

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBES GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

1 Mayıs 1957 — 60 Kuruş — Cilt VII.

Sayı : 75

Tel: 27531 — Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BİRLİKLER KAPANIRKEN	1	Köylerimiz Nasıl Kalkınır? (Z. Büyük- tanır); Yuhalama - Alkışlama (P. Tan- doğan); Alkış ve Işık Üzerine	(B. Sevin)	13—16
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI:		NE DİYÖRLAR:		
Seçim Sathı Mails; Nüktedanlar Dikkat; Kuraklığın Düşündürdükleri; Et Darlığı; Herşey Kaybolmuş Değildir; Ürdün Kur- tulacak mı?	3—6	Modern Türkiye'de Yeni Temayüller ...	Derek PATMORE	16
İNCELEMELER:		KÜLTÜR ve SANAT:		
Plân ve Program Meselesi Aydın YALÇIN	8	Eflâton Tercümelerinden Phaidon: II	A. CERRAHOĞLU	18
Muhakemelerin Aleniliği Prensibi		Fikir Namusu	Samim KOCAGÖZ	19
Dr. Muammer AKSOY	9	MÜZİK: David Oystrah; Monsieur Santon	Bedii SEVİN	19
Tolerans	Bertrand RUSSEL	Hoca ve Kitap	Bedii SEVİN	20
	11	RADYO: Programlar		21
OKURLARIN FORUMU :		OPERA: Van Gogh	F. P.	21
Yumuşak Üslûp (E. Karahan); Dar Böl- ge Usulü (Y. Dağlar); Plân Muz Değildir (T. N.); Son Olaylar ve Maarif (N. Er- tuğrul); Teknik Öğretim ve Ücretler (F. Güven); İşçi Eğitimi Üzerine (B. Altay);		Bir Ders	M. CİNAVLAR	22

BİRLİKLER KAPANIRKEN

Barış gibi hürriyetler de bölüne-
miyor. İnsan ana hak ve hürriyetle-
ri için çalışmaların, mücadele ve
gayretlerin bütün tarihi, yarım kal-
mış ve tamamlanmamış haklarla de-
mokratik rejimlerin temel prensip-
lerinin ve zarurî müesseselerinin
kurulup yerleşmediğini göstermek-
tedir.

Demokrasi bir bakımdan mües-
seseler rejimidir. Bu sistem içinde
hür ve bütün partilere eşit şartlar
sağlayan seçimler anayasa ve ka-
nunlarla teminat altına alınmış fert

ve amme hakları, mahkemelerin
mutlak bağımsızlığı, basın hürriye-
ti ve üniversite muhtariyeti gibi sen-
dika hak ve hürriyetinin de hususî
bir yeri vardır. Haklar ve hürriyet-
ler birbirlerine bağlı oldukları için,
bunlardan bir kısmının tam, bir kıs-
mının yarım kalması mümkün ol-
mamakta, bir tarafta görülen daral-
ma, kifayetsizlik, tahammülsüzlük
ve tahditler derhal diğerlerine de
sirayet ederek mesele bir bütün ola-
rak ortaya çıkmaktadır. Bu bakı-
mdan bir memleket içindeki sendika

hak ve hürriyeti de o memleketin
siyasî rejimine sıkı bir şekilde bağlı
kalmaktadır.

Diğer haklar, hürriyetler ve de-
mokratik müesseseler mevzuunda ol-
duğu gibi bir müddetten beri mem-
leketimizde sendika hürriyeti de git-
tikçe kısılmaktadır. Mevzuat değış-
memiştir. Demokrat Partinin, mu-
halefet yıllarında iken hiçbir fırsatı
kaçırmadan tenkit ettiği 1947 tarihli
Sendikalar Kanununa göre kurul-
muş ve meşruiyetleri ilgili makam-
lar tarafından kabul olunmuş bulu-
nan sendika birlikleri ve federas-

yonları, şimdi birer birer kapatılmaktadır. Bu mevzuun teknik ve hukuki üzerinde Forum müteakidit defalar durmuştur. Gene bu dergide yayınlanan bir incelemede belirtildiği üzere, demokrasi prensiplerine göre idare olunan hiçbir memlekette sendika birlik ve federasyonlarının kuruluşlarına, bizde, 1956 yılındanberi başlayan bir tabikatin getirdiği şekilde tahditler konulmamıştır. Kanunun bugünkü tabrikata müsait olduğunu kabul edelim. Fakat Hükümetin şimdiye kadar mevzuatı islahâ matuf her hangi teşebbüste bulunmayışı dikkati çekmektedir.

Mesele muhtelif yönlerden mülâhaza edilebilir. Mevzuatımız sendikaların siyasetle meşgul olmalarını menetmiştir. Fakat sendikacılık tarihi tetkik olunduğu zaman görülmektedir ki, hükümetlerin, iktidar da bulunan partilerin, sırf kendi siyasetlerini desteklemedikleri için, sendikalara karşı göstermiş oldukları tahammülsüzlük ister istemez sendikaları siyasetle meşgul olmaya ve hususile muhalif siyasi partilerle münasebetler tesis ederek onları seçimlerde desteklemeğe sevkettir. Bunu tabii bir nefis müdafaası olarak kabul etmek lâzımdır. Binaenaleyh sendikaların, hakikaten siyaset dışında kalmaları arzu olunmakta ise, sendika hürriyetini kısmak değil geliştirmek tedbirlerine bir an önce tevessül etmek gerekmektedir.

Bütün demokratik memleketlerde, ve hususile seçimlerin çoğunluk sistemine dayandığı yerlerde sendikalar ihmal olunamayacak bir ağırlık teşkil ederler. Sendikaların siyasetle uğraşmaları menolunabilir ve bunda yadırganacak bir cihet te bulunmayabilir. Fakat vatandaş sıfatıyla, her işçi serbest olarak reyini kullanmak hakkını haizdir. Binaenaleyh seçimlerde reyini kullanırken her partinin sosyal politikasını ve bu sosyal politika içinde, hususile sendika hak ve hürriyetinin yerini mülâhaza edecektir. Zira işçilerin çoğunluğu bugün bilmektedir ki, yaşama ve çalışma şartlarının islahında sendika başlıca vasıtalarından biridir. Bu müşahedenin bizdeki en yakın misalleri 1950 ve 1954 seçimleridir. Büyük şehirlerimizde seçimleri

Demokrat Partinin kazanmasında işçi reylerinin büyük rolü olmuştur. Fakat şimdi Demokrat Partinin 1956 yılından sonra sendika hürriyeti muvacehesindeki tutumu ve politikası anlaşılması güç bir mahiyet kazanmıştır ve işçi reyini ondan uzaklaştırmıştır.

Memleketimizde, sendikaların gelişmelerinin başlıca şartlarından birini teşkil eden grev hak ve hürriyeti tanınmamıştır. Demokrasi ile idare olunduğu söylenip te grev hak ve hürriyetini tanımamış bulunan tek memleket Türkiyedir. Bu hakkın tanınmamış olduğu memleketlerde sendikalar gerçek manalarını kaybederler ve kendilerinden beklenen fonksiyonu, yani mensuplarının ekonomik ve sosyal menfaatlarını gerektirdiği gibi korumak ve geliştirmek vazifesini ifa edemezler. Bu durumda olan sendikaları yaşatmak, devam ettirmek güçtür. Zira, pek çok zamanlar, ancak bir işçi temsilcisi kadar fayda sağlayabilen sendikaya işçiden fazla alâka beklemek beyhudedir. Bu sebepten ötürü işçilerin mühim bir kısmı sendika dışında kalırlar. Sendikaya üye kaydedilmiş olanlar da aidatlarını güçlüklerle öderler veya hiç ödemezler. Sendika liderleri, sendikaları yaşatmak için çırpınıp dururlar. Hal böyle olunca, sendika hürriyetini kısmak için vesileler aramak yerine, onu tam anlamile tesis etmeğe gayret gerekir. Bir memlekette hükümetler, sendikalara yalnız kendi politikalarını destekledikleri ölçüde müzahir olurlar ve onlara ancak tahammül eder görünürlerse, gelişme ve gerçek fonksiyonu ifa edebilme büsbütün durabilir.

Hükümetlerin hususile sendikaların bir memleketin iktisadi, içtimaî, kültürel ve meslekî eğitim hayatında oynamak mevkiinde oldukları rolü gerektiği gibi takdir etmemiş olanların, şu hususlar üzerinde düşünmeleri lâzımdır. Sendika - şüphesiz gerçek manasile sendika - bir memleket için faydalıdır. Zira sendikaların işbirliğini sağlamadan işgücünün üretkenliğini arttırmak mümkün değildir. Mademki modern Devletin başlıca vazifelerinden biri, halkın bütününün refahını, başka bir ifade ile millî gelirin bütün istihsal faktörleri arasında adil bir şekilde dağıtmasını sağlamaktır. Sendika - hakiki fonksiyonunu ifa edebilen sendika - bu hedefin tahakkuku için sarf olunacak gayretlerde Devletin başlıca yardımcılarından biri olabilir.

İşlerin, hürriyetleri kısmakla daha ko-

lay idare olunacağını zanneden hükümetler, şüphesiz karşılığında kuvvetli sendikalar görmek istemezler. Fakat böyle bir düşünce kendi kendini yanıltmak olur. Gözlelimizi hür dünyada cereyan eden hadiseler üzerine çevirelim. Ne görmekteyiz? İşvüçrede ve Hollanda'da enflasyon temayüllerinin önlenmesi ve ekonominin istikrarının idamesi için hükümetler, sendikalarla işbirliğini ilk şart olarak kabul etmektedirler. Harbi müteakip Federal Almanyanın fevkalâde sür'atli bir şekilde kalkınmasının başlıca istinatgâhlarından biri sendikalarlardır. Sendikaların işbirliği olmaksızın bu günkü sağlam alman ekonomisinin vücut bulamayacağına hiç kimsenin tereddüdü yoktur. Başkan Eisenhower her fırsat ve imkân zuhurunda sendikaların işbirliğini sağlamaya çalışmaktadır. Misalleri üretmek mümkün ve kolaydır. Hal böyle olunca, bir müddettenberi sendika hak ve hürriyeti ile alâkalı olarak memleketimizde cereyan eden hadiselerin izahını yapabilmek büsbütün güçleşmektedir. Sekiz on yıldanberi faaliyette bulunan, ve IV. cü Menderes kabinesine gelinceye kadar teşvik, maddi ve manevî yardım ve müzaheret gören sendika birliklerine ve federasyonlarına karşı takip olunan politika, şahsî kâp-rislerin bir neticesi değilse mesele daha da vahimdir. Zira sendikalar ve onların üst kademedeki teşekkülleri bir memleket içinde sosyal adaletin kurulmasında hükümetlerin başlıca yardımcılarıdır.

Demokratik prensiplere göre idare olunan hiçbir memlekette yalnız başına mevzuat sosyal adaleti sağlayamaz. Ekonomisi istikrarsız, fiyat temevvüçlerinin şiddetli olduğu memleketlerde sendikaların - bağımsız ve bütün demokratik haklarına sahip sendikaların - müdahalesi olmadan ücretlerin, reel satın alma gücünü muhafaza etmeleri mümkün değildir. Nufusu süratle artan, işgücü bol ve çalışma imkânları gittikçe daralan bir memlekette, resmî beyanlar ne derece iyimser olursa olsunlar, gerçek fonksiyonunu ifa edebilen sendikalar mevcut olmaksızın, işgücünün hayat standardı ne yükseltilebilir nede mevcut olan muhafaza olunabilir. Kollektif müzakere kudretine sahip olmayan işgücünün ücret seviyesi, marjinal ücret etrafında takarrür eder. Şu halde, hakiki ve müessir bir sosyal politika, bağımsız ve bütün haklarına sahip sendikalarsız tasavvur olunamaz. Bu sebepten ötürü yeni bir sendikalar kanunu na olan ihtiyaç her gün biraz daha fazla hissedilmektedir. 1950 denberi hemen bütün Çalışma Bakanları bunu kabul etmişlerdi, ve Demokrat Parti bu memlekete daha çok hürriyet vadetmemişmiydi?

Forum, bütün kıymetli okur ve bayilerinin Şeker Bayramını kutlar.

Onbeş Günün Notları

Seçim Sathı Maili

Gazetelerde arasıra seçim hazırlıklarından bahseden havadislere rastlamaktayız. Kat'i tarihi bilinmese bile bu gibi havadis ve sayılar, seçimlerin artık iyiden iyiye yaklaştığını ifade eder. 1957 sonu yahut 1958 içinde yapılacak seçimlerin, memleketimizin kaderinde mühim değişiklikler yapacak bir hadise olacağına herkes müttetik. Bu seçim, şimdiki hükümet lehine neticelenirse, artık nereye gittiği belli olan bir tutumun tasvibi ve siyasi rejimimizin mahiyetinin halk tarafından tasdiki manasını ifade edecektir. Öbür taraftan iktisadi gelişmeyi çıkmaza sürükleyen bir tutum karşısında kâfi reaksiyon uyanmaz ve bu gidis tasvip edilirse, müstakbel iktisadi kalkınma için yeni bir şans ve hamle imkânı doğmayacak demektir. Şu halde, Türk Milleti yakın tarihi bakımından mühim bir kararın arifesine doğru yavaş yavaş yürümektedir.

Bu derece mühim millî bir karar arifesinde, siyasi liderlerimizin, milletin benimsemek veya reddetmek durumunda olduğu muhtelif noktaları, kâfi bir vuzuh ve açıklıkla millete arzettiğini iddia etmek zordur. Bugün bir çok meseleler el'an müphem bir his halindedir. Henüz bu hisler vuzuhlu bir şekilde ifadesini bulmamıştır. Memleket gayrı memnundur; fakat halkın neyi reddedip, neyi benimsemesi gerektiği hususunda, halk el'an aydın bir siyasi liderliğin ihtiyacını duymaktadır. Bazı siyasi muhiplerin hesaplarını dayandırdığı gibi, 1946-50 devresinde memleketin ümit bağladığı bir siyasi hareketin tam iflâsı karşısında, "bu iş tutmadı, en iyisi eskiye dönelim; denemiş ve haddizatında şimdikilerden daha kötü olmadığı bugün anlaşılmalı olan ekibi yeniden iş başına getirelim!" tarzında bir karar mı alacaktır? Yoksa, memleket siyasi davranışında, itiyad ve göreneklerine esna muhafazakâr bir seçmen kütlesi olmadığını gösterecek yeni bir seçme mi yapacaktır? Bu suallere cevap verebilmek için, muhtelif meselelerin hali ihtiyacı vardır. Halkın muhafazakâr bir davranışa kapılıp, eskiye dönme kararını vereceğini hesaphyanlar, herşeyden önce mevcut iktidarın ve diğer rakip muhalefet partilerinin, halkda artık

tam bir güvensizlik yarattıkları faraziyesinden hareket etmektedirler. Evvelâ bu faraziyenin ne dereceye kadar realist olduğunu kestirmek lâzımdır.

Halkın eskiye dönüş kararını verebileceğine dair başka bir iddia da, eski iktidar partisinde bu arada bir iç istihalenin cereyan ettiği, öte taraftan diğer rakip muhalefet partilerinin halkı yeni bir yol istikametinde ikna etmeye muvaffak olamayışlarıdır. Bilhassa son zamanlarda rakip muhalefet partilerinden birinin sür'atle gelişmesi muvacehesinde, bu faraziyenin de ne dereceye kadar realist olduğunu düşünmek yerinde olur. Mevcut iktidardan ve tecrübe edilmiş eski iktidar partisinden farklı bir üçüncü yolun başarı şansları her şeyden önce, ortaya yeni ve kuvvetli bir fikrin ve ekibin atılması, diğer taraftan Türk halkının, buna temâyülde göstereceği elastikiyet ve yeni fikirlere açık olma kabiliyeti ile ölçülebilir.

Öntümüzdeki günler, şimdiki iktidar partisi, eski iktidar partisi ve üçüncü yolu temsil eden diğer bir muhalefet partisinin halkı farklı şeylere ikna faaliyetiyle geçecektir. İktidar partisi, daima yapageldiği gibi gene de eski günleri hatırlatacak, eski iktidar partisine dönmekle, memleketin hiç bir şey kazanmayacağına, belki de şimdi elde ettiklerinden bazılarını bile kaydebileceğine halkı ikna etmeye çalışacaktır. Eski iktidar partisi, şimdikilerin uyandırdığı hayal kırıklığı üzerinde durarak, kendilerinin tercihe şayan olduklarını ifadeye çalışacaktır. Eskinin müdafaasını yapmama beraber, durumun bugünkünden kötü olmadığını anlatmak isteyecek ve istikbal hakkında garanti verecektir. Üçüncü yolu savunan diğer parti, kendilerinin 1946 da başlayan yeni siyasi hareketin bir devamı olduğunu, aynı idealizmi temsil ettiklerini, son 8 yıldır alınan dersler ve geçirilen tecrübeler muvacehesinde, içtimai hayatımıza temelli bazı fikirler getirdiklerini, arzulanıp da kavuşulamayan hedefleri, ancak kendilerinin tahakkuk ettirebileceğini anlatmaya çalışacaklardır.

Kanaatımızca, memleketin siyasi kaderi bu üç tezdin en fazla ikna kabiliyeti gösterebilen lehine tecelli edecektir.

Sıra Avukatlarda mı ?

Gazeteler avukatların siyasi faaliyetleri hakkında yapılan bir ihbar ve ikaz üzerine, Adalet Bakanlığının barolardan tahkikat yaptığını, yakında hükümetin siyasi partiler içinde avukatların faaliyetini men eden bir kanun getireceğini yazmaktadırlar. Bu haberler, ilk anda ne kadar inanılmaz görüne bile, Türkiyede son yıllarda cereyan eden hadiseler serisi içinde manidar bir halka teşkil edecek mahiyettedir. Çünkü bu memlekette, son zamanlar da şahit olduğumuz birtakım hadiseler, siyasi bakımdan en faal ve en uyanık olan bazı zümrelerin, birer bahane ile siyasi mücadele dışı bırakılmak istendiğini açıkca göstermiştir. Üniversite camiası ve devlet hizmetinde bulunan şahısların, fark gözetilmeden siyasi haklarının tahdidi bunu teyid eden bir hadisedir. Serbest meslek zümresine mensub olan, iktisadi ve fikri bakımdan, diğer mesleklerle nisbetle çok daha müstakil olan avukatlar, yalnız Türkiyede değil, dünyanın her yerinde halka önderlik eden siyasi parti kadroları içinde mühim roller oynamışlardır.

Türk politikası 1946 danberi, baskıya, müesses otoritenin bütün tesirlerine göğüs gerebilmiş bir zümre olarak, avukatlara çok şeyler medyundur. Bu sınıf bilhassa taşra merkezlerinde halkla en yakından temas idame ettiren aydın bir zümre olarak, demokratik gelişmemizde hususi bir mevki işgal etmektedir. Diğer bütün mesleklerden daha başarılı bir şekilde, halkın sözcülüğünü ve temsilciliğini yapabilmesinde, mesleki bilgilerinin, halkla yakın ve içten temaslarının rolü çok ehemmiyetlidir.

Demokrasi ammeyi ilgilendiren meselelerde, halkla siyasi liderler arasında sağlam ve geniş bir irtibatın kuru'masını ifade eder. Halk üzerinde mutlak bir hakimiyet inhisarı kurmak isteyenler, halkı lidersiz ve sözcüsüz bırakmak yoluyla hedeflerine erişmek isterler. Totaliter rejimler işte bunun için, basınla, münevverlerle, sendika liderleri ile, halk üzerinde tesirli olan, onlarla sıkı irtibat halinde olan meslek zümreleri ile mücadeleye girişir ve önce onların mukavemetini yıkmaya çalışır.

Bugün avukatlar bilhassa muhalefet partileri içinde aktif rol alarak, halkın muayyen davalara sahip çıkmasını temin etmektedirler. Rejimi temel prensiplerinden uzaklaştıran bir yola sevk etmek isteyenlere karşı kitle mukavemeti, bilhassa serbest meslek mensuplarının, en başta avu-

1957 YILINDA **2.000.000.000** LİRA TUTARINDA İKRAMİYELER **TÜRKİYE BANKASI**

katların ön ayak olmasıyla organize edilebilmektedir. Bu sebeple hükümetin siyasi mücadele sahnesinde mukavemet yuvalarından biri olarak gördüğü avukatlar zümresine karşı herhangi bir hareketi, bu bakımdan çok manidar olacaktır.

Nüktedanlar Dikkat!

İki fikir adamı daha mahkûm oldu. Birisi (Demokrat İzmir yazarı) eli kalem tutan bir avukat *Ziya Hanhan*, diğeri memleketimizin en tanınmış karikatür üstadlarından biri olan *Ratip Tahir*. Sonuncusu aynı zamanda siyasi bir gazetenin sahibi, yazarı; ve siyasi bir partinin en yüksek organının azasıdır. Bu şahıslara verilen cezalar bir seneden başlıyor. Ceza Kanunu, hırsızlık için verilecek cezayı altı aydan başlattığına göre (mad. 491) kalem erbabının suçları, hırsızlarınkinin iki misli ağır sayılıyor demektir. *Ratip Tahir*'in ve *Ziya Hanhan*'ın mahkûm olmasına sebebiyet veren fiilleri incelersek, bir kere daha üzüntü ile tesbit etmek zorunda kalırız ki, demokrasilerde bu gibi fiillere, bir sene veya daha fazla ceza değil, bir lira ceza bile verilmez. Her iki şahıs da, *nüktedanlıklarına kurban* gitmişlerdir. Birincisi, bir hoca hikâyesi anlatmış ve onun altına - hem de bir yıldız koyarak fikri kestikten sonra - İsmet İnönü'nün bir sözüne temas etmiş ve bir makamdan bahsederken "*omunla başa çıkamamak*" tâbirini kullanmıştır. İkincisi, son Basın Kanununun mahiyetini ifade etmek için, bir sünnet düğünü karikatürü yaparak, basının devlet adamları tarafından sünnet edildiği teşbihinde bulunmuştur. Bu gibi nükteler, bu gibi karikatürler, hakikî demokrasilerde, üzerinde bile durulmayan, hattâ pek hafif sayılan tenkid veya şakalardır. Demokrasilerde devlet adamları da, diğer faniler gibi, sadece "insan şeref ve haysiyeti" ne sahiptirler. Bunun dışında, onların, sanki mâbutlar veya tâbularmış gibi, herkes için kullanılması caiz tâbir veya teşbihlerin üstünde kalmalarını zarurî sayan "hususî bir şeref ve haysiyet ölçüsü" ne tâbi tutulmaları, asla kabul edilemez. Bilâkis siyasi hayata karışmamış olan kimselere karşı yapılan bazı yayınlar hakaret sayılacağı ve ispat hakkının dışında kalacağı halde, devlet adamları, amme hizmetinin kontrolü mülâhazasıyla, bu kalkanından mahrum edilmişlerdir.

İsviçre'nin memleketimizde de tanınmış olan *Migro* babası *Dutweiler*'in partisi olan *Landesring*'in resmî organı *Tat* gazetesinde, devlet reisi *Steiger*'in günlerce arka arkaya en bedbin tavırdaki resimleri nesredilerek, altına da, "bu surattaki bir adamdan devlete hayır gelebilir mi?" suali konulmuştur. İngiliz gazetelerinde, Başvekil Eden'i, araba önüne koşan karikatürler bile çıkmıştır. Fakat bunlardan dolayı herhangi bir dava açmak kimsenin aklından geçmemiştir. *Ziya Hanhan*'ı, fıkrasından, veya *Ratip Tahir*'i, karikatüründen dolayı hapse mahkûm etmek şöyle dursun; onları tazminata bile mahkûm edecek bir batı

memleketinin bulunamayacağı hususunda hiçbir şüphemiz yoktur. O halde bu şahısların mahkûm olmasına sebep nedir? Bu sualin cevabı pek kolaydır: Hiçbir demokraside benzeri bulunmayan 6732 sayılı kanunun getirdiği, "tenkidi de, mizahi da imkânsız hale koyan yenilikler"!

Ziya Hanhan'ın elimize geçen mahkûmiyet kararında da açıkça tebarüz ettirildiği gibi, suçu, hakaret değil - çünkü ortada kimseye karşı hakaret veya sövme yoktur -, sadece "*resmî sıfatı haiz olanları küçük düşürmeyi hedef tutan veya bunlar aleyhine istihfaf hissi telkin edebilecek*" mahiyette yazı yazılmış veya karikatür yapılmış olmasıdır. Sözü geçen kanunun 1 inci maddesinin 5 numaralı bendinde kaydedilen bu yeni suç nevi, "*kanunsuz suç olmaz*" ana kaidesine riayet edilmiş sayılmak için bulunması zarurî olan *asgarî sarahatı* ihtiva etmemektedir. Bu seyyal mefhumu, siyasi şahıslarla herhangi bir surette münasebeti bulunan her yazı ve karikatür dahil sayılabilir. Zira her siyasi karikatürün veya siyasi nüktenin, devlet adamları hakkında istihfaf telkin edebileceği ve her siyasi tenkidin ilgili devlet adamlarını küçük düşürebileceği görüşü müdafaa olunabilir. O halde Yirminci asrın ikinci yarısında bir demokraside tenkid ve mizahın cezalandırılıp cezalandırılmaması, tamamen müddeiumuminin dava açıp açmamasına bağlı kalacaktır.

Bir kere daha ifade etmek isteriz ki, demokrasi ya samimî olarak kabul edilir; yahut da açıkça reddedilir. Yoksa demokrasiyi şeklen kabul edip de onun en mühim teminatı olan basın hürriyetini, hududunu bir hukukçunun bile kestiremeyeceği seyyal suç unsurlarıyla kayıtlamak, basın hürriyetini de, demokrasiyi de dolambaçlı yoldan inkâr etmek olur.

Nihayet, ceza millet namına verildiğine göre, şu suale alacağımız cevap kâfi derecede düşündürüctür kanatındayız: "Eğer memleketimizde de her demokraside olduğu gibi juri mevcut olsaydı, suç mevzuunu teşkil eden yukarıki nükte ve karikatürlere ceza verilebilir miydi?" Amme efkârının ve onun mümessilleri olan jurilerin, suale "Hayır" diye cevap vereceklerinden şüphe etmiyoruz.

Mahkûm olan bu iki fikir adamının muhakemelerinin gizli görülmesi ise, Anayasa ve kanuna aykırıdır. Bu husus için "Muhakemelerin aleniliği prensibi" adlı incelemeye ve gelecek sayımızdaki "Basın dâvalarında alenî muhakeme zaruridir" başlıklı yazıya bakınız.

Nükte avukatlığa da mani oluyor:

Avukat *Ziya Hanhan*'ın avukatlık ruhsatnamesi de geri alınmıştır. Çünkü Avukatlık Kanunu, bir seneden fazla hapis cezasına mahkûm olan şahsın avukatlık yapmasına müsaade etmemektedir. Bir şahsın, hakaret dahi telâkki edilmeyen siyasi bir nüktesinden dolayı bir sene hapiste yattığı yetmiyormuş gibi, bir de hürriyete kavuşunca, mesleğini de kaybetmiş duruma düşmesi, "insan hakları" ile de telif olunamaz. Şüphesiz ki, avukatlık yüksek bir meslektir. Fakat mahkûmiyetin şeref ve haysiyeti

ti kırıcı bir suçtan ileri gelmemesi halinde, bu vazifenin ifasına ne gibi bir mani tasavvur olunabilir? Eğer bir seneden fazla hapsin, şeref ve haysiyeti bütün hallerde ortadan kaldırdığı iddia ediliyorsa, şeref ve haysiyeti kalmıyan bir şahsın Ahmet yahut Mehmet'in vekili olmasına müsaade edilmediği halde, *milletin vekili* olarak Büyük Millet Meclisine üye sıfatıyla girebilmesi nasıl izah edilebilir? Zira 3499 numaralı Avukatlık Kanununun 2 nci maddesinin A bendi, avukathğa mani ceza müddetini bir sene hapis olarak tesbit ettiği halde, 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 34 üncü maddesinin 5 numaralı bendi, mebusluğa mani ceza haddini, beş sene olarak tesbit etmiştir. Esasen, 6732 sayılı kanunun ağır ceza hükümleri olmasaydı, bir fikir adamı olmaktan ve nükte yapmaktan başka günahı bulunmayan bir avukatın, mesleğinden de atılması gibi garip bir notice ile karşılaşılmazdı.

Kuraklığın Düşündürdükleri

Nisan ortalarına doğru Anadoluda ken dini gösteren kuraklık tehlikesi, günlük gıda ihtiyaçlarımızın ve köylü nüfusun en mühim gelir kaynağının, nekadar güvensiz olduğunu bizlere bir kere daha hatırlatmıştır. Hakikaten bilhassa büyük şehirlerimizde gıda ihtiyaçları ve maişetini yalnız toprak mahsulü yetiştirmek suretiyle temin eden 1 milyona yakın çiftçi ailenin kazanç imkânları tamamen tabiatın lütfuna terkedilmişti. Hem toprak mahsulü hem de hayvan yetiştiren 1,5 milyona yakın çiftçi ailesi de, hayvan yeminin kuraklık yüzünden tehlikeye girmesiyle büyük bir tehlide maruz idi.

Türkiyede ziraî istihsalın tabiat şartlarına nekadar esir olduğunu göstermek için, şu birkaç noktayı gözönünde tutmak kâfiyet eder. 1956 yılında ekilen toprakların yüzeyi 14 milyon 556 bin hektardır. Nadas olarak terk edilen saha ise 7 milyon 897 bin hektardır. Yani 1956 da takriben 22,5 milyon hektara yaklaşan ekilebilir saha içinde, sulanan saha 1950 de 63 bin hektar, 1954 de 350 bin hektar olmuştu, 1958 de tamamlanacak projelerle sulanabilecek saha 550 bin hektara çıkacaktır. Bu bize eklebilen sahanın ancak % 2,5'ünün, tabiat ve yağış şartlarına bağlı olmadan istihsalde bulunabileceğini ifade eder.

Diğer taraftan, meselâ Ankarada buğday istihsalı ile Eylül - Kasım ve Mart - Haziran ayları içinde yağın yağmur miktarı arasında sıkı bir bağ vardır. Meselâ 1949 yılında bu aylar zarfında düşen yağmur 200 m.m. altına düştüğü zaman, hektar başına buğday istihsal verimi de 700 kg. altına inmiştir. Buna mukabil yağmurun 250-300 m.m. çıktığı 1950-53 yılları arasında buğday istihsal verimi de 1000 - 1200 kg. a çıkmıştır.

Keza Ankara vilâyetinde 1953 yılı Mart - Haziran içinde yağın yağmurlar 191,7 m. m. olduğu halde 1956 yılının aynı devresinde yağışlar 102,7 mm. olmuştur. Bu yılki yağışların 1956 seviyesini bulabileceği pek kat'i değildir.

Yakın tarihimizde 1951-53 yılları arasında arka arkaya müsait giden üç yıla 1936-38 devresinde de rastlanmaktadır. Bu devrede de yağışlar 250 mm. üstüne çıkmış ve hektar başına verim 1000 kg. ı aşmıştır.

Bu hadise bize şunu ihtâr etmektedir: Millî gelirinin üçte birinden fazlasını nebatî istihsalden temin eden bir ekonomi de, hava şartlarındaki değişmeden dolayı meydana gelen istikrarsızlık ortadan kaldırılmadan, bu ekonomide ilerleme ve kalkınmanın fazla mesafe kazandığı iddia edilemez. İktisadî kalkınma, gelir kaynakları ve zarurî ihtiyaç maddelerinin tam bir emniyet altına alınmasını gerektirir. Türk ekonomisi bu vasıfları kazanabilmek için çok daha fazla emek, bilgi ve sabırlı çalışmalara muhtaçtır.

Et Darlığı

Son zamanlarda bilhassa büyük şehirlerde et darlığının geçen yıllara nisbetle daha da şiddetlendiğini gazetelerden okumaktayız. Nisbeten ucuz fiatla et satan Et ve Balık Kurumu satış mağazaları önündeki kuyrukları ve burdan bir iki kilo et almak için saatlerce bekleyen vatandaşların resimlerini gene gazetelerde görmekteyiz. Bilhassa bu mevsimde kilosu 6-7 liradan satılan kuzu etinden başka et satmaya kasapların hali, 8-12 liraya yükselen tavuk fiatları, büyük şehirlerde oturan halkı derin derin düşündüren günlük meselelerden biri olmuştur.

Bilhassa narh ve fiat kontrolü ile birlikte meydana çıkan bu durumun asıl sebebi nedir? Niçin yıldan yıla sür'atle artan et fiatlarına rağmen gene de, et sıkıntısı ve darlığı önlenememektedir? Bunun izahını yapmaya yarıyacak birkaç unsur üzerinde durmak lâzımdır.

Evvelâ son yıllarda hayvan ve hayvan mahsulleri fiatlarının seyri ile, istihsal miktarına ve piyasadaki arzı tesir eden başlıca amillerin durumunu incelemek lâzımdır.

Zannediyoruz ki yukarıki tablo, et sı-

kıntısının izahını, insafsız kasapları, taş yürekli celepleri ithama kalkmadan mantıkî unsurlarla yapmaya yetecek bazı ip uçları vermektedir. Et fiatlarındaki yükselmeye misal olmak üzere, İstanbulda borsada kaydedilen dağlıç fiatları alınmıştır. Bundan anlaşılacağına göre fiatlar 1950-55 arasında % 54 kadar artmıştır. 1955 - 1956 yılı için deki artış % 33 den fazladır. Bu, bize talebin sür'atle artmasına mukabil, arzın aynı hacim ve tempoda artmadığını gösterir.

Nitekim en' mühim et kaynağı olan koyun adedinde 1950-53 devresi esnasında 3 milyondan fazla bir artış meydana geldiği halde, 1953 den 1955 e kadar 1 milyona yakın bir azalma olmuştur. Sığır adedinde ise 6 yıllık devre esnasında tedricî bir çoğalma olmuş ve stok, 1 milyondan biraz fazla artmıştır.

Buna mukabil mezbahalarda kesilen hayvanlardan istihsal edilen etin hacmi, talebi karşılayabilmek için sür'atle artmıştır. 1950 31 bin tona yaklaşan koyun eti kesimi, 1955 de 41 bin tonu aşmıştır. Sığır eti kesimindeki artış daha da sür'atlidir. 27 bin küsurdan 56 bin küsur tona fırlamıştır.

Hayvan stokunun ve et istihsalinin, ge'ir artışıyla birlikte sür'atle artan talebe intibak edemeyişinde en' mühim amil, hayvan yetiştiren çayırıkların ve mer'aların yüzeyinin gittikçe daralmasıdır. Aşağı tabloda bu husus ta açıkça görülmektedir. 1950 de 37,8 milyon hektar olan mer'alar 1956 da 29,5 milyon hektara düşmüştür. Ziraî istihsalde hububat istihsalinin teşviki, mer'aların ekime açılmasına sebep olmuş ve tarla haline sokulan mer'a sahası hayvan stokunun azalmasında rol oynamıştır.

Ziraî politikamızda, önümüzdeki devrelerde yeni bir istikamet tayin etmek zorundayız. Nisbî fiatlar bakımından daha müsait imkânlar arzeden hayvancılığa dik kati çevirme zamanı gelmiştir. Hayvancılığın gelişmesinin, hububat politikası kadar kolay ve basit olmadığı malûmdur. Bu saha sermaye Kesafeti ve ziraî yatırıma muhtaç olan, teknik bilgi ve veterinerliğin önemli rol oynadığı bir sahadır. Ziraî gelişme, bütün iktisadî gelişmede olduğu gibi, bilhassa ve modern teknik ve bilginin tatbiki ile mümkün olabilecektir. Bunun kolay bir iş olmadığı aşîkârdır. Hububatta olduğu gibi, istihsalin teşviki için, faktör ithali, yüksek fiat politikası ve mer'alının ekime açılması gibi kolay usuller bu saha da pek netice veremez. Hayvancılığın geliştirilmesi, sabırlı ve rasyonel bir çalışma ve iyi bir idare bakımından hükümet için hakiki bir deneme olacaktır.

Her Şey Kaybolmuş Değildir

Baspiskopos Makarios'un serbest bırakılmasıyla birlikte, memleketimizde birçok çevrelerde, artık Kıbrıs meselesine bitmiş ve tamamen aleyhimize neticelenmiş nazariyle bakılmaktadır. Böyle düşününlerin büyük bir kısmı, Başvekil, 24 Ağustos 1955 günü meşhur Liman Lokantası nutkunu irad ettiği vakit, büyük bir iyimserlikle onu tasvip etmekteydiler. Hakikat şudur ki, o zamanki iyimserlik ne kadar temelsiz idiyse, bugünkü kötümserlik de o derecede hissidir.

Kıbrıs meselesi bahsinde Hükümete tevcih edilebilecek en önemli tenkit, 21 Aralık 1956'da niçin taksim tezinin kabul edilmiş olduğundan ziyade, bu tezi niçin 1 ilâ 7 Eylül 1955 Londra Konferansında ve hatta daha evvel ileri sürmemiş olduğudur. Bununla beraber, yapılan tenkitlerde de çok haklı bir taraf vardır; o da şudur: Taksim İngiltere tarafından kat'i bir taahhüt olarak teklif edilmişken ve Yunanistan taleplerinden zerrece vazgeçmemişken, bu tez Türk Hükümetince benimsenmiş ve böylelikle Türk politikasının devamlılığı ve sağlamlığı hususunda hariçte bazı spekülasyonlarda bulunulması imkânı yaratılmıştır. Bu, doğru bir tenkittir. Ancak, Londra Konferansında ileri sürülmüş olan, Kıbrıs'ta İngiltere'nin kalması veyahut kalamayacaksa Ada'nın Türkiye'ye bir bütün hâlinde iadesi tezi, o kadar tutmayacak bir tez idi ki -ve filvâki dünya efkârı umumiyesinde o derecede zayıf akisler uyandırmıştır ki- bu tez bir kerre ortaya atıldıktan sonra, ondan vazgeçilmesi, sadece bir zaman meselesinden ibaretti. Şu halde, Kıbrıs siyasetimizin devamlı olamayışının sebebi, haddi zatında, bizatihi, Londra Konferansındaki tezimizin mahiyetinden neş'et etmiştir. Şayet, bu Konferansta veya daha evvel, taksim tezi ortaya atılmış ve aynı zamanda mesele Batı Trakya ve Adalar meseleleriyle birlikte ileri sürülmüş ve bazı aşırı söz ve filler önlenememiş olsaydı, Türk hakları ve menfaatleri bugün dünya efkârı umumiyesinde çok daha iyi anlaşılabilir ve haklılığımızın izahında da zaman bakımından bu kadar sıkışık bir durumda kalmazdık; ve, politikamız da kesintisiz bir devamlılık arzedebilirdi.

Şayanı şükrandır ki bütün bu tenkitleri yapan muhalif ve tarafsız çevreler, bunları, Hükümetin mes'ûliyet payını tesbit etmek endişesiyle değil, fakat, bu tenkitlerden ders alınmak suretiyle bundan böyle hata yapılmaması arzusuyla ortaya atmaktadırlar. Eğer, Muhalif, Muvafık, bütün Partiler, bu hayati dava üzerinde birleşebilirlerse, Türkiye'nin menfaatlerini dünya efkârı umumiyesine ve ezetimle İngiltere ve Amerika'ya iyice hissettirmek hâlâ kabildir. Bunu yaparken, hakkımızdan fazlasını istememeye, üslûp ve hareketlerimizde -New York Valsi Harriman'a çekilen telgrafların bazılarında görüldüğünün aksine- infaillimizi ifade ederken bile vekarlı davranmaya ve Türkiye'nin dünya muvazenesi ve NATO içersindeki ağırlığını hissettirirken de -esasen kimsenin inanmayacağı- tehditlerde bulunmaya ve nihayet, bugüne kadar olduğumuz gibi hissi değil, soğukkanlı ve akli olmaya azami dikkati sarfetmemiz zaruridir.

Hayvan mahsulleri fiatları ve istihsalı

	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956
Dağlıç fiatı (İstanbul)	109.6	117.7	130.1	140.5	154.8	168.1	213.8
Koyun adedi (1000 baş)	23.992	24.833	26.534	27.287	26.808	26.444	—
Sığır adedi " "	9.983	10.396	10.695	10.759	10.867	11.059	—
Et istihsalı (Koyun ton)	30.882	35.221	34.548	32.544	36.310	41.253	—
" " (Sığır, ton)	27.178	33.983	36.333	39.862	50.366	56.474	—
Mer'alar (milyon hektar)	37.793	—	34.775	—	32.441	31.054	29.607

Ürdün Kralı Hüseyin, memleketini, cahil maceraperest bir takım siyasilerden temizlemek için Taç ve Tahtını ortaya atmıştır.

Nablusî'nin istifaya mecbur edilmesinden sonra Kral, Başbakanlığı Dedesinin eski arkadaşlarından El Müftî'ye vermişse de bu zat Baat Sosyalistlerinin muhalefeti karşısında kabineyi kuramamıştır. Bunun üzerine, Kral yine bir Sosyaliste başvurmayı, etrafı yatıştırmak için tercih etmiş ve Nablusî'yle aynı partiye mensup olmakla beraber, Batı'ya temayül eden hissiyatı olduğu bildirilen El Nîmr'e kabine kurmak vazifesini vermiştir. El Nîmr de teşebbüsünde başarısızlığa uğramış; bunun üzerine Kral, Sosyalist Partisi dışındaki şahsiyetlerden Halidî'ye Başbakanlığı tevcih etmişse de Hükûmete Dışişleri Bakanı olarak girmesini kabul etmek zorunda kalmıştır.

Durum bu şekilde muvakkat bir istikrara kavuşabilirdi. Ancak, Nablusî ve taraftarlarının arka arkaya iki Genelkurmay Başkanını elde etmiş bulunmaktan cesaret alarak giriştikleri darbel hükûmet teşebbüsleri, Kral'a sâdik Bedevî kabilelerine mensup Ordu erkânı tarafından akim bırakılmış, Kral vaziyete hâkim olmuş ve Halidî'yi de istifaya davet ettikten sonra, tamamen Batı taraftarı olan İbrahim El Haşimî'ni Başvekilliğe getirmiştir. El Haşimî Kral'a sadık zevattan müteşekkil bir Hükûmet kurmuş. Örfî İdare ve seferberlik ilân etmiş, siyasî partileri feshetmiş ve Baat Sosyalist Partisi aleyhinde de, bazı yabancı Devletlerle işbirliği yaptığı için tahkikat açmıştır. Bu yabancı Devletlerden maksat Mısır ve Suriye'dir. Baat Sosyalist Partisi mensuplarının bazılarının da Sovyet ajanı oldukları; ve hepsinin değil, fakat, büyük bir kısmının da, komünist olmakla beraber, Sovyet kartını oynamanın Arap davalarına faide getireceğine inanmış olan gâfiller olduğu bilinmektedir.

Kral Hüseyin hareketinde muvaffak olmuş sayılabilir mi? Bunu zaman gösterecektir. Herhalde, Suriye ve Mısır şimdilik harekete geçememişlerdir; zira, Irak, esasen, Kral Hüseyin El Haşimî'nin yanında derhâl vaziyet alacaktır; Suudi Arabistan'ın da Kral Hüseyin'i desteklemiş olması Mısır ve Suriye'deki bazı zimamdarları ürktürmüş olsa gerektir.

Şimdi yapılacak şey, âsâyişin yeniden bozulmasını beklemeden, Eisenhower Doktrini dairesinde Ürdün'e derhal acil iktisadî yardım yapmaktır. Ürdün tabiiyetine labûl edilmiş olan Filistinli mültecilerin içinde buldukları sefalet şartlarının, bu son buhranda büyük payı olduğu unutulmamalıdır. Kral Hüseyin'in de unutmaması icab eden şey, artık, olduğu gibi, eskiye dönemeyeceğidir; Ürdün halkı efkârî sükûnet bulduktan sonra, demokratik müesseseleri tekrar işletmek, haddi zatında, bazı memnuniyetsizlikler için, supap vazifesini görecektir.

21.6.1954 tarih ve 6422 sayılı kanun, 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesini, Anayasanın 54 ve 55 inci maddelerinde ilân edilen hâkimlerin istiklâli prensibi ile bağdaşamayacak bir surette değiştirdi (1). Bu hükmün tatbikatını, hukukçu olanlar ve olmyanlar büyük bir üzüntü ile takip etmektedirler. Son günlerdeki yeni "tasarruflar" karşısında, medenî cesarete sahip gazeteciler ve siyaset adamları, örnek bir reaksiyon göstererek, tutumun demokrasiye ne kadar aykırı ve memleket için ne kadar zararlı olduğunu belirttiler (2). Bu kanunların hiçbir kaza merciine müracaat imkânı bırakmayan hükmünün, hukuk devleti esaslarına da aykırı olduğu, ilim adamlarımızca esasen çoktan belirtilmiş bulunmaktadır (3).

Diğer taraftan 6435 sayılı Tasfiye Kanununun, - hukukî emniyeti ve binnetice fikrî istiklâli bertaraf edecek surette - memurun durumunu, Bakanın takdirine tâbi kıldığı da, her aydının malûmudur.

Gerek 6122 ve 6422 sayılı kanunlardan sonraki 39. maddenin, gerek 6435 sayılı kanunun tatbikatı, bu kanunların gerekçelerine, yani gayelerine aykırıdır. Meseleyi yakından inceliyen kimselerin vardığı kanaat, bu hâkim ve memurların, ehliyetsizliklerinden veya meslekleriyle bağdaşmayacak menfî vasıflarından dolayı değil, görüşlerinden, içtihatlarından ve bilhassa müstakil tavır ve hareketlerinden dolayı hizmetten uzaklaştırıldığı merkezindedir (4).

Tekaüde sevk etme (veya vekâlet emrine alma) muameleleri, Anayasaya ve hattâ bizzat sözlü geçen kanunlara aykırı olunca, bu yolda hareketin, vekil için bir takım mes'uliyetleri davet etmesi gerekir. Ahlâkî, vicdanî ve tarihî mes'uliyetleri bir tarafa bırakırsak, bir Bakan için üç türlü mesuliyet tasavvur olunabilir:

1. *Siyasî mes'uliyet*: Büyük Millet Meclisinin, kanunun hükümlerini, müesseselerin ruhuna ve bizzat o kanunun gayesine göre tatbik etmeyen bir Bakan, hizmetten affetmesi, en tabii bir neticedir. Fakat iktidar partisi grubu, yazık ki, bu yola gitmemektedir. O halde siyasî mes'uliyet, ancak seçmenin, sözlü geçen Bakan bir daha milletvekili seçmemesi, hattâ onun mensup bulunduğu partiye rey vermemesi suretinde tecelli edebilir.

2. *Cezai mes'uliyet*: Anayasanın ve

kanunun ihlâlinin ne gibi cezai neticeler doğurabileceği; ve "tekaüde sevk edilmiş veya vekâlet emrine alışı tarzının" ilgili hâkim veya memurların hakarete mâruz kalması suretinde tefsir olunup olunamayacağı meseleleri üzerinde şimdilik duracak değiliz.

3. *Hukukî mes'uliyet*: Yazımızın esas konusu, bir Bakanın, Anayasaya ve kanunun ruh ve gayesine aykırı olan kararlar neticesinde, hususî hukuk kaidelerine göre mes'ul olup olmayacağıdır. Bu meseleyi de doğru bir tahlile tâbi tutabilmek için, ikiye ayırmak gerekir: a) *Manevî tazminat*, b) *Maddî tazminat*.

Devlet Şûrasının bugünkü içtihadına rağmen, bir vekilin, sebepsiz olarak tekaüde sevk ettiği veya vekâlet emrine aldığı hâkim veya memurun, "normal hizmet devresinin sonuna kadarki bütün maaşlarını" maddî tazminat olarak şahsen ödemek mecburiyetinde kalabileceğini, başka bir yazımızda ispat etmeğe çalışacağız.

Manevî tazminat :

Sebepsiz (haksız) olarak tekaüde sevk edilen veya vekâlet emrine alınan hâkim yahut memurun, vekilden mânevî tazminat talep etme hakkı, bugün dahi kolayca kabul edilebileceğinden, bu noktayı daha önce incelemek istedik. *Kanaatımızca*: *Adliye Vekili*, gerekçe göstermeksizin tekaüde sevk ettiği hâkimlere karşı şahsen mânevî tazminata mâhkûm edilebilir. Medenî Kanunumuzun ve Medenî Hukukumuzun mefhumları, esasen âdil olan bu neticeye varmağa tamamen müsaittir: *Medenî Kanununun* 24 üncü ve *Borçlar Kanununun* 49 uncu maddeleri, "şahsî menfaatlerinde tecavüze uğrayan kimse" nin maddî ve mânevî tazminat davası açabilmesi esasını vaz'etmiştir (6). Bu maddelerde kastedilen "şahsiyet" in veya "şahsî münasebetler" in haksız bir surette ihlâl edilmesi mefhumuna, şeref, izzet, nefsin, meslekî hayattaki itibarı ve hattâ iç huzurunun haleldar edilmesi de dahildir (7).

Her memlekette en âli makamlardan biri olan ve her türlü şâibeden uzak bulunması gereken hâkimlik, Temyiz azalığı, Temyiz reisliği gibi yüksek vazifelerde, bir saat evveline kadar millet namına hüküm veren bir şahsın, vekâletten gelen bir sâdırlık yazı ile meslekten atılması, şüphesiz ki, "şahsiyetin", "şahsî münasebetlerin", "şahsî menfaatlerin" ihlâli telâkki olunmaya müsait bir takım neticeler yaratacak mahiyettedir: Fertlerin malları, hürriyetleri ve canları hakkında nihai sözlü söylyecek mevkide olan bir hâkimin, hele Temyiz aza ve reisinin, hiçbir suç isnadı veya tahkikat yok iken birdenbire vazifesinden uzaklaştırılması, - bir hafta önce tekaüde sevk edilen bir Temyiz Reisinin de ifade ettiği gibi -, halkın kafasında, onun, meslekî itibarı ve şerefini zedeleyecek bazı hükümler ve fikirlerin doğmasına sebebiyet verecektir.

DÜZELTME

72. inci sayımızdaki "Birleşmiş Milletler ve Kıbrıs" başlıklı Notta, 9. uncu sahifenin 3. üncü sütununun alttan 14. üncü satırındaki "1956" rakamı "1953" olacaktır.

Aynı sayımızda yayınlanan "Birleşmiş Milletler ve İsrail" başlıklı Notta, 10. uncu sahifenin 3. üncü sütununun 5. inci satırındaki "olmakla" kelimesi" olmamakla" tarzında okunacaktır.

Aynı sayımızdaki "Birleşmiş Milletler ve

Cezayır "serlevhalı Notta, 11. inci sahifenin 3. üncü sütununda 7. inci satırındaki "İlderlerinin kelimesi "İdaresinin" olarak okunacaktır.

Geçen sayımızda yayınlanan "Sosyal Sigortalar ve Bismark" başlıklı Notta, 4. üncü sahifenin 1. inci sütununun 20. inci satırında "işsizliği" kelimesi "eşitsizliği" olarak okunacaktır.

Özür dileyerek düzeltiriz.

tir. İçinde bulunduğumuz rejimin adı *demokrasî* olduğuna göre, halk, âni olarak vazifeden uzaklaştırılan bir hâkimin, böyle ağır bir muameleye, karar veya içtihatlarından yahut iktidar partisinin arzularına uygun hareket etmemesinden ötürü mâruz kaldığını tasavvur edemez. Hiçbir Hukuk Devletinde buna imkân bulunmadığını ve hele *Anayasamızın* 54 ve 55 inci maddelerinde ilân edilen *mahkemelerin istiklâli prensibinin*, böyle bir harekete asla müsaade etmeyeceğini düşünerek, der'ki, "O halde bu hâkimin, bu Temyiz aza veya reisinin, *hâkimlik mesleğine yakışmayacak pek ağır bazı fiilleri veya nakiseleri keşfedildi*; ve bu durum karşısında, artık hakkında açılacak tahkikatı ve verilecek mahkeme kararını beklemeye imkân bulunmadığından, onu vazifeden derhal uzaklaştırmak lüzumu hasıl oldu."

Şu halde bir hâkimin hiçbir gerekçeye dayanmaksızın vazifeden uzaklaştırılması, normal olarak, yukarıda kaydettiğimiz mahiyette yanlış ve haksız bir *sehabın* vücut bulması neticesini doğuracağından, Medenî Kanununun 24 ve Borçlar Kanununun 49 uncu maddelerindeki mânada "*şahsiyet hakkının ihlâli*" ni teşkil eder.

Şimdi buna karşı denilebilir ki, "haksız fiilin var sayılabilmesi için bulunması gereken unsurlardan birisi de, "haksızlık" yani fiilin "hukuka aykırı olması" dır. Hadisemizde ise, vekil, bir kanunun kendisine verdiği selâhiyete dayanarak böyle bir kararı almıştır; binaenaleyh haksızlık unsuru mevcut olmadığından, şahsiyet haklarının ihlâli neticesinde tazminat hakkı da bahis konusu olamaz."

Böyle bir görüş, doğru değildir. Çünkü bu gerekçe, hukukun diğer mefhumları ile birlikte gözönünde bulundurulursa, varılacak netice, yine de, "hukuka aykırılık" unsurunun varlığını kabulden ibaret olacaktır.

Evvelâ "haksızlık" dan maksat, büyük hukuk âlimi *von Thur*'un da bilhassa işaret ettiği üzere, hareketin umumiyetle bir "hukuk normuna (kaidesine) aykırı olması" dır. Yalnız Medenî Hukukun değil, Ceza hukukunun ve hattâ İdare hukukunun kaidelerinin ihlâl edilmesi dahi, haksızlık unsurunun vücut bulması için kâfidir (8). Anayasada ifadesini bulan ve devletin temelini teşkil eden hukuk kaidelerinin ihlâli ise, evleviyetle "hukuka aykırılık" mefhumuna dahil olur.

Saniyen belirtmek gerekir ki, Anayasamızın 103 üncü maddesinin ikinci fıkrası açıkça "Hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafi olamaz" esasını vaz'etmiştir. Her ne kadar Temyiz Mahkemesi Umumi Heyetinin bir kararında, Anayasaya aykırı olan kanunların dahi tatbik edileceği görüşü temsil olunmuş ise de, bu görüş, henüz, Temyiz Mahkememiz içinde bile, müstakar bir surette yerleşmemiştir. Anayasaya aykırı olan kanunların mahkemece tatbik edilmemesi lâzım geldiği görüşü dahi, bir kısım Temyiz Hâkimlerince müdafaa olunmaktadır. Selâhiyetli ilim adamlarımızın büyük çoğunluğu ise, pek yerinde olarak, bu ikinci görüşü doğru bulmaktadırlar.

O halde hâkimlerin istiklâli prensibi ile asla telif olunamayacağı, bütün ilim adamlarınca ve umumiyetle hukukçularımızca kabul edilen 6422 sayılı kanuna istinat etmek, Bakanın muamelelerinin, Medenî Hukuk zaviyesinden "hukuka aykırı" olarak vasflandırılmasına mani teşkil edemez.

Kaldı ki, Anayasaya aykırılık meselesi bir tarafa bırakılsa bile, hiç bir gerekçeye dayanmayan bir tekaüde sevk etme muamelesi, 6422 sayılı kanuna dahi aykırıdır. Zira bu kanuna göre tekaüde sevk edilebilmek için, "lüzum ifade eden sebepler" in mevcudiyeti şarttır. Aksi halde kanunda "lüzum görüldüğünde" kaydı bulunmaz, bunun yerine "hiç bir sebep bulunmaksızın dahi" veya "bakanın tamamen keyf ve arzusunun göre" gibi tâbirler yer alırdı. O halde, görülen lüzum üzerine kaydının bulunması da açıkça ifade ediyor ki, tekaüde sevk muamelesinde "lüzumu ifade edecek bir sebep" in mevcut olması şarttır.

Esasen kanunda böyle bir kayıt bulunmasaydı bile, yine aynı neticeye varılırdı. Zira her hukuk devletinde hâkim olan "idarenin meşruiyeti (idarenin hukukiliği)" esaslı, alınacak bütün idari kararların, maksat unsuru bakımından da sağlam olması gerektirir. Bir idari karar için objektif bir lüzum bahis konusu olamıyorsa, bu karar, keyfi bir mahiyet arzeder. Binaenaleyh bakan, bu zamanından önce meslekten uzaklaştırılma hususundaki lüzumu izah ve isbat etmedikçe, muamele bizzat ilgili kanunlara da aykırıdır. İptal davasına mevzu olacağı gibi, Medenî Hukuk zaviyesinden de "hakkın suiistimali" telâkki edilebilir. Fakat her halde şahsiyet haklarının ihlâli mahiyetinde bir haksız fiil teşkil eder (Hakkın suiistimali esaslı, amme hukuku sahasında da artık kabul edilmeye başlanmıştır) (9).

Haksız fiilin diğer iki unsuru olan *kusur* ve *illiyet rabıtası*, o derece aşikârdır ki, bu noktalar üzerinde durmak lüzumsuz olacaktır.

İlgili şahısların, böyle sebepsiz ve haksız bir muamelenin sebebiyet verdiği *üzüntü*lerine tekabül eden *manevî tazminatın*

miktarı ise, mesleklerinin mahiyeti ve yaratılacak şâibenin hususiyeti ve kusurun büyüklüğü gözönünde bulundurulursa, hadisesine göre 50-100 bin liradan aşağı olmak gerekir.

Müruru zamana gelince: Borçlar Kanununun 60 inci maddesi haksız fiiller için bir senelik bir müruru zaman müddeti koymuştur. Fakat, hadisedeki hususiyet gözönünde bulundurulunca, bu tazminat davalarının *bir seneden sonra dahi açılacağı neticesine varılır*. Zira Federal Mahkeme ve ilim adamları, mühik sebepler mevcut olunca, *sukutu hak müddetlerinin bile uzayabileceğini* kabul etmektedirler (10).

Esasen hadisemizde, *Borçlar Kanununun 132 nci maddesinin 6 numaralı bendindeki "müruru zamanı durduran sebep"* in mevcut olduğunu kabul etmek gerekir: Zira *Adalet Bakanı*, kendisine karşı açılacak tazminat davasına nihai olarak bakacak Temyiz Dairesi azalarını, istediği anda vazifeden uzaklaştırmak imkânına sahiptir. Bu sebeple, Borçlar Kanunu mad. 132 no. 3 daki hükmün *gai bir surette tefsir edilmesi*, "*tekaüde sevkeden Adalet Bakanı o mevkide* ve hattâ onun dahil bulunduğu kabine iktidarda *bulunduğu müddetçe*", müruru zamanın işlememesi neticesine sevkeder.

Kanunların ise, lâfzî bir surette değil, gai olarak tefsir edilmesi lüzumu, başta *Federal Mahkeme* ve büyük hukuk âlimi Egger (11) olmak üzere, bugün hukukçularca umumiyetle kabul olunmaktadır. Hattâ *Temyiz Mahkememiz* de, bir *tevhidî içtihat kararında*, bu kaideyi açıkça ifade etmiştir. (12).

Hülâsa: hâkimleri sebepsiz yere vazifelerinden uzaklaştırmak suretiyle, onları şahsiyet hakları bakımından haleldar eden Adliye Vekillerinin, Anayasaya ve kanuna aykırı olan hareketlerinden dolayı, sonunda hukuken de mes'ul olarak *mal ve mülklerini* de kaybetmeleri, sadece hukuka ve adalete tevafuk eden bir hal sureti olmakla kalmaz, aynı zamanda, devlet adamlarının, münhasıran siyasi mes'uliyetle kurtulacakları zannına kapılarak arzu ettikleri gibi hareket etmelerine mani olur.

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt içinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayın müşterilerinin emrindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları

1957 ikramiye tutarı

şimdilik

2 . 000 . 000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

PLÂN VE PROGRAM MESELESİ

Aydın YALÇIN

Bugün muhtevası üzerinde fazla durulmadan en sık tekrarlanan klişelerden biri de «hükümetin plân ve programdan mahrum bir çalışma tarzı tuttuğu» dur. Muhalefet çevreleri bunu okadar çok tekrar etmişirki, artık bu söz yeni bir fikir ifade etmekten çıkmış, tam bir klişe haline gelmiştir. Kimse hükümetin plânsız ve programsız oluşundan ne kastedildiğini, plândan neler belendiğini, bu eksikliğin memleket ekonomisine ne gibi tesirler çera ettiğini uzun boylu tedkike girişmemektedir. Yalnız ortada umumî bir itham mevcuttur: «Çektiğimiz iktisadî sıkıntılar, hükümetin plânsız çalışmalarının bir neticesidir!» Hükümet de buna karşılık, «hükümet plânsız çalışıyor demek düpe söz hatadır. Yaptığımız her köprünün, barajın ve fabrikanın inceden inceye hazırlanmış plânları vardır. Hükümet bunlar dışındaki icraatında da senelik bir iş plânı olan bütçeye göre hareket eder. İktisadî devlet teşekküllerinin de bütçeye benzeyen yıllık iş programları vardır. Şu halde hükümetin icraatı programlıdır.» tarzında cevap vermektedir.

Bu tarz bir itham ve cevap, modern devlet idaresinin bugün zarurî bir parçası haline gelen, iktisadî plân ve programla icraat usulünün, türk amme hayatında büsbütün müphemleşmesine müncer olmaktadır. Bu tarz bir tartışma, kulak dolgunluğu işitiyen, fakat muhtevası iki taraf için de meçhul bir mefhum üzerinde boş yere karşılıklı gelişmeyi ifade etmektedir. Hükümetin plânsızlığından bahsedenler, bunun neticelerini, yalnız umumî ithamlarla değil, teferruata inerek, müşahhas hadise ve münasebetler üzerinde durarak daha açık bir şekilde göstermelidirler. Teferruata inip, müşahhas misal zikretmekten kasıt, umumiyetle yapıldığı gibi, «şu tarihte şu yapılacak demişiniz; aradan şu kadar zaman geçti, halbuki bu yapıldı!» demek, hükümetin plânsız çalıştığına delil olabilececek müşahhas bir hadise zikretmek sayılmaz. Bu o'lsa olsa plânın iyi tatbik edilmediği, yahut ilk tasavvurların fazla realist tutulmadığını ifade eder. Bu sebeple hükümetin plânsızlığından şikâyet eden, umumî ithamlarla iktifa edip «kötülüklerin sebebi plânsızlıktır» tarzında ortaya hiç bir ışık getirmiyen, muhtevası boş sözleri tekrar etmek veyahut yanlış misaller vermek suretiyle vuzuhsuzluğu büsbütün artırmak, bu konuda yıllardır devam eden tartışmayı verimsizliğe mahkûm etmektedir.

Türk devletinin, modern ilim, teknik ve idare usullerine göre yöneltilmesi bakımından son derece önemli olan bu konuyu vuzuha erdirmemiz mutlaka lâzımdır. Bunun için de «plân vardı yoktu» gelişmesini, demagojik bir münakaşa taktiği halinden çıkârip, ona bir muhteva vermek lâzımdır. Muhalefet çevreleri, bunu mufaka yapmak zorundadırlar. İktisadî plândan ne anladıklarını, hatta iktidara geldikleri takdirde çalışmalarının umumî istikametini ifade eden bir plân misali vererek, bugünkü icraatın hakikaten doğrudan doğruya plânsızlığa atfı mümkün olan aksaklıklarını açıkça aydınlatarak, bu işe ciddi bir yardımda bulunmalıdırlar.

Kanaatımızca, bugün hükümetin plânsızlığı yüzünden iktisadî icraat ve münasebetlerde görülen aksaklıkların ana kaynağı, iktisadî hayatın bütününe şamil bir görüş ve sistemin yokluğudur. Bu şekilde bütün kavrayan bir görüş noksanı, hükümetin icraatında plânsızlığa sevkeden amillerin başındadır. Hakikaten, önünde bütün hareket sahnesini kaplayan bir harita ve plân olmadan, bir komutanın vereceği emirler, noksan, israfî ve mütenakız neticeler vermiye mahkûm olursa, devlet idaresinde de ekonominin bütününe şamil görüş ve kavrayış eksikliği aynı neticeyi verecektir. Ekonominin bütününe şamil olan bir görüş ve sistem, iktisadî hayatın cüzülerini teşkil eden ferdî kararlarla meydana çıkan bazı küllî kemiyet münasebetlerinin kavranması, bunlarda meydana gelen temayüllerin takip edilmesi suretiyle mümkün olur. Bu temayülleri esas alan ve ona göre aralarındaki münasebetleri tanzime çalışan bir devlet müdahalesi hiçbir zaman totaliter bir plâncılık olamaz. Hükümetin bazan «biz hür memleketiz. Ekonomimizin temeli hususî mülkiyettir. Halbuki plâncılık kolektivist bir ekonomide olur. Bu yüzden plâncılığı reddediyoruz!» demesi kadar, hür memleketlerde tatbik edilen plâncılıktan bihaber olduğunu ifade eden bir beyan olamaz.

Demokratik plâncılık, hiç bir zaman hususî teşebbüse plâna uyması için yapacağı şeyi dikte eden, asıl hakim olan müstehkinin hür ve ferdî kararlar vermesini önleyen bir zecir sistemi değildir. Demokratik plâncılığın esasî, ferdî kararların meydana getirdiği, istihlâk, yatırım, ithalât talebi gibi küllî kemiyetlerle, ictimai kararlar tayin edilen amme istihlâki ve talebi arasındaki karşılıklı münasebetleri mütâ olarak almasıdır. Yukarıda zikretti-

ğimiz küllî kemiyetlerin hacmini ve istikametini tayin eden ve modern iktisad literatüründe «temayüller» (propensities) adı verilen bir mefhum, demokratik plâncılığın temelini teşkil eder.

Mesela, istihlâk, yatırım, ithal, tasarruf temayülü ve amme masraflarını tayin kararları arasında, iktisadî politikanın umumî hedeflerine göre, bir ahenk kurmak tenakuz ve sürtüşmeleri önlemek, bu kuvvetleri şuurlu bir şekilde yeniden tanzim edebilmektedir. Eğer tesbit ettiğimiz hedefler süratli bir gelişme, işsizliği ortadan kaldırma, geir müsavâtı ve ictimai adaleti tesis etme, iç malî muvazene ve istikrarı kurma, dış ticaret açığını kapatma v. s. gibi hususlar ise, bunun için yapılacak şey, herşeyden evvel, bahsi geçen küllî kemiyetler arasındaki münasebetlerin, bu hedefler bakımından ahenkli ve kabili telif olup olmadığını tayindir. Eğer süratli bir gelişmeyi, iç ve dış malî muvazeneyi bozmadan başarmak istiyorsak, önceden kabul etmemiz gerekirkî, bu hedefler hem amme hem de hususî istihlâk talebinde bir artışla, aynı zamanda yatırım talebinde bir yükselme ile kabili telif değildi. Bütün bu üç sahada (hususî istihlâk, amme istihlâki yahut cari devlet masrafları, yatırım talepleri) aynı zamanda meydana gelecek bir artış, iç ve dış malî muvazenenin bozulmasına sebep olacaktır. İşe plâncılık, kendi haline bırakılıp, hiçbir şuurlu tedbir alınmadığı takdirde, şu veya bu derece süratli bir iktisadî gelişme için, haddi zatında mütenakız olan, birbiriyle bağdaşmayan kuvvet, temayül ve münasebetler arasında bir ahenk ve muvazene kurmayı icabettirir.

Hükümetin şimdiye kadarki icraatında aksayan en mühim nokta da işte buradadır. Hükümet şüphesiz kimsenin itiraz edemeyeceği, süratli kalkınma hedefiyle bir takım işlere girişmiştir. Fakat, iktisadî münasebetleri bütün halinde kavrayan, küllî kemiyetler ve iktisadî temayüllerin karşılıklı muvazenesini hesaba ka'an bir bilgiye sahip olmadığı için, girişilen işler, tenakuzlu neticeler doğurmuştur. Birkaç müşahhas misalle, ekonomimizin bünyesinde, bilgisizlikten, ilmi, şuurlu bir plân noksanından doğan tenakuzları belirlemeye çalışalım: Hükümet, amme istihlâkini ve hususî istihlâki kısacak malî tedbirler (vergi ve masraf politikası, istikraz siyaseti gibi) almadan, bir para ve kredi genişlemesi politikası takibine başlamıştır. Hususî teşebbüsü ve yatırımları süratle teşvik ederken, amme yatırımlarını da hızla genişletmek istemiştir. Neticede istihlâkin genişlemesi yüzünden daralan tasarruf hacmi, aynı zamanda genişliyen yatırım hacmini finanse etmeye kâfi gelmemiş ve bu hal iç ve dış malî muvazeneyi esaslı bir şekilde sarsmıştır. Hükümet yalnız ekonominin en küllî münasebetlerinde (istihlâk, tasarruf, yatırım ve ithalât gibi) tenakuzların meydana çıkmasına imkân vermekle kalmamış, mesela yatırım bünyesinde de ahenksizliklerin doğmasını teşvik etmiştir. Bunu şuurlu olarak yapmıştır demiyoruz. Fakat bütün millî yatırımlara hatta, amme yatırımlarına şamil

bir gelişme planının yokluğu, sermaye teşekkülü vetiresi içinde ve yatırımların bünyesinde de ahenksizlikler doğurmuştur. Meselâ son yıllarda iç ve dış malî muvazene gittikçe bozulurken, hükümet adeta bunları teşvik eden bir yatırım mecrasına sürüklenmiştir. Uzun vadede verim verebilecek sosyal sermaye yatırımları (liman, baraj, yol ve enerji gibi) ile müstahsil yatırımlar (fabrika, makina, alet v.s. gibi) arasındaki muvazeneye dikkat edilmemiştir. Keza iç enflasyonu durdurmak ve ihracatı artıracak dış muvazeneyi kurmak üzere pek fayda getirmiyen ev ve bina inşaatı, yatırımların mühim bir kısmını teşkil etmiştir.

Halbuki, gelişmeyi hedef tutan, bunun sür'atini artırma istikametine yönelen bir amme politikası, herşeyden evvel yatırım sektörü içindeki karşılıklı muvazene ve iç ahengi hesaba katacak bir plânla yürütülme idi. Gelişmek isteyen bir ekonomide, sermaye teşekkülünün, bina gibi, işhlâk sanayii gibi, muvazenesiz bir sosyal

sermaye teşizatı gibi sahalarda temerküz ettirilmesi, ister istemez bugün karşılaştığımız bünyevî muvazenesizlikleri meydana getirmiştir. Halbuki, bugün müstahsil sektörde ahenkli bir gelişmeyi sağlayacak, sür'atli kalkınma ve genişlemede, bazan meydana gelen tenakuzları, muvazenesizlikleri ve tikanıklıkları önleyecek teknikler geliştirilmiştir. İktisadî istatistikleri i'leri memleketlerde, müstahsil sektörün bütününe şamil karşılıklı masraf ve satış arz ve talep bünyesini gösterir «alım ve satım» (input - output) cetvelleri tanzim edilmektedir. Bu teknik, yatırım ve gelişme plânlarında, tenakuzların ve ahenksizliklerin daha iyi tesbitine imkân vererek hata paylarını azaltmaktadır. Bu çeşit istatistiklere sahip olmayan memleketlerde istihsal sektörünün plânlanmasında, daha küllî ve umumî münasebetlere dikkat edilmek suretiyle hareket edilebilir.

Bu şekilde, hem nihai masraf unsurları (efektif talebi yaratan hususî ve amme istihlâkî, yatırımlar ve dış alemin talebi) a-

rasında, hem de bu nihai masraf unsurları ile müstahsil sektörler arasında (ziraat, sanayi, ulaştırma v.s.) karşılıklı münasebetler, ferdi kararlar'a teşekkül eden küllî temayülere istikametine göre tesbit edildikten sonra, iktisadî plânlama mümkün olabilir. Tesbit edilecek umumî hedeflere göre, bu küllî kemiyet münasebetlerine, şuurlu bir amme müdahalesinde bulunmak, iktisadî plânlanmanın özünü teşkil eder. Bu şuurlu müdahale hiçbir zaman, müstehlik hakimiyetine son veren, yatırım yapan ferdi teşebbüslere faaliyet sahalarnı dikte eden bir mahiyette olmayacaktır. Plâncılık, devletin elinde, vergiler, sübvansiyonlar, tarifeler, kredi mekanizması, lisans ve tayinlama gibi çeşitli teşvik unsurları, sevk ve yöneltme metodları ile, fiat mekanizmasını bozmadan pek alâ yürütülebilir. Hür ve demokratik memleketlerde tatbik edilen plâncılık, fiat mekanizmasını bozan ve ihâl eden, müteşebbisi ve müstehliki baskı altına alan bir plâncılık olamaz.

Muhakemelerin Alenîliği Prensibi

Dr. Muammer AKSOY

Karanlık korkunun, gizlilik şüphenin anasıdır. İtimat isteyen, ışıktan ve açıklıktan kaçınmaz.

★

I. Prensip

Adaletin başta gelen garantilerinden biri, davaların kilitli kapılar arkasında değil, hâkimiyetin hakiki sahibi ve bütün devlet faaliyetlerinin nihai murakibi olan halkın gözü önünde cereyan etmesidir. Esasen verilen mahkeme kararlarının başında bile, "Türk Ulusu adına" kaydı bulunuyor mu? O halde Türk Ulusunun, kendi namına adaletin nasıl tevzi edildiğini kontrol imkânına sahip olmaksızın, sadece neticeden haberdar edilmesi, elbette ki "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ana kaidesine aykırı düşer (1) (Aynı sebeple, parlamento müzakerelerinin de açıklığı prensibi kabul edilmiştir).

Belirtmek isteriz ki, muhakemelerin aleni olmasının zamanımızda ifade ettiği hususî mâna, muhakeme safhalarının, aynı zamanda gazeteler vastasıyla neşredilebilmesidir. Buna mani olunursa, modern bir devlette, muhakemenin aleni olması sadece sözden ibaret kalır.

Anayasa, Kanun, İnsan hakları

Medenî her memlekette cari olan "muhakemelerin alenîliği" prensibi, bizde de, bütün kanunların kendisine uygun olmaya mecbur bulunduğu Anayasanın 58 inci maddesinde açıkça ilân edilmektedir. Bu prensip, *Ceza Muhakemeleri* (2) ve *Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunlarında* (3) da bir kere daha ifade olunmuştur.

Bu kaideye - bütün devlet faaliyetlerinin demokratik bir ruha sahip bulunması

gereken - 1946 dan sonraki demokrasi devrinde değil, Cumhuriyetin başlangıcında bile titizlikle riayet edilmiştir (4). Hattâ 1908 *Kanunu Esasisinin* 82 nci maddesi dahi, hem aleniyet esasını ve hem de onun istisnalarının kanunda tasrih edilmesi lüzumunu, açıkça ifade etmiştir: "Mahkemelerde her nevi muhakeme alenen cereyan eder... ancak kanunda musarrah esbaba mebni, mahkeme, muhakemeyi, hafi tutabilir". Daha gerilere gidersek, 1839 senesindeki "Gülhane Hattı Hümayunu" nda (5) ve 1856 (6) senesindeki "İslâhat Fermanı" nda bile, muhakemelerin aleni olacağını ilân edildiğini görürüz.

Bu prensip, garpte, modern hukukun başlangıcından beri kabul edilmekte idi. Karanlık engisizyon devrinde terkedilen aleniyet esası, Fransız ihtilâli ile tekrar itibar kazanmıştır (7). Hürriyet hareketlerinin bütün Avrupada zafer kazandığı 1848 senesi etrafındaki anayasaların çoğu, aleniyet prensibini açıkça ilân etmeği ihmal etmemişlerdir (8).

Zamanımızda medenî her memleketin kabul ettiği bu kaide, insanlığın müsterek malî haline geldiğinden, *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesinde* de ifadesini bulmuştur. "Hiç bir şahıs, müdafaası için lüzumlu bütün teminatın bahsedilmiş bulunduğu, aleni bir muhakeme" sonunda mahkûm edilmedikçe cezalandırılmaz (mad. 11).

Alenîliğin faydaları

Muhakemelerin alenîliği prensibine riayet edilmesi, hukuk nizamı için üç bakımdan zaruridir :

1) Aleniyet, sanık için teminatdır :

Muhakemelerin aleni olması sayesinde ki, birçok davada gerek şahit, gerek ehli-vukuf, gerekse hâkimler, şu veya bu istikametten gelebilecek olan tesir ve taz-yiklere karşı daha kuvvetle mukavemet etmek lüzumunu hissetmektedirler. Böylece sanık, şahite veya ehli-vukufa, yahut hakimlere tesir etmeye çalışacak nüfuzlu şahıs ve makamların kurbanı olmaktan kurtulabilmektedir.

Yerli ve yabancı ilim adamları bu noktada birleşmektedirler. Sadece bir kaç misal:

Tanınmış Ceza hukuku âlimi *Garraud*, alenilik sayesinde "*tarafsızlığın* temin edileceğini"; "*hakikatin, dülsiz ve sajr duvarlar arasında boğulmasına* imkân verilmiyeceğini" belirtmekte ve "alenilik, iyi bir adaletin garantisidir; bu rejimde hakim daimi surette *ammenin kontrolüne* tabidir; halkın murakabesi altında ve gözü önünde, hakim *haksız* ve ihmalkâr hareket etmesi güçtür" demektedir (9). *Ayrault* da pek veciz surette şöyle diyor: Başbaşa kalma ve hele mahremiyet, hakim yüksek vasıflarının mühim bir kısmının kaybolmasına sebebiyet verir (9).

Alman hukukçusu *Emanuel von Ullmann*: "Tecrübe göstermiştir ki, muhakemelerin alenîliği, hâkim, savcı ve müdafilerin, vazifelerini hakkıyla görmelerine ve makamlarının haysiyetine uygun bir surette hareket etmelerine müessir olmaktadır" (10) demektedir.

Hâşim Refet Beyin 1926 senesinde yazılan *Hukuku Esasiye* kitabında şöyle de-

nilmektedir: "Tarafeyni, hükkâmın tarafgirâne hareketından vikaye etmek, mahkemenin istiklâli tam ile ifayı vazife eylemesini temin etmek için, muhakemat, herkesin serbestçe isbatı vücut edebilmesine müsait salonlarda alenen cereyan eder." (s. 195).

Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemeleri Usulü Ord. Prof. ü Tahir Taner, kitabında, "alenilik, adaletin tevzii işinin halk tarafından kontrolünü sağlar ve aynı zamanda mazmun için de esash bir teminat teşkil eder" demektedir (11). Kıymetli Prof., "Tanzimat devrinde Ceza Hukuku" adlı incelemesinde de, hattı hümayundaki alenilik kaydına dokunarak, bu hakikati bir kere daha belirtmektedir: "Adaletin tevziini halkın kontrol etmesine imkân vermek suretiyle, hakimlerin muhakeme ve hükümlerde daha ziyade dikkat ve basiret göstermelerini ve bilhassa bitarafılıklarını temin bakımından fertler için büyük bir garanti teşkil eden "muhakemelerin aleniliği" prensibi de, bu arada teyit olunmuştur" (12).

Keza Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemeleri Usulü Prof. ü Nurulah Kunter'a "Aleni muhakeme olmak hakkı" başlıklı makalesinde aynen şöyle denilmektedir: "Muhakemenin aleniyeti fertler için büyük bir teminatır. Bir cezacı, ceza kanunları suçluların, fakat ceza usulü kanunları masumların kanunlarıdır, demiştir... Hakikatin araştırılması, masumların masum olduklarının meydana çıkarılabilmesi için de, mahkemelerin hiçbir tesir altında kalmaması, hakimlerin vazifelerini hakkıyla yapmaları, bilirkişi, şahit gibi ceza davasında rolü olanların da keza doğruluktan ayrılmamaları lazımdır. İşte alenilik bunu temin eder. Çünkü hakimler, bilirkişiler, şahitler, hülâsa ceza davasında rolü olan herkes, umumî efkârın mürakabesinden çekinir. Bundan da adalet kazanır. "Gazetelere düşerim de kepaze olurum" korkusu, birçok kötü-lüklerin işlenmesine mâni olur" (Cumhuriyet, 29.3.1955, sah. 2).

Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay: "kapalı bir yargılamamın hakka, adalete uygunluğu kontrol edilemez; adalet, büyük bir teminattan mahrum kahr" (13).

İbret verici bir misal: Mithat Paşanın muhakemesi

Aleni muhakemenin, adaletin tecellisi bakımından ne büyük bir garanti teşkil ettiğini ve fertlerin bu teminata ne muazzam bir kıymet atfettiklerini, tarihimizin en büyük adamlarından biri olan hürriyet kahramanı Mithat Paşanın hayatından vereceğimiz bir misal ile teyit etmek isteriz: Abdülhamit, Kanunu Esasının ilânında oynadığı rolün intikamını almak maksadıyla bu büyük insanı, - birtakım iftiralara dayanarak - hileli bir surette tevkif ettirmek istemişti. Mithat Paşa bu durum karşısında Fransız Konsolosluğuna iltica edince, zamanın Adliye Nazırı Cevdet Paşa, teslim olma hususunda onu kandırabilmek maksadıyla, haksızlığa uğramıyacağı kanaatını yaratmak yoluna gitmiş; ve bunun için de en müessir vasıta olarak, "muhakemenin

aleniliğini vaad etmek" lüzumunu hissetmişti: "Mahkemelerimizin enzar-ı yâr-ü ağyarda ne mertebe emniyetbahş olduğu beyana muhtaç değildir. Muhakemeye karar verildiği halde, kavanini adliyeye tevfikân ALENİ MUHAKEME İCRASI TABİİ OLMASIYLA BERABER, muhakemenin iktisap edeceği netice, müdafaayı devletlerine göre olur" (14).

Mithat Paşanın bu mektuba cevabı aynen şöyle olmuştur: "Şimdi mademki... madde her ne ise, bir MECLİSİ ALENİDE MUHAKEMESİ İCRA kılınacağı temin olunuyor... muhakeme için hazır bulunduğumu arz ederim" (15).

Görülüyor ki, Abdülhamit gibi bir müstebitin hüsnüne uğrayan bir hürriyet kahramanı bile, aleni muhakemenin teminatı mevcut olunca, Padişahın husumetine karşı dahi korunacağına inanabilmektedir. Nitekim Mithat Paşanın mahkeme huzurundaki ilk cümlesi, aleniliğe müsaade edildiği için teşekkür etmek olmuştur: "Zatı şahaneye arzı teşekkür ederim ki, hakayiki madde meydana konularak ammenin malûmu olmak için mahkemenin bu veçhile aleni olmasını irade buyurmuştur" (16).

Mithat Paşanın sonunda caniyane bir surette mahkûm edilebilmesi ise, aleni muhakeme hakkındaki vâadin ancak zahiren tutulması, hakikatte ise, Türk amme efkârının muhakeme safhalarından haberdar olmaması ve bilhassa Mithat Paşanın kendisini nasıl müdafa ettiğini Türk gazeteslerinin yazmamaları için gerekli bütün tedbirlerin alınması sayesinde mümkün olabilmiştir (17). Bugün tarih, görünüşte aleni fakat hakikatte ise Türk amme efkârı için gizli olarak cereyan eden o muhakemenin dürüstlüğüne asla inanmamakta; ve Mithat Paşayı değil, onu bu nevi bir muhakeme neticesinde mahkûm eden ve ettirenleri mahkûm etmektedir. Gelecek bütün nesiller, kanunu ve adaleti çiğniyerek mel'un kararı vermesi için mahkeme heyeti üzerinde gereken her türlü müdahale ve baskıyı ihmal etmeyen - sözde medenî hukuk âlimi, hakikatte ise, kanunu esasının, halk hâkimiyetinin ve hukuk devletinin baş düşmanlarından biri olan - yobaz adliye nazırını (18) ve onun efendisini (19) nefret ve lanetle anacaktır.

2) Aleniyet, hâkimler için de muhtelif bakımlardan lüzumlu bir teminatır :

Aleniyet, bizzat hâkimler bakımından da lüzumlu ve hattâ onların vazifelerini şaibeden uzak ve vicdan huzuru içinde yapabilmeleri yönünden, zarurî bir garanti teşkil etmektedir. Bu fikri, tanınmış Fransız Cezacı Prof. H. Donnedieu de Vabre veciz bir surette ifade etmiştir: "Aleniyet sanık için bir garanti teşkil ettiği kadar, HÂKİM İÇİN DE BİR GARANTİDİR. Çünkü aleniyet olmazsa, hâkim, müstakil ve tarafsız olmadığı yolundaki şüphelere karşı iyi korunmamış olur." (20)

Keza muhakeme aleni olunca, bir çok hakikatler amme efkârının gözü önüne serileceğinden, hâkimler, şahitler ve ehli-

kuf üzerinde tesir icra etmeye mütemayil ve müstait "nüfuzlu makam veya fertler" dahi, bu hareketlerden kaçınmak lüzumunu hissederler. Böylece, hâkimler ve dâvada rolü olan diğer şahıslar, birçok nâhoş teklif ve tazyikler karşısında kalmaktan kurtulmuş olurlar.

3) Aleniyet prensibine titiz bir surette riayet edilmesi, bilhassa cemiyetin hayatı menfaatleri bakımından zarurîdir :

Fertler (halk), hâkimiyetin hakikî sahibidir ve cemiyet hayatının vasıtasını değil gayesini teşkil eder. İşte onunla, devlet gücünü elinde bulunduran, yani hâkimiyeti onun namına icra eden makamlar arasında itimat hüküm sürmüyorsa ve bu durum böyle devam edip gidiyorsa, cemiyet içerden kemiriliyor demektir. Eğer halk, mahkemelerin adalet ve hukuktan başka mülâhazaların tesiri altında kaldığı (ve meselâ yargılama vazifesini, iş başında bulunan parti veya hükümetin emrine uygun olarak kötüye kullandığı) kanaatine varırsa; hattâ bu kadarına bile lüzum yok, bu hususta - haklı sebeplerle - sadece şüpheye düşerse, topluluk hayatı en büyük darbeye maruz kalmış; temelinden sarsılmış olur. Evet, bir memlekette halkın adalet cihazından ciddi surette şüphe etmesi kadar devletin bekası için tehlikeli bir durum tasavvur olunamaz (21). Onun için değil midir ki, "Adalet mülkün temelidir" sözü, asırlardır, cahil halk tarafından dahi daima tekrar edile gelen bir mütearife mertebesine yükselmiştir.

Halbuki bir sanığın masum olduğunu izah ve isbat edışı, en büyük hakem ve hâkim olan ammenin gözü önünde değil de, kilitli kapılar arkasında cereyan ederse, ilgili hâkimler, ferden ne kadar dürüst ve cesur insanlar olurlarsa olsunlar, halk adaletten şüpheye düşer; gizliliğin karanlığında saklanılmak istenen (aleniyete çıkmasından tevahhuş edilen) bazı kirli müdahalelerin mevcut olduğu zehabına kapılır. Binaenaleyh mahkemelerin aleniyeti esasından inhiraf etmek için kat'i bir zaruret yoksa, bu prensibi daima ve tam bir titizlikle tatbik etmek lazımdır.

Emanuel von Ullmann, aleni muhakemenin, ferdin mahkemelere, dâvalara ve kanunlara karşı itimat ve hürmetinin vücut bulması bakımından ifade ettiği mânayı, felsefi bir surette şöyle formüle etmektedir: Mahkemelerin aleniliği, halkta, ceza davalarında adaletin hâkim olduğu yolunda itimat yaratır; kanunî nizama karşı olan hürmeti yükseltir ve kanuna uygun olarak hareket etme temayülünü kuvvetlendirir. Alenilik olmazsa, ceza davası topluluğun üstün maddî kuvvetinin fert üzerinde hüsnüne göstermesinden ibaret olan bir muamele şeklinde tezahür eder. Buna mukabil alenilik, ceza davasının, devlet nizamına hâkim olan objektif fikrin tabii bir neticesi suretinde görünmesini mümkün kılar. Beşerî adalet, ancak, adalet fikrinin haricen görülür bir surette tezahür etmesi iledir ki heybet ve ihtişamını iktisap eder.

Buna ise en çok hizmet eden, muhakemelerin aleniliğidir (10).

Bu mevzuda, son olarak bir noktayı daha tebarüz ettirmek isteriz:

Hakimin ve binnetice yargılama selâhiyetinin de hakiki sahibi olan halk, memleketimizde, *hâkimlerin tayininde* ve suçluluk hakkında *kararların verilmesinde*, hiç bir role sahip değildir. Yani diğer bir çok demokrasilerde olduğu gibi; *hâkimlerin seçimi* usulü ve daha mühimi *jury* sistemi, Türkiye'de henüz kabul edilmemiştir. O halde, muhakemelerin aleniliği esası, hâkimiyetin sahibi olan *halkın*, bizde, *kaza kuvveti üzerindeki biricik murakabe* vasıtasını teşkil etmektedir. Bu sebeple, alenilik prensibine mutlak bir titizlikle riayet edilmesi, bizde, diğer memleketlerden daha çok lüzumlu ve mânalıdır.

(Devamı gelecek sayıda)

(1) Muhakemelerin aleni olması, muhakkak surette demokrasinin gerçekleşmesine bağlıdır. Belli bir medeniyet seviyesine gelmiş olan memleketlerde, halk hakimiyeti kurulmamış olsa bile, memleketinin ve bizzat kendi istikbalinin icaplarını göremeyecek kadar basiretten mahrum olmayan hükümdarlar dahi, hem mahkemelerin istiklâlini, hem de muhakemelerin aleniyeti prensibini, bir dereceye kadar kabul etmişlerdir.

(2) "Duruşma aleni olur" (mad. 373)

(3) "Muhakeme alenen yapılır" (mad. 149).

(4) 1926 da yayınlanan Haşim Refet, Hukuku Esasiye s. 195 e bak.

(5) "... fimabait eshabı cünhanın davaları kavanini ser'ie iktizasınca alenen berveçhi tetkik görölüp hüküm olunmadıkça..." (Birinci tertip *Düstur*, cilt 1, sah. 6.)

(6) "... işbu mehakim ve mecaliste muhakematı vakia aleni icra olunması." (Nizamı Cedit ve Tanzimat devirleri, *En-ner Ziya Karal*, 1947, s. 269).

(7) 24.6.1790 Adli Teşkilât Kanunu, fasıl 2, mad. 14 ve 15 e bakınız.

(8) Meselâ: 4.11.1848 *Fransız* Anayasası mad. 81, 25.4.1848 *Avusturya* Anayasası mad. 29, 28.3.1849 *Alman* Anayasası, mad. 178.

(9) R. Garraud, *Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et procédure pénale*. 1912 t. 3. s. 500-501 no. 1165

(10) *Lehrbuch des deutschen Strafrechts*, 1893 s. 43.

(11) *Ceza Muhakemeleri Usulü*, İstanbul 1955, s. 287.

(12) *Tanzimat* s. 224.

(13) *Hukuk Yargılama Usulleri*, Ankara 1950, s. 46.

(14) *Cevdet Paşanın 5. Mayıs 1297 tarihli mektubundan - Mithat ve Rüştü Paşaların tevkiplerine dair vesikalar*, Prof. *İsmail Hakkı Uzuncarışlı*, 1946, s. 20.

(15) *Mithat Paşanın 6.5.1297 tarihli mektubundan - not 13 de sözü geçen eser* s. 22.

(16) *Mithat Paşa*, mizamı hayret, nâşiri *Ali Haydar Mithat*, 1325 cilt 2, s. 216.

(17) *Mithat Paşa* cilt 2, s. 210, 211, 286, 291 e bakınız.

(18) *Kastedilen şahıs*, Mecellenin yarıcıcısı *Cevdet Paşadır*. Bir Adliye Nazırı olarak, davada oynadığı canice rol hakkında, meselâ *Mithat Paşa* cilt 2, s. 210, 279 ve 288 e bakınız.

(19) Bu hususta, *Mithat Paşanın Abdülhamidî en ağır kelimelerle ittiham eden, cesur olduğu kadar veciz ve her halde dün-*

ya durdukça mânasını kaybetmeyecek sözlerini tetkik için, *Mithat Paşa* cilt 2, s. 288-291 e bakınız.

(20) *Traité élémentaire de droit Criminel et de législation pénale comparée*, Paris 1943, s. 705, no. 1388.

(21) Bu münasebetle her memleket için kıymetini muhafaza eden şu hakikati bir kere daha belirtmek isteriz: Topluluk hayatında atılan birçok yanlış adımlar, ileride düzeltilebilir; ve bunların menfi neticeleri de bir müddet sonra zail olabilir. Fakat mahkemelerin istiklâlini zedeleyen teşebbüsler, hakimleri sindiren müdahaleler, Devletin temelini vurulmuş mahvedici baltalardır. Hakimlerde emniyet hissi ve halkta da mahkemelere karşı itimat bir kere sarsılırsa, yanlış kanunlar düzeltilse ve idarenin zararlı müdahaleleri fiilen sona erse dahi, senelerce, hattâ bir nesil boyunca mahkemelerin tarafsız surette adalet dağıtabilmesi, imkânsız hale gelir. Diğer yandan mahkemelere şüphe ile bakan halkın devlete ve kanunlara karşı olan bağlılığı, topluluk için tehlikeli bir surette zayıflar.

İşte bu sebeplerdir ki, bir memleketin siyasi hayatında işlenecek en büyük günah, mahkemelerin istiklâlini ihlâl etmektir; ve bu bağımsızlığı sistemli olarak baltayan herhangi bir şahıs, o memleketin bir numaralı siyasi cânisi telâkki edilmek gerekir. Tarihe, bir milletin, hattâ insanlığın yüz karası olarak geçecek bu gibi şahıslar, hiçbir zaman affedilemezler ve günahlarını sonunda malları ile hüriyetleriyle ve hattâ canlarıyla öderler.

(Nazilerin adalet cihazını ifsat eden denaetlerini ve bunun neticelerini gösteren Dr. *Wilhelm Püschel*'in "*Der Niedergang des Rechts im Dritten Reich*" adlı eserinin, ibretle okunması lâzımdır.)

TOLERANS

Bertrand RUSSEL

Günümüzde çok yaygın bir inanç vardır: olaylar karşısında serin kanlılık ile akli elden bırakılmayan, sağduyu çerçevesi içinde şüpheci (Sceptic) davranan milletlerle fertler, yığınların bağlı olduğu sistemler ve taassup'a inanılan doğmalar karşısında başarı ümit edemezler. Bu görüş, kudretli, fakat entellektüel olarak sınırlı müteassup taraftarların ters bakışı ile karşılaşınca bir nevi büyüü bir hareketsizliğe düşmekten kendilerini kurtaramıyan şüphecilerin arasında bihassa yaygındır. Ancak ben sanmıyorumki, makul ve ölçülü ilmi inancın taassupla çatıştığı hallerde, yetersiz ve âciz kaldığına dair olan bu görüşü tarih haklı çıkarısın. Gerçekte, bunun tam tersi tarihin bize öğrettiklerine yakın gelmektedir. Şimdi bu fikrimize geçmişten bir kaç örnek verelim.

Roma İmparatoruğunun hızla geliştiği sıralarda Roma ordusuna kumanda eden

generallerin çoğu Epikürecü şüphecilerdi. Onları harekete geçiren saikler son derece kaba idi: mabetlerde saklı altın hazinelerini yağma edip yarısını kendileri için alımlamak, kalanı da askerleri arasında dağıtmak, Roma'ya rakip olan ticarî şehirleri harap etmek, ve ilâh...

Son Romalılar (Hristiyan ve pagan farksız) ise, birtakım batıl inançlara saplandılar; 1453 de İstanbul düşünceye kadar gittikçe artan bir taassup onlara hakim oldu, onlar taassuplarında ilerledikçe yenilgiden yenilgiye koştular.

Aynı şey müslümanların da başına gelmiştir. Fetihlerinin büyük günlerinde müslüman liderler şüpheci kimselerdi. Bunlar önce peygamberlerin yaymak istediği dine karşı komuş, fakat sonra bu işde büyük kazanç görünce müslümanlara katılmışlardı. Bu şüpheci tavır Halifeliğin parlak günleri boyunca devam etmiştir. İslam

dünyasında da askerî gücün zayıf düşmesi, taassubun yayılması ve hakim olması ile birlikte kendini göstermiştir.

16 ncı yüzyılda, büyük devletler içinde en müteassıbı İspanya idi. İspanyol kuvveti, cesur ve savaşçı bir halk, son derece e-verişli coğrafik mevki, sömürgele in sağladığı geniş kaynaklar gibi bütün avantajları elinde tuttuğu halde çökmek, en kurtulamamıştır. Zira İspanyol devletinin o zaman başlıca dayanakları olan son derece çalışkan ve medeni yahudilerle Mağribiler yarım adadan kovulmuşlardı. Hollanda, hoş görürlüğe gerekli yer verilmemek yüzünden kaybedilmişti. Uzun süren dini harperin yıkıntularından sonra Westphalia Barışı ile İngiliz Puritanlarının çöküşü ifratçılardan hiç birinin kazanamayacağı ortaya koyunca, büyük ölçüde servet ve kuvvet Hollandalı ve İngiliz mütedillerine geçti. Öte yandan, Nan-

tes Fermanının Feshi, faydalı sanat ve endüstrinin Fransa'dan İngiltereye geçmesini sağlamakla yedi yıl harplerinde Fransa'nın yenilgisine yol açtı. Gerçek o dur ki, bu uzun tarihin hiç bir safhasında zaferle taassupun birlikte yürüdüğünü görmüyoruz.

En son günlerin tarihi de bu hususta bir değişiklik olduğunu göstermemektedir. İngilizler ikinci dünya harbine bir mücadele ağı ile değil, kaçınılmaz ağır bir vazife diye girdiler. Aynı şekilde Amerikalılar ile Ruslar da hücumu uğradıkları için harbe zorlanmışlardır. Yalnız Naziler taassupla harekete geçmişti ve hiç şüphe yok ki, sonunda düşmeleri de daha çok bu taassup yüzünden olmuştur. Zaferden sonra müteffik kuvvetler, Almanların atom bombası imali yolunda ne derece az ilerleyebilmiş olduklarını görmekle hayrete düşmüşlerdir. Bunun en başta gelen sebebi Hitler rejiminde Yahudi veya Nazi aleyhtarî fizikçilere iş verilmiş olmasıdır. Öte yandan Nazi taassubu, işgal edilen memleketlerde karşı koyma hareketlerini kamçılamıştır. Buna kalırsa, Nazi idareciler, daha makul hareket edebilselerdi harbi kaybetmeyecekleri muhakkaktı. Bir kere Rusyaya taarruza kalkmıyacak, ve Japonları Amerikaya saldırmaya kıskırtmaktan kaçınacaklardı.

Taassubun, ancak rakip bir taassupla yenilebileceğini iddia edenler, fikirlerini destekleyici vaka bulamazlar. Modern harpte zafer her şeyden önce tabii kaynaklara, bilim ve endüstri kabiliyet ve maharetine, siyaset ve idareyi elinde tutanların basiretine dayanır. Bu şartlardan bilim ve endüstri maharetille basiretin mütaassıp kimselerden ziyade, görüşü ilmi bir temele dayanan insanlar arasında bulunabileceği söz götürmez.

Zira mütaassıplar, düşman bildikleri kimselerin ilmi keşiflerini kabul etmeğe razı değildirler; bu yüzden de çok geçmeden, görüşü daha geniş ve kozmopolit olanlara nazaran geride kalmaktadırlar.

Taassubun mukavemet edilemez olduğundan korkanlar bu korkuya, aşırı şüpheciliği tek alternatif olarak gördüklerinden düşmektedirler. Oysa ki, taassuba karşı aşırı şüpheciliği değil, ilmi görüşü çıkarmak gerekir. Aşırı şüpheci "hiç bir şey bilinmez" der, böyle dediği için, ters taraftan da olsa, nasçı sayılır. İtiraf edelimki, şüphecinin itikadı yıkıcıdır, onu kabul eden bir millet için yenilgi mukadderdir, zira bu itikat nefsi koruma hususunda gerekli saikleri sağlayamaz. Fakat ilmi görüş ve tavır tamamen farklıdır. İlmî görüşü olan kimse "bilgi imkânsızdır" demez, belki "bilgi güç kazanılır" der. O, nasçıların tam tersine, deneye vurulup ilmi faydası sabit oluncaya kadar hiç bir şeyin bilgi sayılamayacağına inanır. Hatta bundan sonra bile bir miktar şüpheye yer verir, yeni vaka ve deliller karşısında daha önceki bilgilerini tadil etmeğe veya büsbütün atmaya hazırıkları durur. Aşırı şüphecilere karşı ise, ilmi görüş sahibinin tavrı şudur: ilmi araştırmadan elde edilen bilginin doğruluğu, bu yoldan elde edilmeyen bilgiye nazaran daha yakın bir ihtimaldir, üstelik bir çok hallerde bu ih-

timaliyet hemen hemen bir katıyet göstermektedir. Kaldı ki bu, tabiiyatı bizi başarıya ulaştıran en iyi faraziyedir. Nasçıların vaka ve delilleri kaale almaksızın bir tek faraziyeyle sınımsız bağlanırlar; şüpheciler ise gene vaka ve delilleri hiçe sayarak her türlü faraziyeyle red ederler. İki sık da gayri akli (İrrational) dir. Makul kimse gerçeğe en yakın görünen faraziyeyle benimser, fakat bir yandan da onu doğrulayan veya çürüten delilleri aramaya koyulur. İşte bu şekilde davranmış olmağlardır ki, insanoglu tabiat kuvvetlerini kontrolü altına alabilmiş, ilmi bilgiye sahip milletler diğer memleketler üzerinde hakimiyet kurabilmişlerdir.

Aklı bir adamla naslara bağlı bir adam arasındaki fark birinin (nasçının) bir takım inançları olduğu, ötekini ise hiç bir inancı olmadığıdır. Fark, inançların dayanakları ve onların benimsenme şekilleri üzerindedir. Akli adam inançlarına temel teşkil eden sebepleri göstermeğe hazırdır. Bu sebepler, kıymet hükümlerini ilgilendirenler hariç, nihaî olarak, vakaların müşahade ve incelenmesinden çıkarılmıştır. O, bu sebeplerin kesin ve mutlak olmadığını, yeni vakaların yeni inançları gerektirebileceğini itiraf da eder. Ancak naslara bağlı birinin muhakkak saydığı inançları üzerindeki hareket emniyetini, akli adam da yüksek bir ihtimalle doğru saydığı kendi inançları üzerinde aynı kesinlikle göstermekten çekinmez. Üstelik onun naslara bağlı kimselere nazaran büyük bir avantajı da vardır. Naslara bağlı kimsenin yanlışlığı isbat edilirse meselâ harpte yenilgiye uğraması halinde) bu onun için tam bir hezimet demektir. Oysa inançlarında daima yanlışlık ihtimaline pay bırakan akli adam için yanlışlığın anlamak hiç bir zaman bir hezimet demek olmayacaktır. Hayal kırıklığına uğramış dar kafalı bir topluluktan daha fazla ümitsiz bir şey tasavvur edilemez. Zira böyle bir topluluk akli olma kabiliyetini kaybetmiş ve içine düşmüş olduğu taassuptan dolayı kendisi için yeis ve ümitsizlikten başka açık kapı kalmamıştır. Böyle bir topluluk kendi kendini idare iktidarını gösteremeyeceği gibi, kendini yanlış yöne sevk edenlerden de bir daha yardım beklemeye isteğini izhar etmeyecektir. Bu topluluğun artık hareket kaynakları kurumuş, cansız ve isteksiz bir sürüklenme dışında bir şeyi kalmamıştır. İşte bu, kolektif histeryaya kendini bırakmanın tabii bir sonucu ve ödenmesi gereken bedelin bir parçasıdır.

Bu sözlerimden, makul bir hudut içinde ilme bağlı olan bir kimsenin duygu ve heyecandan mahrum olduğu mânası çıkarılmamalıdır. İlim yalnız vasıtalarla meşgul olabilir, gayelere karışamaz. Gayelerin kaynağı duygu ve ihtiraslardır. Ben kendi hesabıma belli bazı şeyleri değerli bulurum: bunlar arasında kültür, iyilik ve kendine saygıyı başta sayabilirim. İlim bunların iyi şeyler olduğunu ispat edemez, yalnız, bunları iyi kabul ettiğimize göre, nasıl elde edebileceğimizi bize göstermeğe çalışır. Bunlara veya diğer herhangi bir nihaî kıymet hükmüne sebep göstermeksizin inanmak gayri akli olmak değildir, zira bu

akıl tartışacağı bir mevzu değildir. Bütün akli tartışmalar birer başlangıç noktasına ihtiyaç gösterir, bunlarsız inkişaf gösteremez. Vakalara dayanan tartışmalarda hareket noktalarını idrak mutalâaları teşkil eder. Kıymetlerle ilgili tartışmalarda ise hareket noktalarının kaynağı duygularımızdır. Akli olmaya karşı pek yaygın olan peşin hükümlerin çoğu, akıl ancak isbatı kabil şeylerle uğraştığını anlayamaktan gelmektedir. Bir kimse nihaî kıymetleri bakımından değil fakat bunlara ulaşmada yapacağı yanlışları bakımından gayri akli olabilir. Hitlerin gayesi Almanya'yı yıkamak değil yükseltmekti; fakat elde ettiği netice Almanya'nın yıkılması olduğundan, seçtiği vasıtalarda aldanmış, daha doğrusu gayri akli davranmıştır. Akli davranmak veya ilme bağlı olmak mümkün faziletler arasında sadece bir tanesidir; akıl başında hiç kimse bunu faziletlerin topu diye göstermeğe kalkmaz.

Toleransın, amelî bir düstur olarak iki kaynağı vardır: Bir yanda, yanlışlık ihtimalimizi idrak, öte yanda, hür tartışmanın beğendiğimiz görüşü geliştireceğine dair olan inanç. Fikirleri akli temeller üzerinde kurulu olanlar, hür tartışma lüzumunu kuvvetle savunmak zorundadırlar. Naslara bağlı kalanlar ise hür tartışmayı fikirlerinin temelsiz olduğunu ortaya çıkaracağı korkusu ile önlemek isterler. İşte bu yüzden ki, onları daima sansür taraftarları arasında görüyoruz. Batı dünyası, toleransı çetin yollardan geçerek öğrenmiştir. Bunda nasçı ve mütaassıpların ezmeğe çalıştığı ilmin faydasını kavramaya da kısmen yardımcı olmuştur. Tecrübeler göstermiştir ki, tolerans ve hür tartışma, entellektüel gelişmeyi, sosyal birliği, refahı ve harpte başarıyı aksatmak şöyle dursun, tam tersine geliştirmiş ve yükseltmiştir. Bu tarihi hakikatın gelecekte daha başka türlü tecelli edeceği ihtimali için ortada hiç bir sebep göremiyorum. Taassup sistemleri gelip gitmekte, geçmişte gelip geçenler gibi çağımızdakiler de amelî hayatın mantığı önünde ergeç geriliyecek, sonunda dağılıp kaybolacaktır. Tolerans ile ilim zihniyeti insanlığın en büyük başarıları arasındadır. Bunları kaybetme yolunda olduğumuzu, ve ya bunlara bağlı olan toplulukların sırf bu yüzden kendilerini bekliyen mücadelelere göğüs geremeyecek şekilde zayıf düşeceklerini düşünmem için bir sebep tasavvur edemiyorum.

Çeviren: Cemal YILDIRIM

Gelecek sayımızda Dr. Muammer Aksoy'un «BASIN DAVALARINDA ALENİ MUHAKEME ZARURİDİR» başlıklı yazısını bulacaksınız.

Yumuşak Üslûp

Forum Yazı Kuruluna,

Yumuşak Üslup ne demektir? İnsanlar toplum içinde yaşadıkları için, birçok etkilerin altında kalırlar. Yumuşaklığı ve sertliği, toplum etmenleri tayin eder. Bir taraftan hürriyetleri kısın alabildiğine daraltan kanunlar. Öbür taraftan, ne olur!? ge'de tatlı konuşalım: Hayhay bundan böyle tatlı muhalefet yapacağız. Daha doğrusu tatlı muhalefet yapacağım. Bence bu, çıkar yol değildir. Bu, birazda C. H. P. nin, şimdidek çıkan, sert kanunlarda payı olduğunu teslim etmek değil midir? Eğer, her geçen gün daraltıcı mevzuata, bir başka kısıcı kanun, tüzük eklenmezse niye sesimiz göğü tırmalısın? Bugünün iktidarı, dünün muhalefeti olarak icabında sert konuştu icabında yumuşadı. Antidemokratik kanunlar karşısında sert ve azimli bir tavır takındı. Bir kısım kanunlar kaldırılınca, bir kısmı tadil edilince daha mülayimleşti. Dünün iktidarı, bugünün önemli bir muhalefet partisi olarak diğer partilerle elele vererek niye böyle bir yol tutmasını.

İnönü, bence C. H. P. sine yanlış bir yol seçirmiştir. İnönü'nün, iktidarın totaliter gidişini, çok iyi gördüğüne kesin olarak inanıyorum. O halde, bu çıkmaz yol neden? Eve! neden? kestiremiyorum doğrusu. Kalabalıklar tahlile değil, heyecana daha çok rağbet ederler. İster misiniz! yarın - bahar kışa dönünce - iktidar liderleri, C. H. P. liderlerinin bilhassa İnönü'nün nutuklarını kendi lehlerine - Demokrat Parti politikasının tasvibi açısından - ateşli nutuklarla tefsir etsinler: İşte efendim, Dün bizi tasvip edenler, eserlerimizin medhiyesini yapanlar, bugün bize küfrediyorlar. İnsaf! İnsaf!.. Hüküm silindir aziz vatandaşlar. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın bu yol C. H. P. nin zararlıdır. Bir kısım yurddaşların zihninde "şahsi endişeler" istifhamları. Bir kısmının zihninde "Erim politikası" istifhamları. Bir kısmının zihninde "iktidarla anlaşma diğer muhalif partileri ezme" istifhamları. Sonra efendim, bu bahar ne kadar sürecek? İktidar şartsız bir bahar istiyor. C. H. P. de bunu kabul ettiğine göre işler neye va-

rır. Bu suni bir oyundur: Gel bugün kanca-yı açalım, yarın kapıyalım, öbürgün gene açalım: Elektrik düğmesi mi ne? Netice olarak diyeceğiz ki, Muhalefet partileri birleşiniz, birleşiniz, birleşiniz. Hakikî bahar bu birleşmeden doğacaktır.

Edip KARAHAHAN - İstanbul

Dar Bölge Usulü

Forum Yazı Kuruluna,

Bu günlerde seçim kanunumuz hakkında yazılan yazılarla söylenen siyasi nutuklarda, kanunun 950 deki haline getirilmesi ve nisbi usulün kabulü tezi savunulmaktadır. Gerçekten 950 dekiine göre bugünkü hükümler bizi demokrasiden uzak düşürmüştür. Umarız ki demokrat parti bu günkü hükümlerle seçime girmez ve bu hükümleri tatbik etmemiş olur; 954 seçiminden sonra yapılan bu tadillerle umumi seçim yapılmamak suretiyle, demokrasi tarihimizde ölü hükümler olarak kalması temin edilir. Bununla beraber 946 dan 950 ye kadar şerefli ve tarihi muhalefetin sahibi olan demokrat partiye yakışacak olan asıl hareket yalnız bu kadarcığı değildir. Kendilerinin muhalefette iken savundukları ve o günün iktidarına kabul ettiremedikleri ve fakat bu günün muhalefetinin de ısrarla üzerinde durduğu nisbi temsil esası da kafi değildir. Çünkü tatbik edildiği memleketlerde verdiği neticeler, kabine teşkilindeki güçlükler ve bilhassa küçük partilerin çoğalmasi gibi mahzurları olan, nisbi temsil esası da Millî bünyemize uygun düşmeyecektir. Bununla beraber halen tatbik edilmekte olan geniş bölge ve büyük liste usulünden daha adil ve daha demokratiktir. Bu günkü usulümüzde musavatsızlık ta vardır. Bazı vilâyetlerimizin halkı iki kişiye rey verdiği halde büyük vilâyetlerimizde 30 kişiye kadar rey verilmektedir. Vilâyet büyüdükçe temsil kabiliyeti azalmakta merkezî usulu hâkim olmaktadır. Bunların hepsinin üstünde ve hepsinin iyiliklerini taşıyan mahzurlarından kurtulan bir usul bulunduğu ve ileri demokrasilerde tatbik edildiği halde bizde son plâna alınmakta ve hesaba katılmamaktadır. Bu güne kadar yalnız bir partinin programına girmişse de halkımıza lâıkiyle duyurulamamıştır. De-

mokraside halkın tanıdığına, güvendiğine, ehliyetli vatandaşlara rey vermesini temin edecek olan ve kendine güvenen her vatandaşın halk huzuruna çıkıp, partilerin merkezî sisteminden müteessir olmadan, kendilerini halka tanıtmaya ve beğendirmesine elverişli bulunan bu usul, ileri demokrasilerde halen tatbik edilen (dar bölge) usulüdür. Bu usulde bir milletvekili seçecek kadar nüfusu içine alan yer (bir seçim dairesi) dir. Herkes bir kişiye rey verir. Adaylar arasından güvendiğini ve beğendiğini seçer. Dar bölge usulü ergeç bizde de kabul edilecektir. Çünkü ilerleme yolundayız. Geri ve iptidai usullerle ilerleyemeyiz. Bunun için bu usulün bir an evvel kabulü şerefine de bu günkü iktidara nasip olmasını, millî menfaatımız için, temenni ediyorum.

Yaşam DAĞLAR - İzmir

Plân Muz Değildir

Forum Yazı Kuruluna,

Başbakanın basın toplantıları, kendilerinin de şikâyet ettikleri gibi, çok cansız geçiyor. Her medeni memlekette, bu gibi toplantılarda "Muharrir kuvvet" basın mensupları arasından çıkar. Halbuki bizde basın mensupları susuyorlar. Bu, ya korkudan, ya fikirsizlikten ileri gelir. Sebep hangisi olursa olsun, ikisi de hazindir.

Mesela, şu "Plan" mevzuu etrafında söylenenler karşısında basın mensuplarının hiçbir reaksiyon göstermemeleri çok acıklıdır. Plan, bizim memlekette muz gibi her ağızda tadı ve manası değişen bir kavram olmak istidadındadır. Halbuki planın totaliter komünist memleketlerle demokratik memleketlerdeki manaları artık gayet kesin olarak biliniyor. Türkiye için elbetteki komünist bir planlama bahis mevzuu olamaz. Biz, geri memleketlerde tatbik olunan planlama metodlarını benimsemek zorundayız. Bunun da ana prensibi, milletin maddî ve manevî hayat standardını yükseltmek için, millî kaynakların gerek Devlet, gerekse hususî teşebbüs eliyle her hangi bir israfa, muvazenesizliğe ve enflasyona meydan vermeden en kısa zamanda, en çok verimle gelişmelerini sağlayacak düzeni bulmaktır. Bu düzenin kurulabilmesi için de her şeyden önce bir "Planlama dairesi"ne ihtiyaç vardır. Plân-lama dairesi, politik menfaatlerin dışında ve üstünde, sadece bilginin, tekniğin, ihtisâsın hâkim olduğu bir "genel kurmay" dairesidir. Böyle yüksek seviyeli ve selâhiyetli bir planlama dairesi kurulmadan, yapılacak her iş, günlük parti politikalarının menfaat ilvelerinden müteessir olmaya mahkûmdur. Bu da bir yandan israflara yol açar, bir yandan da kalkınma temposunu geciktirir.

Tenkite edilen, kalkınmanın kendisi değil, metodudur. İşe yanlış başladık. Gittikçe artan bir şiddetle de bunun cezasını çekiyoruz. Marifet, enflasyon çukuruna düşmeden kalkınmayı sağlamaktır. Yabancı ve yerli bütün ihtisâs hevelerinin tavsiyelerine aldırış etmeden, fanatik bir ısrarla devam ettiğimiz kalkınma politikası, gittikçe daralan imkânlar ve artan sıkıntılar yüzünden demagojik parlaklığı bile er geç kaybedecektir.

T. N. — Yeşilköy

Son Olaylar ve Maarif

Forum Yazı Kuruluna,

1957 Maarif bütçesi müzakereleri ve 6 ncı Maarif Şûrası münasebetiyle birçok maarifseverimiz konuşma fırsatı bularak maarif davası üzerinde fikir yürüttüler. İrfan ordusunda 7-8 senelik hizmetim olduğu için fikirleri beni çok düşündürdü. Çünkü mecliste ve Şûrada konuşanlar maarifçi ve memleketçi kimseler. Bu gün bu arzu ve temennilerin ne miktarının nereye kadar yaşılabileceğini ancak vazife başındaki hükümet bilir. Yalnız sözle iş yürümez. Büyüklerimiz yeni bir işe başlarlarken "İşin özü söz ise, sonu paradır" derler. Bu bakımdan temennilerin tümünü bu gün için yapmağa imkân olmayabilir. Fakat hesaba dayanmayan mâkul temennilerin yapılması da vekilin ve hükümetin başarı zimmetine kaydedilmesi lâzımdır. Cumhuriyet devrinde her iktidar maarife gereken müzaheret göstermiştir. Hiç bir iktidarı bu bakımdan töhmet altına sokmak caiz değildir. Fakat şunu belirtelimki aydınlar zümresi henüz memleket realitesini iyice görememektedir. Bugün maarif davası bence bir değil ikidir. Birincisi okul ve öğretmen ise ikincisi de okul ile mahalle mektebinin birbirine zıt öğretim ve terbiye sistemleridir. Köylerimizde eski okul ile yeni okul ikisi yanyana çalışmaktadır. Bu gerçek ortada dururken Maarif davasını tek cepheden mütalâa etmek faydadan ziyade zarar verir. Bilhassa mahalle mektepleri okullar için hayat hakkı tanımamakta onları gavurlukla itham etmektedir. İdare adamları da zaten bu gibi işlere lakayt kalmaktadırlar. Bu halde kara kuvvetin karşısında bir okulla bir öğretmen neçar vaziyete düşmektedir.

Davanın hallolma yeri meclistir. Mecliste bir çok maarifçi kimseler bulunduğuna göre bu hususların bir an önce halli gerekir. Evvelâ hükümetin sonrada bütün mebuslarımızın Maarif davasına daha fazla alaka göstererek bu gün için hiç değilse her vatandaşın ilk okul öğrenimini tamamlaması için her türlü tedbir ve çareye başvurulması gerekmezmi? Zaten anayasa kanunumuzla her Türk çocuğunun ilk öğrenimi mecburi ve meccani kılınmıştır. Kanun bugün yürürlükte olduğuna göre herhangi ücra yerdeki bir vatandaş bu haktan iskat etmeğe kimsenin selâhiyeti yoktur. Bir fikir adamının dediği gibi: «Hiç bir müstebit tebasının fikren yükseldiğini istemez çünkü düşünen ve gören bir insanın hürriyete ihtiyacı vardır. Hürriyet olunca çeburriyet ve tahakkümün kalkması en mantıklı bir yoldur». Bence bu cümle ortaçağ geri zihniyetini ifade eden bir fikirdir. Bugün dün ya milletleri var olmak ve var kalmak için tebalarımızın % 100 okur yazar hale getirmek için her çareye başvuruvarlar. Kara cahil bir vatandaşın devlet ve cemiyet olarak seferde olsun barışta olsun bir hizmet beklenemez. Üzerine görev verilse lâıykı ile yapamazlık, ondan bir fayda bekliyelim. Türkiyenin bir an önce kalkınmasını isteyenler, her şeyden önce maarife gereken a-

lakayı göstermelidirler. Bunun aksini yaptığımız, Maarife gereken müzaheret göstermediğimiz zaman istikbal için tahakküme giden yolu seçmiş oluruz.

Niyazi Ertuğrul, Ankara.

Teknik Öğretim Ve Ücretler

Forum Yazı Kuruluna,

11 Nisan 1957 günlü Forum'un (Onbeş Günün Notları) bölümünde, Altıncı Maarif Şûrası hakkındaki yazınızı dikkatle okudum. Dört büyük komisyon halinde çalışan Şûrada konuşulan konular ve alınan kararlar özetlendikten sonra, komisyon çalışmalarını m'ukayese ile, Kız Teknik Öğretim Komisyonunu övüyor, fakat Erkek Teknik Öğretim Komisyonunu ise, "...unvanlar ve tanınacak haklar gibi maddi menfaatlere taallük eden meselelerde ısrarla durması"ndan ötürü yermek istiyorsunuz. Bir bakıma haklısınız. Zira, "eğitim meselelerine yer vermek" varken birinci derecede unvan, haktan bahsetmenin manâsı nedir? Fakat yanılıyorsunuz.

Hukuk cemiyetlerinde, ferdî hak ve hukukun herşeyden evvel geldiğini ilk sayısından beri savunduğumu gördüğüm Forum, nasıl oluyor da, bu (unvan ve hak) konusunda böyle düşünebiliyor? Gene nasıl oluyor da, koca bir Komisyonun, asıl vazifesini bırakıp bu mesele üzerinde ısrarla durmasını ana sebeplerini araştırmadan neticeyi, kestirmeden (maddi menfaatlere) bağlayabiliyor?

Bugün Erkek Teknik Öğretim okul ve enstitüleri, gerek kemiyet ve gerekse keyfiyet itibarile, öğretmen sıkıntısı içindedirler. Şûra toplantısı dolayısıyla, Erkek Teknik Öğretmen Okulu Öğrenci Derneği Başkanının basına akseden resmi beyanatından anlıyoruz ki, Erkek Sanat Enstitülerine öğretmen yetiştiren Erkek Teknik Öğretmen Okulundan bugüne kadar mezun olanların sayısı 1005 kişidir. Halen enstitülerde öğretmenlik yapanların sayısı kaçtır, biliyor musunuz: 440. Yarıdan fazlası neden öğretmenlik yapmıyor? İstifalar, ders ücretlerinin artmasına rağmen gene devam ediyor. Öğretmensiz öğretim olamıyacağı, okullarda verimin kaliteli öğretmenlerle kaim olacağını anlayan Komisyon, bu sebeplerle evvelâ (unvan ve haklar) meselesi üzerinde durmak lüzumunu duymuştur. Meslek hesabına (mensupları hesabına demiyorum) çok ta iyi etmiştir.

Fikri bir okul haline girmiş bulunan Forum'un, bu vesile ile sanat okullarımıza da girmesini; bunların yarımın modern Türkiye'yi meydana getirmedeki rolünü idrak etmesini; bu anlayışla hareket ederek dert ve dâvalarını forumda tetkik ve münakaşa etmesini temenni ederim.

Bir örnek olsun diye yazıyorum. Bugün, dört yıllık yüksek teknik tahsile sahip bizler, yetiştirdiğimiz öğrencilerimizin

mesleki bilgi, kültür ve tahsiline sahip sanat enstitüsü mezunu öğretmenlerle aynı haklara sahip olarak yanyana çalışıyoruz, aynı ders ücretini alıyoruz. Külfet ayrı, fakat nimet aynı. Olur mu böyle şey? İşte Komisyon bu hatâları düzeltmek istemiştir.

Saygılarımla.

F. Güven - Kilis

İşçi Eğitimi Üzerine

Forum Yazı Kuruluna,

İktisadi kalkınmamızın başarılı olması için yapılması gerekli olanların başında "İşçi eğitimi" davamızın geldiğine inanıyoruz. Bütün ileri dünya devletleri iyi yetiştirilmiş "kalifiye" işçinin milli ekonomiye sağlayacağı faydaları bildiklerinden, işçi eğitimine önem vermektedirler. Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı da işçi eğitiminin önemini kavradığından, plânında bunu eksik etmemiş 'milletlerarası işçi mübadele teşvik projeleri' hazırlamıştır. Bizde de 28 Haziran 1938 de neşredilen 3457 sayılı kanun, çalıştırdığı işçi sayısı yüzü geçen fabrikaları mesleki eğitim kursları açmaya zorunlu kılmıştır. Neyazıkki istenen sonuç elde edilemedi. 1946 da Çalışma Bakanlığı kurulunca 3457 sayılı kanunun uygulanması görevi bu bakanlığa, bu bakanlıkta da "işçi bulma kurumu"na verilmisti...

İşte acı gerçek: İşçi eğitiminin önemi, ne işveren, ne de işçi tarafından anlaşılmıştır. Çalışma Bakanlığının ilerisi için ne düşündüğünü bilmemekle beraber; Bakanımız Mümtaz Tarhanın, İ. Ü. İ. F. Sosyal-Siyaset Enstitüsü tarafından on senedir verilmekte olan konferansların men edilmesinden ötürü verdiği tebliğin incelenmesi bize bir fikir verebilir.

Sayın Bakan tebliğinde İşçi Eğitimi Çalışma Bakanlığının görevi olduğuna göre, bunu bir ilim enstitüsünün yapmaya çalışmasının sebebini anlamadığını; İktidara muhalif bir kaç sendikayı desteklemek için mi, yoksa zehirli tohumlara müsait bir antaş zemini olacağı ümidini güdenlerin tertiplerini olduğunu da kestirmeye imkân olmadığını...' söyüyor.

Forumun geçen sayısında da belirttiği gibi; Çalışma Bakanımız Üniversitelerin görevleri konusunda yanılmaktadır. Üniversiteler kanununun 3. maddesinin e) fıkrası üniversiteleri, "Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymak" ile görevlendirmektedir. İşçi eğitimi sadece Çalışma Bakanlığının değil, üniversite ve sendikalar gibi diğer kurumların da görevleri arasındadır. Eğer bunlar çalışma bakanlığından daha etkin işler takdir edilmeleri gerekirdi. Çalışma Bakanlığının işçi eğitimine verdiği önem yeterli kadar değildir. Bu konuda diğer kurumlarla işbirliği yaparak daha faydalı olabilir. Batıda olduğu gibi, bizde de üniversite öğretmenleri ve tecrübeli sendikacıların bilgilerinden işçilerin istifadesi sağlanmalıdır. Şayet bunların içinde kötü niyet-

li kimseler bulunursa en doğru yol; yetkili organların harekete geçmesidir. Sadece it-ham iyi niyetli kimselerinde, işçi dertle-riyle ilgilenerek onlara faydalı olmaya ça-lışmalarını engellemektedir. Yoksa bu gibi ithamlar, herhangi bir konuda kendisiyle aynı fikirde olmayanlara karşı "komünist" diye bağırana kötü örnek olabilir.

Bakanımız "Bu konferansların işçi mu hitlerinde kapalı olarak yapıldığını, ilgili lere bile haber verilmediğini, ilim enstitüsü adı altında ilmi bir hüviyeti, hatta ilk tah-sil belgesi olmayan zevatin da konferans cı seçilmiş bulunmasının dikkatlerinden u zak kalmadığını" belirtiyor.

Sayın Bakana ilgililerin verdikleri ce-vaplardan anlaşılıyor ki, İstanbul gibi büyük ve çok dağınık bir şehirde işçileri vakit ve yol parasından kurtarmak ve da-ha fazla işçinin faydalanmasını sağlamak için, konferansların sendika ve işletmeler-de verilmesi daha faydalı olmaktadır. İşçi-lerimizin randıman ve başarıları bilgileri ile artacağından, işletmelerimize faydalı olunduğu gibi, sendikalarımız da görevlerini yaptığından fazla işçinin ilgisini çekerek gelişmelerini sağlayabileceklerdir.

Konferansların gizli yapıldığının da gerçekte ilgisi yoktur. Bundan sonra da eskisi gibi konferans günlerini daha önce-den bildirmek ve herkese açık bulundur-mak faydalı olacaktır.

İnsanların katıncı ve diplomasızlığında değildir. Bugün en yüksek mevkilerde bu-lunan kimselere bile "Senin diplomam yok-tur beceremezsin, diplomasız yazarlık ya-pamazsın" diyebilirmiyiz? İşçiler kadar ilim adamlarımız da eski sendikaların tecrü-belerinden faydalanacaklardır. Hele sos-yal - siyaset gibi tatbikatla yanyana yürü-mesi zorunlu olan bir bilim olunca...

Sayın Bakan Dünya gazetesine verdi-ği ikinci beyanatında; Kendisini cevaplan-dıran işçilerin kanaatlerini belirtmedikleri-ni, bunları sadece alacakları maaşları kaçır-mamak için yaptıklarını belirterek "Böy-lece zavallı işçi kendi bütçesinden, çocu-ğunun ayakta parasından ayırdığı bir iki lirayı bunlara maaş halinde vermektedir..." diyor.

Bir sendikacının görevlerini iyi yapa-bilmesi, kendini tamamiyle sendika işleri-ne verebilmesi için, sendikadan maaş al-ması zorunlu ve faydalıdır. "Beni cevap-landıranlar asıl işçilerin kanaatlerini ifa-de etmemektedirler" sözünün anlaşılması ise güçtür. Sendikacılar seçimle iş başına gelmiyorlarmı? Bundan yapılan seçimlerin hileli olduğu, seçimlerle başa geçenlerin seçenleri temsil etmedikleri düşüncesine kapılanlar olabileceği gibi, işçilerle sendi-kacıların arasını açarak zaten parçalan-mak meyl gösteren sendikalarımızın geli-şiminde engel olunabilir.

Sayın bakanın kullandığı "Zavallı iş-çi" deyimi de üzerinde durulmaya değer. Bakan işçilerin maddi durumunun yetersiz olduğunu kabul etmektedir. Bu da henüz bu konuda yapılacak olanların çokluğunu belirtmiyor mu?

Bildiğimiz bir gerçek varsa, o da bil-

gisiz işçinin hiç bir zaman toplumda de-ğerli bir yer alamıyacağıdır. İşçilerin ye-tişmesini istemiyenlerde geçimlerini onla-rın sırtından sağlamaya çalışan asalaklar-la, kötü niyetli kimselerdir. Biz böyle kim-selerin toplumumuzda barınmasını istemi-yoruz. Kısa bir zamanda metotlu bir çalış-mayla, batı memleketleri ile aramızdaki mesafeyi kapamalıyız. Bunun için Çalışma Bakanlığı, Üniversite, Sendikalar, yüksek tahsil talebe dernekleri gibi ne kadar sos-yal kurumlar varsa birleşerek işçilere yar-dım etmelidirler.

Bulut ALTAY - İstanbul

Köylerimiz Nasıl Kalkınır

Forum Yazı Kuruluna,

74 sayılı FORUM'da Ümit Çiftçi 1 Ni-san sayılı dergiye yazım ile ilgilenmişler.

Bay Ümit'in soyadı ile de mevzuun ya-bancısı olmadığı anlaşılıyor. Fakat bazı hu-suslarda kendisiyle hemfikir değiliz. Bizde de Hindistan'da, Güney Amerika'da, Asya ve Afrika memleketlerinde olduğu gibi her sahada bilhassa Maarif sahasında böyle 5-10 senelik programlar tatbik edilmemiş değil; meselâ Sayın Hasan - Ali Yücel'in Köy enstitüleri buna açık bir misaldir.

Hep köy bahsi üzerinde duruyoruz. Mu-hittin merkeze doğru bir akın varken ve büyük merkezlerde birer gecekondu şehir-leri yükselirken köy derdini böyle müferrit şekilde yana yakıla anlatmaktan geri dura-mıyacağız ve bu mevzuu lâyık ile ele almazsak geleceğimiz için elem verici bir hal alır. Düşüncelerimizi daima merkezden muhite doğru yöneltmek zorundayız.

Evet, köy ve köylü bahsinde zaman za-man böyle (Sporadique) sesler geliyor. Bunlar tabiidir, ve hiç bir zaman program-sız bir maarif sistemi iddiasında değildir. Biz de zaten programsızlık değil de kifa-yetsizlik üzerinde duruyoruz. Zaten zaman, zaman çıkan kalkınma ve program hakkın-daki kitaplar da nazariyattan ileri gidemi-yor.

Güzel olur bay Ümit; bir köyde Ebe, Sağlık memuru, Ziraat Teknisyeni, Öğret-men toplanıp köylüyü - Herkes kendi branşında - tenvir etseler... Fakat daha ilçe-le-rimize Ebe ve Sağlık memuru yetiştiremez-ken, köylerimizin yarısı Öğretmensiz du-rurken bu düşünceleriniz - hakikatın kendi-si amâbiraz muhayyel olmuyor mu? Yarıdan fazla köyümüz Öğretmen bekliyor, bugünkü kadrosu ile Öğretmen okulları bu işi bir hayli sene bitireceğe benzemiyor. Bu durum da arzetmek istediğim nokta sizin gibi kı-yametlerin Londra dönüşünde hiç olmazsa hayatının bir yılını köye hasretse de hem halk eğitimi konusu kısır bir konu ol-maktan kurtularak meyve verse hem de evvelce de belirttiğim gibi öğretmensiz köylerimiz hiç olmazsa Halk eğitiminde de rehber olmak üzere- kültürlü ve mü-nevver gençlerimize kavuşsa. Sizinle an-laşamadığımız nokta bahsettiğiniz eleman-ların kâfi gelememesidir. Bu vaziyette de

verilen kararlar ne kadar isabetli olursa olsun ister istemez kâğıt üzerinde kalır.

VI. Maarif Şurası içtimali dertleri-mizden olan hakiki bir konuyu ele aldı. Kurulacak halk eğitimiyle yalnız halkın okuma yazma değil, hayat, yaşama ve dü-şünme standardını da yükseltmek... Çün-kü değil okur yazar olmayan, ilkokulu bi-tiren köylülerimiz iyi bir kültüre ve mede-ni bir görgüye sahip değildir. Halk eğitimi lâyık vechile tatbik edilirse o zaman ü-mitlerimiz belki hayal ufuklarından haki-kafe ulaşabilir. Bize sizin gibi kıymetli e-leman lâzım; yoksa, Communauté Develop-pement (Müşterek ve Cemaat halinde in-kışaf) değil.

Köylerimiz münevver bekliyor münev-ver... Tren uğrağı yerlerden geçtinizse gör-müşsünüzdür yol boyunca dizilen çocuklar "Gazete" diye bağırırlar. Onların geçen trendeki insanlardan bekledikleri bile ya-l-nız okumak için yırtık bir gazetedir. O Çocukların o anda belki karınları da aç-tır, fakat ekmek istemek akıllarından bile geçmez. İşte biz çok çalışmaya ve kültürlü elemana ihtiyacı bulunan fakir bir milletiz. Temennilerinize ortağım. Fo-rum fikir kulübü bu mevzuda önderlik e-derse hakiki bir adım atmış sayılır.

Saygılarımla...

Zeki BÜYÜKTANIR - Gürün

Yuhalama - Alkışlama

Forum Dergisi Yazı Kuruluna,

Eskiden yazarlarımızdan iken şimdi o-kurlarınız sırasına geçen Okur-Yazar Bay Meftin And'ın, New-York'tan, şu herkes-çe bilinen alkış - yuha konusunda, yazdı-ğı mektubu derginizde okudum. Böylece Bay And sanat tutumu hakkında yeni şey-ler öğretti okuyanlara. Düşündükleri üs-tünde teker teker durmak ve yanıtlamak pek te öyle gereği olan bir şey değil san-ıyorum. Zaten Neden böyle de olmasın'cı-larla 'Hayır ille öyle olmaz'cılar arasındaki tartışma artık Hazretî Süleyman'ın ko-nuştuğu karıncanın dişi mi yoksa erkek mi olduğu kavgasına benzedi. — Şükür sonunda öyle kan dökmeceler falan yok. — Yalnız, evetçilerle hayırcılar arasındaki bu tartışmaya bir üçüncü yönden karış-mak faydadan uzak olmaz kanısındayım.

1 — Tiyatroda 'Hep alkışlanır' diye bir kural olmadığı gibi "Asla yuhalanmaz" diye bir başka kural da yoktur. Böyle sa-pılmaz ve kesin kuralların olmayışı seyir-ci ya da dinleyiciyi şöyle veya böyle hare-ket etmekte seçimli ve hür kılar. Beğenir alkışlar; beğenmez — eninde sonunda bu da bir tutumdur — yuhalar. Buna kimse-nin ayıplayıcı gözle bakmaya hakkı yok-tur. Sonra bir de, yasaklar koymanın pek öyle akıllıca ve şanlı bir iş olmadığını söylemek isterim.

2 — Yuhalamaktan başka, kötü oyun-lar çıkarmakta ve bunda direnmekte o-lağanüstü güç harcayan bir yönetme kar-

şı, uğraşma yolları da var. Ben bir tiyatro seyircisi olarak; düşündüklerimi mektuplarla ulaştırırım yönetenlere. 'Oyunu beğenmedim, şu şu sebepler yüzünden oyun kötü, ya da oyuncu kötü oynuyor, v.s.' Bakım inadediyorlar kötü işlerinde ve yazmalarım etilemiyor onları oyunlarına gitmem, iyi oyun'ara gelinceye kadar onlar, beklerim. Herhalde herkesin böyle davranacağı bir ülkede kötülükçü yönetenler direnmek cesaretini gösteremezler. Boş koltuklar en inatçı yönetenleri, oyuncularını ve yazarları yola getirir. Yeterki velinimet seyirci ya da halk tepkisini gösterebilir, sesini duyurur. Bu sonuncu yolun yuhalamaktan daha uygarca olduğu gerçeğinin daha akıllıca bir tutum olduğunun ayrıca üzerinde durmayı gerekli saymıyorum.

3 — Yuhalyanların tutumu beni ilgilendirmez. Herkes kendi yaptığı işin sorumlusudur. Kendini dinlediğinde, kendini kendi önünde yargıladığında temize çıkarırsa biri, öteki insanların onu suçlu olduğuna inandırmaya uğraşmaları boşa gider. Bu yüzden yuhacı baylarla yasakçı bayları kendi işlerinde başarılı olmaları dileğiyle bitmez kavgalarında başbaşa bırakıyorum. — Tabii bunu söylerken yuhacıları yanını tutan Bay And'la yasakçılar yanını tutan Bay Sevin'i demiyorum yalnız. Bütün öteki yasakçılarla yuhacıları içine alıyor deyişim. —

İncir çekirdeğini doldurmaya uğraşanların yolları açık olsun.

Saygılarımla.

Pekşen TANDOĞAN - Ankara

Metin And'ın ilgi çekici cümlelerinden biri de şu: «Bedri Sevin'in «alkışlanmanın tersi alkışlanmamaktır» formülünü, kendi müzik tenkidlerine uygularsak, şöyle söyleyebiliriz: Müzik tenkidinde övmenin tersi yermek değil, hiç yazmamaktır». Herhalde bu satırları kaleme alırken kendi de gül müştür. Malûm olduğu üzere yazılmayan bir tenkid var olamaz. Halbuki bir kemancı konserini bitirip halkın huzurunda temennah ettiği vakit alkışlanırsa beğenildiğine hükmeder; alkışlanmazsa, istediği kadar yimser olsun, yine beğenildiğine hükmedebilir mi?

Şimdi Metin And'ın mektubunun iki yerinden iki ayrı cümleyi yanyana getirelim ve peşpeşe okuyalım: «Bir defa icranın yuhalanması ile eserin yuhalanmasını ayırmak gerekir. Tartışma konumuz icranın yuhalanmasıdır.» — «Scala seyircisi Menotti'nin Konsolos'u ilk oynadığı zaman eseri çok bağırtkan yuhalarla karşılamış. Oysa Ankara Devlet Operası seyircisi aynı eseri ilk gördüğü anda kavramış, kolayca benimsemişti.» İşe gelince konumuz «icra», işe gelince «eser» oluyor. Ben, genel olarak yuhalama fiilinin aleyhinde yazmıştım. Bir kere bu âdet memleketimize girmeye görsün; üç beş kişinin zevkine göre bütün sa-

natçılar ve bütün eserler sıradan geçer. İnsanlık, alkışın ne zararını gördü? Olsa olsa değersiz eserler, değersiz sanatçılar sahnedeymiş üç beş yıl daha fazla kalmışır. Ötede ise yuhalanarak doğumu üç beş yıl geciktirilen değerli eserler ve bu eserlerden ömürleri boyunca mahrum kalmış dinleyiciler var. Türkiye'de arena ve stadyum nümayişlerini sanat müesseselerinin kapısından sokmayıacağız.

Metin And, benim operamızın geleneği olmamasından ne maksatla söz açtığını kavrayamamış. Operamız daha pek yenidir, kusurları çoktur, fiili tecavüzlerle üç beş sanatçımızı kırılmıyım, tenkid etmenin, hisleri meydana vurmanın daha uygarca yolları vardır demek istemişim.

Son olarak New-York'daki dos'uma operadaki yuhalama olayı ile geçenlerde Küçük Tiyatro'daki ışıklamanın üç beş kişinin düzeni olduğunu söylemek isterim. Car men'in yuhalandığı gece, tanıdıklardan biri, perde arasında çıkıp gitmek üzereyken bir kaç genç arkadaşı kendisini çevirmiş ve «sakın gitme» demişler, «temsilin sonunda yuhalyacağız; eğ'lenirsin.»

Selamlar ve sevgiler...

Bedri SEVİN - Ankara.

Ne Diyorlar

Alkış ve Isık Üzerine

Forum Yazı Kuruluna,

Dostum Metin And, bizim yuhalama konusundaki tartışmamızı New-York'dan izlemiş ve ustaca mantık oyunları ile dolu tatlı bir mektup göndermiş. Son derece önemli olduğu için bu konuya yeniden dönüyorum. Yalnız bu defa eski yazılarımda söylediklerimi tekrarlıyacak değilim. Metin And'ın mantık yanıltmacalarına şöyle bir dokunup geçeceğim. «Kültür ve Sanat» sayfalarında bu konuyu daha eğlenceli, daha tatlı tarafından ele aldım. Hem orada Bay Ece Ayhan'ın istediği gibi «mehazlar» da var.

Metin And'a göre ödediğimiz bilet parasına mukabil opera idaresi karşımıza mutlaka beğeneceğimiz bir eser ve mutlaka beğeneceğimiz bir icra çıkarmak mecburiyetini yüklenmiş olur. Dolayısıyla bir müşteri bir temsili beğenmedi mi pekâlâ dava açabilir. Davayı açmak demek kazanmak demek değil ama keşke bu imkânı sahip olsak da operaya para vermektan kurtulsak. Bir kere opera idaresi bize biletleri zorla satmamaktadır. Ayrıca her temsilde, daima icrayı ya da eseri beğenenler ve beğenmeyenler bulunur. Ben yine ilk fikrimde ısrar edeceğim: kasaya ödenen para mutlaka beğenmemizi değil, eseri başından sonuna kadar rahatça seyretmemizi sağlar.

Modern Türkiye'de Yeni Temayüller

Derek PATMORE

«Bu gün Türk aydını pek çok boşlukları doldurmaya uğraşiyor; enerjisini dağıttığı için de başarısızlığa uğrayabilir.» Genç neslin edebiyat eleştirmenleri arasında en ümitli olanlardan biri, Metin And, bu sözleriyle beni ikaz etti. Ne var ki, onun bu yolda konuşması modern Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan beri sanat ve edebiyatın ne kadar ilerlediğini göstermeğe yetmez. Doldurulmak gereken pek çok boşluklar olabilir; yaratıcı faaliyetlerdeki ilerleme biraz aşırı hummalı görünebilir; fakat elde edilen sonuçlardan bazıları gerçekten göz kamaştırıcıdır. Türkiye bugün dikkate değer yeni bir romancı (Yaşar Kemal), en üstün sanatkarlarla boy ölçüşecek çapta modern bir kompozitör (Adnan Saygun), tazelik ve orijinaliteleriyle dikkati çekmeğe lâyık kalabalık bir şairler gurubu, Eren ve Bedri Eyüboğlu gibi tam millî ölçülerle çalışan ressamlar yetiştirmiş olmakla övünebilir.

Batılı fikir ve ölçüler içinde son derece koyu bir eğitim görmüş günümüzün Türk yazar ve sanatkarlarının karşısına dikilen mesele hâlâ Batıya has teknik ve ideallerle

kendi öz kültürlerini, uzlaştırma yollarını bulmaktır. Zira Türk aydın gençliği, her ne kadar Atatürk devrimleriyle yeniliğe kavuşturulmuşsa da, büyük bir geçmişin varisidir. Her Türk Osmanlı İmparatorluğunun kendisine bıraktığı kültür mirasını son derece değerli bulur, bundan iftihar duyar. Ama aynı zamanda Türkiye'deki genç aydınlar her alanda Batıya ulaşmaya bakmakta, Avrupa'nın en son edebiyat ve sanat hareketlerine kolayca kapılmaktadırlar. Böyle iken, bu derece orijinal ve sahici eserlerin ortaya çıkması bir mucizedir. Çünkü en seçkin şair, yazar, ressam ve müzisyenler yapıcı Batı tesirleri ile kendi yerli kültürleri arasında bir senteze ulaşma gücünü göstermiştir.

Sanayi alanında göze çarpan sür'atli gelişmeye rağmen, memleketin entelektüel hayatı hâlâ iki şehirde, İstanbul ile yeni Başkent Ankara'da toplanmış kalmaktadır. İstanbul bir buçuk milyona yakın nüfusu ile memleketin en büyük şehri olmakta devam etmekte, bir bakıma New York'un Amerika'da oynadığı rolü Türkiye'de

oyunmaktadır. O hâlâ en kesif iş merkezidir; yazarların, şairlerin ve ressamın çoğunun yaşadığı yerdir. Ancak son yıllarda Ankara bu eski beldenin entellektüel üstünlüğüne meydan okumaya başlamıştır. Yeni Başkentte genç aydınlar gittikçe çoğalmaktadırlar. Türkiye'nin en iyi siyaset ve kültür dergisi FORUM'un Ankara'da çıkması bu bakımdan önemli bir olaydır. Üstelik üç tiyatrosu, güzel bir operası ile Ankara İstanbul'u bu alanlarda da geride bırakmıştır.

Forum, Varlık Yeditepe gibi dergilerin başarısı Türkiye'de harp sonrası bir gelişmedir. Harpten önce sanata ve aktüel gidışat üzerinde ciddi inceleme yazılarına kendini vermiş dergilere karşı halk pek az ilgi gösterirdi. Bu gün on beş günde bir çıkan Forum'un satış tirajı 12.000 dir ve memleketin her yanında okunduğu görülmektedir.

Forumu çıkaran genç aydınlar gurubu Türkiye'de en canlı ve gürbüz fikir takımı addedilmektedir. Şimdiden memleket meseleleri üzerindeki tesirleri satış sayısının üstünde bir güç taşımaktadır. Derginin başyazarı Aydın Yalçın son zamanlara gelinceye kadar Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde doçenti. Karısı Nilüfer Yalçın derginin tiyatro eleştirmecisidir. Forum'a temel teşkil eden fikirler üzerinde Bay Yalçın bana şunları anlattı: "Biz dergimizi çıkarmağa karar verirken İngiliz dergilerinden SPECTATOR ile NEW STATESMAN and NATION'ı örnek aldık. Bu kadar da değil; FORUM'u, İngiltere'de tahsilimiz sırasında aldığımız tesirlerin bir sonucu da sayabilirsiniz."

Dergiye devamlı yazarlar dikkatle seçilmiştir; her biri kendi alanında söz sahibi seçkin kimse. Bunlardan biri Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Fethi Okyar'ın oğlu Osman Okyar'dır. Hükümetin ekonomik politikasını tenkid eden yazıları geniş bir yankı uyandırmıştır. Osman Okyar Cambridge Üniversitesinden mezundur, şimdi İstanbul Üniversitesinde doçent olarak çalışmaktadır. Denildiğine göre öğrencileri üzerindeki etkisi son derece kuvvetlidir. Forum'a yazarlardan biri de Ulus gazetesinin yazı işleri müdürü Bülent Ecevit'tir. Bülent Ecevit usta bir yazar olduğu kadar tanınmış bir şair, sanat elstirmeni ve T. S. Eliot'ın COCKTAIL PARTY'sinin mütercimidir.

Yukarıda istidatlı bir eleştirmen olarak bahsettiğimiz, Metin And da Forum'un devamlı yazarlarındandır. Yazılarının çoğunda çağdaş Türk edebiyatını değerlendirme teşebbüsü göze çarpıyor. Ankara'daki görüşmemiz sırasında Modern Türk edebiyatındaki temayüller üzerinde onunla alaka çekici bir konuşma fırsatı buldum. Metin And, edebiyatın tümünü gözden geçirerek şunları söylemişti:

"Şimdiki halde yeni yazımızı iki guruba ayırabiliriz. Birinci gurupta toplanan yazarlar Anadolu köylüsünün yaşama şartlarını işlemeği denemektedirler. Yaşar Kemal'in İNCE MEMED'i buna bir örnektir. Romanda Toros dağlarının ücra bir köyü ele alınıp iyi kalpli genç bir köylünün çevresinin zalim müdahaleleri ile nasıl eşkiya haline geldiği anlatılmaktadır. İNCE MEMED son yıllarda yayınlanmış romanların şüphesiz en iyisidir. Yazarının eserlerinden

bazısı Cahiers de Sud'de çevrilmiştir. Ne yazık ki, bu gurupta toplanan yazarlar a-ralarına köy şartları içinden çıkmamış başka yazarları almaktadırlar. Bu yüzden sınırlı kalmaktadırlar şüphesiz. Onlar ayrıca yeni şairlerin de aynı şartlardan çıkacağına inanıyorlar. Bu gurupta tanınmış başka bir romancı da Orhan Kemal'dir. Şimdi kırkını aşmış bulunan Orhan Kemal'de sert bir realizm hâkimdir. Amerikan yazarı Erskine Caldwell'i çok beğenir. Gurubun en iyi yeni şairi Mehmet Başaran'dır. Bu gurupta toplanan yazarların hepsi İstanbul'da yayınlanan YEDİTEPE'ye yazarlar."

İkinci gurup hakkında ise şunları dinledim: "Forum'a yazarlar ikinci gurubun çekirdeğini teşkil etmektedir. Bizim amacımız daha liberal ve salt edebidir. Modern Türk edebiyatının belli bir bölgeye inhisar etmesi gerektiğine inanmıyoruz. Tam tersine, gurubumuza mensup bazı genç yazarlar açıkça tecrübidirler. Meselâ bunlardan Bilge Karasu ile Feyyaz Kayacan James Joyce ve Virginia Woolf'a olan borçlarını itiraf etmekten çekinmezler. Biz bir yandan da edebiyatımızın milletlerarası bir temele dayanmasını istiyoruz. Çağdaş Türk edebiyatında bir sürü "tabu" vardır. Bu yasaklar yazarlarımızı memleketimiz hayatına ait bazı konuları işlemekten menediyor. Bu gün bile yayın evlerimiz, Marcel Proust ve sizin Angus Wilson gibi yazarların eserlerini Türk okurları için fazla açık sözlü buluyorlar."

Forumcuların mukavemetine rağmen çağdaş Türk yazınında bölgeciliğin (regionalism) alıp yürümesi iyiye doğru bir gelişmedir. Bu Türk halkının artık Atatürk

**Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri**

Ünlü - pamuklu
satışlarımız! **10** TENZİLÂT

**MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA**

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

TÜRKİYE KREDİ BANKASI
A.O. İSTANBUL 1948

1957 yılı çekilişlerinde

✓ **EVLER**
✓ **APARTIMAN DAİRELERİ**
✓ **ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ**

veriyor!

100 Liralık bir hesap 1957 yılında
size saadet getirebilir.

**TÜRKİYE KREDİ
BANKASI**

devrimlerini benimsediğini, köy ve köylü meselelerinin ele alınabileceğini, hattâ yazarların kendi uzun tarihlerine dönebileceklerini gösterir. Batı edebiyatı üzerindeki tetkikler hiç şüphe yok ki, Türk yazın hayatını canlandırmada son derece tesirli olmuştur. Ancak Yaşar Kemal'in "regional" romanı İnce Memed'in başarısı, okuyucu kitlesinin Anadolu'nun geri kalmış bölgelerini tanıma hususundaki büyük arzusunu gösterir. Türkiye'nin "regional" imkânlarından faydalanan başka bir yazar da Halikarnas Balıkcısı'dır. Anadolu Efsaneleri adını taşıyan eseri halk âdet ve töreleri ile folklor üzerinde yazılmış büyüleyici bir kitaptır. Asıl adı Cevat Şakir olan Halikarnas Balıkcısı, tanınmış bir ressam olan İbrahim Elçisi Prenses Zeid'in kardeşidir. İyi bir

yazar olduğu kadar Küçük Asya'daki eski Yunan harabelerine karşı içten ilgi duyan bir araştırmacıdır da. O Türkçe'yi çok güzel yazan iyi bir şairdir, aynı zamanda. Eserleri İngilizce'ye çevrilmeğe değer olgunluktadır. Uzun zamandan beri, adını benimsediği İzmir yakınlarındaki Halicarnussus (Bodrum) kasabasında yaşamaktadır.

Çok kere yabancılar, Türklerin kendi tarihlerinden başka geçmiş hiç bir medeniyetle ilgilenmediklerini söylerler. Fakat bu yeni yetişen genç aydınlar için söylenemez. Son yıllar boyunca, Türkiye'de bulunan birçok Bizans anıtlarına karşı canlı bir ilginin varlığı göze çarpıyor. Kaldı ki, son zamanlarda bazı tanınmış ressamın eserlerinde belirli bir Bizans tesiri kendini açığa vuruyor. Hem bir şair hem de memleketin en

seçkin ressamlarından biri olan Bedri Rahmi Eyüboğlu son tablolarında kuvvetli bir Bizans temayülü göstermektedir. Öte yandan yeni yazarlar arasında kuvvetli kalemiyle tanınan Oktay Akbal Bizans Definesi diye bir kitap yayınlamıştır.

Kısacası, Türkiye'de yazı, şiir ve resim kollarında milli bir ekol doğmaktadır. Bu Türk aydınlarının Batıya sırt çevirdikleri demek değildir. Tam tersine, Türkiye'de aydınlar memleketlerinin geleceğini hâlâ Batılı devletlerle bir görmekteyler. Üstelik İngiltere'de veya Amerika'da bir tahsil imkân elde etmek pek çok gençlerin bir rüyasıdır adeta. Türkler Orta Doğunun sıkıntı ve müşkülleri içinde kendilerini haklı olarak Asya ile Batı dünyası arasında entelektüel bir köprü gibi görmekteyler.

Çeviren: C. Y.

Kültür ve Sanat

Eflâton Tercümelerinden Phaidon : II

A. CERRAHOĞLU

Yunan Klâsiklerinin 12 ncisi olan Phaidon "Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden Hamdi Ragıp ATADEMİR"le Urfa Mebusu Prof. Suut Kemal YETKİN tarafından tercüme edilmiştir..." (İstanbul 1943 - Maarif Matbaası). Eflâton'un 143 sahife tutan bu eseri "Léon Robin'in Fransızca (Belles - Lettres) tercümesi esas tutularak Türkçeye çevrilmiş, E. Chambry'nin Fransızca, O. Apelt'in Almanca tercümesiyle karşılaştırılmış ve Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden Nusret Hızır tarafından görülmüştür." Bir Profesör ve İki D'öçentin (şimdi bu zatlar da Profesördür) emeğini yutan bir tercüme, herhalde, güvenilir bir çevirme olmalıdır. Phaidon'u bu ümiyle okumağa başlayanlar, ne yazık ki, acı bir hayal kırıklığına uğrayacaklardır.

1. (Sokrates'in karısı feryad-ü figana, başladıktan sonra) "Sokrates: bana bakarak Kriton, şunu eve gönder, dedi;" (S. 8)

Bana bakarak, yani Phaidon'a bakarak. Zira, bu sözleri o söylüyor. Sokrates'in son demelerini anlatan Phaidon'dur. Sokrates'in Phaidon'a bakarak, "Kriton;" diye hitap ettiği ancak bir komedi sahnesinde tehayyül olunabilirdi. Eflâton'un bıraktığı metinde ise, Sokrates, yüzünü Kriton'a çevirerek, ona hitap etmektedir.

2. "Sokrates, dedim söylemek istediğim şey." (S. 16).

Dedim. Kim bu diyen? Türkçe tercüme ve göre, Phaidon. Halbuki, asıl metne göre, Kriton:

"Kriton: — Ne mi söylemek istiyorum? dedi."

3. "Ben, vereceğin cevabı aşağı yukarı biliyordum, fakat o rahatsız edip duruyor dedim." (S. 17)

Ben, yani Phaidon! Oysaki, Sokratesin vereceği cevabı aşağı yukarı kestiren muhatap Phaidon değil, Kriton'dur.

Görülüyor ki, muhterem tercüme heyeti, çevirdikleri muhavere, kimlerin konuştuğunun farkında değil. Eflâton diyaloglarında "hikaye edilen" diyalogla "direct" diyalog diye bir tasniften haberleri olmayan mütercimler kimin kimden ve neyi naklettiğini ayırd edemeyecek durumdadır. Sokrates'le etrafındakilerin konuşmalarını hikâye eden kimdir? Bunu çoktan unutmuşlar. Robin tercümesinde muhatapın değiştiğini gösteren ve isimleri tekrarlamamak için konan tife işaretini de, galiba, süs nev'inden bir şey sanıyorlar. Kitapta, Kriton'la Sokrates konuştuğu, onlar, Kriton'un sözlerini Phaidon'a - yani Kriton'la Sokrates'in muhaveresini nakleden şahsa - mal etmekte ayak direyorlar.

Okuyucuların başını ağrıtmak zorunda kaldığımız için, özür dileyerek hatırlatalım ki, Türkçe tercümede, yedinci sayfeye kadar, sahnede, Ekhekrates ile Phaidon konuşmaktadır. Konuşulan yer, Ekhekrates'in

Phlious,taki evi. Mezkûr sahifeden itibaren, Phaidon zından diyalogunu anlatmağa başlıyor. Yani, diyalogun bundan sonraki kısmı onun anlattıklarıdır. Bu anlatılan kıssında Sokrates ve yanındakilerden bazıları konuşur; geçen muhaverele ise Phaidon nakleder. Binaenaleyh, sahnede, yani Atina zindanında, doğrudan doğruya Sokrates ve muhatapları konuşmuyor; zından sahnesi, zindanda konuşulanlar, Phaidon tarafından Ekhekrates'e hikâye ve naklediliyor.

Şimdi soruyoruz: Kimin ne dediği belli olmayan böyle Arap saçı bir çevirmede fikir teselsülü ve sürekli bir muhakeme seyri nasıl aranabilir? Bu derece sarsak bir tercüme polisiye romanlarda bile mazur görülemez. Ehline tevdi edilmesi gereken ve çok titiz bir çalışma isteyen Eski Yunan Klâsikleri serisinde, İlahî Eflâton diye anılan bir filozofa, acaba, başka türlü nasıl hakaret edilebilirdi?

Kolay kolay inanılmıyacak bir cihet daha varsa, o da, 1928 de başlan Türkçe Fedon tercümesinde, yukardaki hatalara yer verilmeyişidir. Semiha Cemal tarafından, "E. Sommer ve Paul Lemaire'in Fransızca tercümeleri ile (Rumca 'metni) karşılaştırılmak suretile", yapılan bu ilk çevirmenin ilgili ibarelerini okuyalım:

1. "Sokrat nazarlarını Kriton'a çevirerek ona: Dostum, bu biçareyi evine gönder dedi," (S. 31)

2. "Kriton - Sana zehri verecek olan adam (.....) diyor. Dedi." (S. 39).

3. "— (Kriton'un adı yukarda geçtiği için tabiatıyla tekrarlanmamıştır). Ben senin cevabını hemen daha evvelden tahmin etmiştim. Fakat o ısrar ediyor ve beni taziyk ediyor." (S. 39)

Garabet şurada ki, normal olarak, ikinci tercümenin birinciyi tashih etmesi gerekirken, Vekâletin Klâsiklerinde, iş aksine dönmüş; iki mütercimle bir revizörün okumağa vakit bulamadığı, belki de yok farz ettiği ilk tercüme senelerce sonra vücuda getirilen ikincisini düzelterek duruma yükselmıştır. Hayyalelfelâh!

(Devam edecek)

Fikir Namusu

Samim KOCAGÖZ

Fikir, düşünmesini bilen, aydın kişiden beklenir. Her aydının kendisine göre, memleket, dünya işlerinin gidişatı ile ilgili bir fikri vardır. Fikirleri iyice belirmiş, ilkeleşmiş aydınlar, toplum içinde söz sahibi olurlar: Topluma istikamet veren kişiler, bilimin çeşitli kollarında çalışan kişiler, sanatçılar, hep düşünmesini bilen, uğraştıkları konularda fikir sahibi olan aydınlardır. Fikir, fikir namusu'nu söz konusu ederken, önce, "aydın kime diyeceğiz?" sorusuna karşılık vermek zorundayız:

İki tip aydın vardır: Arayıcı bilim adamlarını, yaratıcı sanat kişilerini bir yana koymalıyız. Öte yana da, bilimin ne demek olduğunu bilen, sanatın demek istediğini anlayan, yurt içinde daha kalabalık olmaları gereken, kişileri koymalıyız. Bu ikinciler, öyle aydınlar olmalıdır ki, bilimin, sanatın ortaya koyduğu konuları kendine göre üstün bir bilgi, sezisizle kavrayabilsinler. Memleketin gidişatı, dünyanın gidişatı üstüne okuduklarından, öğrendiklerinden faydalı sonuçlar çıkarabilsinler. Bu iki çeşit aydın topluluğunun karşılıklı ilişkileri ancak, içinde yaşadıkları toplumu iyiye, doğruya yönltebilir.

Denilecek ki, bizde bu iki tip aydın da yetersizdir. Bu mesele ayrı bir tartışma konusu olabilir. Düşünülürse, yurdumuzdaki bilim, sanat adamlarının çabası, -yetersiz de olsa- bilime, sanata ilgi göstermesi gereken aydınların gayretinden üstündür. Topluma karşı sorumlu, her gün yürüyen bilimi, toplumun gidişatı üstünde düşünen sanatı, günü gününe kovalaması gereken aydın kişilerin ilgisizliği, memleketimizde yürekler acısındır. Bir doktor, bir avukat, bir mühendis düşünelim ki, yaşı kırka elliye gelmiştir, yalnız bilgisi, mektep medrese sıralarında öğrendiklerinden ileri geçememistir. Fakat her konuda kendisini bilgin bir kişi sayar. Bütün bilgisi, gazete sütunlarından -onu da okuyorsa- aktarma, kulaktan dolmadır. Hepsi değil elbette; büyük bir çoğunluğu mevdana getiren, aydın denen bu kişiler, üstelik memleket işlerinde çokluk söz sahibi olmak sevdasındadırlar. Parti bile kurmaya kalkışıyorlar...

AYDIN, sadece bilgili adam da demek değildir: En azından edindiği bilgiler üzerinde kafa vorabilen kişidir. Bilginin iyisini kötüsünü, fikrin ilerisini gerisini kendisine göre seçebilen kişidir. Bilginin bir kolunda doruğa varmış bir insan da, bir bilgin de, iki yakasındaki bilgilerin gidişatını, toplumun olaylar içindeki durumunu

gözetmiyorsa, o da aydın değildir. Bilgisiz aydın olamaz. Ama bilgisine ekli sezgisi, duygusu, arayıcılığı olmayan kişi de aydın olamaz. Aydın, bir başka deyimle, yeni bilgilerin, yeni sezdiği güzelliklerin karşısında önce heyecan duyan, sonra da düşünebilen kişidir. AYDIN, bir de gücünü, kabiliyetini, kısaca, kendi kendisini bilen kişidir diyebiliriz. Aydın'ın daha bir çok tarifini yapabiliriz. Diyelim, elektrik gibi gözle görülür, elle tutulur nesne değildir aydın. Ettiğinden, etkisinden bellidir.

Böylece aydın kişi üzerinde düşündükten sonra, o aydın kişinin bilgi ile, düşüncelere; düşüncelerle de fikirlere vardığını söyleyebiliriz. Bilgi, bilginin insanda yarattığı düşünceler, bizi belli fikirlere götürür. Kişinin edindiği, bilgi; temayülleri, ruh yapısı ile kaynaşarak dünyasında ana fikirlere sahip olmasını sağlar. Ana fikirler çok zor değişir. Olgun bir kişide bilgi de sanat da, ana fikirleri değiştiremez. Düşündükçe bu kişi, inandığı, bağlandığı fikirleri geliştirebilir, bilgisi ile artırabilir. Ana fikir, daima sabit fikir olarak kalır. Ana fikirleri o kişiyi, ya geri, ya da ileri bir insan yapar. Belli fikirlerle bir takım belli ilkelere (prensiplere) varan aydın, içinde yaşadığı topluma karşı her an sorumludur. Hele toplumun karşısına bir sanatçı, bir bilim adamı, bir politikacı -politika da bir bilimdir- olarak çıkmışsa, büsbütün sorumludur. Bir de etrafına fikirlerini, ilkelere açıklamış, yaptığı, yapacağı iş için söz de vermişse, yüz kat daha sorumludur. Böyle bir kişide -aydında- FİKİR NAMUSU aranır. İlkeleri, fikirleri, geri olabilir, ileri olabilir. Onu topluluğun içinde tutanlar vardır. İleri ile geri, tartışma, belkide dövüşme halindedir. Fakat ilerinin de gerinin de temsilcisi, fikirleri ile vardığı ilkelere sadık kalmak zorundadır. Çünki, verdiği sözün sorumluluğu altındadır. Bu sorumluluk ona, ortaya attığı, tuttuğu fikirlere, ilkelere, sadık kalmak namusluluğunu yükler. Aksi halde fikirlerine ihanet etmiş, kendisinin verdiği söze inandırmış olanları aldatmış olur. Olavlar, karşısındaki fikirler, bu aydın kişinin ortaya attığı ilkelerin yanlışlığını, geriliğini mevdana çıkarabilir. Belki de zamanın zemine uymamıştır. Bu takdirde FİKİR NAMUSUNA sahip aydın, fikirlerinin hiç olmazsa o gün için topluma faydalı olmadığını kabul etmelidir. Ya memleket, ya dünya, ya da bilimin, sanatın gidişatı, toplumu etkisiyle bu aydının fikirlerini, gidişatını bosa çıkarmıştır. Zaman, bu adamın fikirlerine uymamıştır. Bu adam, aydın kisiyse, meselâ bir hükümet baskarı ise, fikir namusu da varsa, istifa eder. Gün gelir, ya haklı çıkar,

zaman ve zemin icabı tekrar iktidara gelir. Tekrar fikirleri makbul sayılır. İlkeleri, taraftar, hürmet kazanır. Bu iş, bütün dünya topluluklarında böyledir. Her demokraside, tümen tümen sabık başbakanlar vardır. Fakat sabık fikirler yoktur. Sabit ana fikirler bulunur. Bu yüzden, sabık bakanları¹, gelecek günlerin bakanları olabileceklerinden kimse şüphe etmez. O gün geldi mi, kimse de şaşmaz. Böyle bir politikacı, aydın bir kişi, sabit ana fikir sahibi adam, mücadele etmesini bilir, sabretmesini bilir. Ve FİKİR NAMUSU SAHİBİDİR. Burada 'FİKİR-i SABİT' ile SABİT ANA FİKİRİ, karıştırmamak gerek. Fikr-i Sabit, aydınların aydınlığını söndürür. Kişiyi, yanlış yollara, karanıklara götürür. Sabit ana fikir ise, ilkelerdir, şahsiyettir, bir dünya görüşüdür. Sanat'ta üslup, sanatçıya ne dediğini bilmektir. Bilimde şarlatanlık etmemektir.

Yazımızın başında AYDIN KİŞİNİN tarifini yapmaya gayret ettik. Bir de diyebiliriz ki, AYDIN, FİKİR NAMUSUNA SAHİP KİŞİDİR. Ama fikri olmyanlardan da fikir namusu beklemek gülünç olmaz mı?

MÜZİK

David Oystrah

Bedii SEVİN

Ünlü Rus kemancısı David Oystrah, 24 ve 26 Nisan tarihlerinde Büyük Tiyatro'da iki resital verdi. Birinci programda daha ziyade oda müziği eserleri yer almıştı: Beet hoven'in opus 12 birinci sonatı, César Franck'ın la majör sonatı, Tartini'nin "Şeytanın Trilleri" sonatı ve Çaykovski'nin melankolik serenadı, Prokofyef'in «Romeo - Juliette» balesinden bir keman aranjmanı, Ravel'in «Çigan». İkinci programda ise müzik yapmaktan ziyade keman dinletmek amacı güdülmüştü. Sıra ile Leclair'in re majör sonatını, Sibelius'un keman konsertosunu, Prokofyef'in opus 94 re majör sonatını, Haçaturyan'ın «Chanson - Poème» adlı küçük bir parçasını, Çaykovski'nin «Valse-scherzo» sunu ve bis olarak Brahms in op. 108 re minör sonatının Adagio'sunu Lalo'nun İspanyol Senfonisinin ikinci kısmını, Dvorak'ın mi minör Slav dansını, Brahms-Joachim'in bir Macar dansını dinledik. Herşeyden evvel, bir keman konsertosunu eğitim amaçlarının dışında piyano eşliğiyle çalmanın doğru olmadığını söylemek isteriz. Bir kere, refakat enstrümanı piyano olunca, istenildiği kadar pedal kullanılsın, sesler daima bir vurguyla başlamakta ve çabuk ölmektedir; bu sebepten kemanın üstünde yükseleceği armonik baz bile teossüs edemez. Sibelius'unki gibi refakat partisi önemli olmayan eserler orkest.

ranın renk oyunlarından çok şey kazanır. Onun için «bu kompozisyonda orkestranın rolü zaten yok, şu halde konserde onun yerine pekâlâ piyano kullanılabilir» diye düşünmek yanlış olur. Nitekim geçen gece e-serde koca koca boşluklar belirmişti, kemanın sözleri çok defa cevapsız kalıyordu ve mânâsını, tesirini kaybediyordu. Ayrıca sözü geçen konsertoda bugüne kadar duymadığımız acıip şeylerle karşılaştık; meselâ son kısmın başında piyano partisinden rampa çıkan bir lokomotif gibi sesler geliyordu. Prokofyef ile Haçaturyan'ın eserlerini herhangi bir sanat değeri taşımatlıkları için, Çaykovski'nin Valse - scherzo'sunu basit bir «fiyaka parçası» olmaktan ileri gidemediği için bir kenara atarsak, ikinci konser programında elimizde tek bir eser, Leclair'in sonatı kalır; bir de bis parçaları.

Gelelim Oystrah'a. Ben şahsen, konserde ve plâkta bu kadar büyük bir kemancıyı dinlememiş olduğumu söylemek isterim. Diğer yıldız - viyolonistlerin ne kadar meşhuretleri varsa, Rus sanatçısı hepsini nefsinde toplamış. Thibaud'un müziği, Prihoda'nın ta'lı çift sesleri, Ricci'nin tekniği, Heifetz'in itidalî, Menuhin'in gürül gürül akan tonu, Hubermann'ın renkli icrası ve Kulenkampf'ı sâlim tefsiri. Arada sırada ufak en-tonasyon hataları yapıyor, bazen arsesi tel-den kalkmayiveriyor, arada sırada ses yerine ışık çıkıyor; bunlar da icrasının beşeri tarafı. Karşınızdakinin Heifetz gibi bir makine, soğuk bir makine olmadığı, etli canlı bir insan olduğunu anlıyorsunuz. Teknik tamamıyla müziğin hizmetine girmiş; sahnede ne büyük dağlar devrildiğini yalnız salondaki kemancılar fark ediyor. Diğer dinleyiciler kendini müziğe kapılmış, icranın teknik cephesinden haberdar bile değil.

David Oystrah, programındaki bütün eserleri mükemmel çaldı. Eski müziği mükemmel, klâsikleri mükemmel, romantikleri mükemmel, yenileri mükemmel. Böyle şey görülmemiştir. Dinlediğiniz irili ufaklı ondokuz kompozisyonun, icra bakımından, icranın teknik, müzik, enterpretasyon gibi bütün yönleri bakımından, birini diğerine tercih edemiyorsunuz.

Sırası gelmişken refakat piyanisti Vladimir Yampolskiy'in de bu nefis müzik ziyafetinde önemli hissesi olduğunu söylemek isteriz. Ankara'lı müzikseverler Oystrah'ın konserlerini herhalde ömürleri boyunca unutamıyacaktır.

Monsieur Santon

Metin And, New-York'dan gönderdiği ve geçen sayımızda yayınlanan mektubunda aynen şöyle yazmaktadır: «Ben kendi hesabıma, berbat icra edilmiş, berbat yazılmış bir eser sonunda, yüzümü buruşturmuş, ne yapsam diye düşünürken, benim bu ruh halime alay eder gibisine arkadan gelen alkış sağanığını, yuhalamadan daha çok rahatsız edici buluyorum.» Gerçekten

de dinleyici kütlesi alkışın dozunu ayarlamasını çoktan unutmuştur. Beğense de el çırpar, beğenirse de. Halbuki Cicero'nun çağında durum bambaşka idi. Az beğenilen bir temsil orta parmakla baş parmağı şaklatmak suretiyle, daha fazla beğenilen temsil sağ elin parmaklarını sol avuca vurarak alkışlanırdı. Üçüncü kademe tezahüratı, elleri hepimizin bildiği gibi çırparak yapılırdı. Eğer daha da fazla beğenilmişse avuçlar gukur edilir ve öyle el çırpılırdı; ozaman bomba patlar gibi ses çıktığı malumdur. Sanatçılara en büyük iltifat, en büyük övgü ise seyircilerin togalarını sallamasıydı.

Ne yazık ki bu alkış çeşitlerinin hemen hepsi unutulmuştur. Buna mukabil bel çapto devrinin bazı kötü alışkanlıklarını hâlâ muhafaza ederiz. Operanın orta yerinde, meşhur aryalardan biri bitti mi, salondan bir alkıştı kopar. İşin daha tuhafı var: 130 yıl önce Paris'de bir «şakşakçı» müessesesi kurulmuştu. Başarıyı garantilemek için Monsieur Santon'a muayyen bir maaş bağlamak yeterdi. Ödediğiniz paraya göre istediğiniz yerde ve zamanda alkışlanacağı nızdan, perde kapanıp top'uca sahne önüne gelindiğinde halk arasından sizin isminizin seslenileceğinden emin olabilirsiniz. Yine muayyen bir bedel mukabilinde Monsieur Santon'a rakip sanatçıları ıslıklatmak ve yuhalamak da kabildi. Adamın ihtisalaşmış olan Santon müessesesinin gürütücüleri, güücüleri, ağlayıcıları, kışkırtıcıları ve kızıştırıcıları vardı. Bunlar salona dağılır ve icrai faaliyet etmek için şeflerinin bir işaretini beklerdi. Ayrıca muhtelif «şakşakçı» organizasyonları arasında rekabet olduğunu ve bu rekabet yüzünden flatların düştüğünü biliyoruz. Hamdolsun bugün «claqueur»ler İtalya'dan başka yerde kalmamıştır.

Gazeteler Küçük Tiyatro'daki son ıslıklamaya bir tiyatro eleştiricisinin ön ayak olduğunu yazdı. Böylece Carmen'de bir iki icracı ve organizasyon, «Kleopatra» da eser yuhalanmış oluyor. Eğer bu taşkınlıklar kendiliğinden yatışmaz da üç beş «zevk sahibi» tiyatrolarımızı haraca kesmeye devam ederse çok daha zecri tedbirler almak gerekecektir. Şimdi bir parça da eleştiricilerin durumunu inceliyelim. Bruno E. Werner, bu konuda aynen şöyle söylemektedir: «Eleştiriciler, yalnız hakkında yazı yazmayacakları temsilere alkışlar. ıslıklatmak ve yuhalamak ise hiçbir zaman tevessül etmiyecekleri bir harekettir. Duygularını ve fikirlerini sadece matbaa harfleriyle ifade etmek, mesleklerinin onlardan beklediği en büyük fedakârlıklardan biridir.» Gerçekten de bir eleştiricinin vazifesi sadece yazmaktır, yoksa taşkınca hareketlerle seyircilerin önünde «ben bu eseri beğendim» yahut «şu solisti beğenmedim» diye gösteriş yapmak değil.

Geçen yılın sonunda Viyana'da Wagner'in Tannhaeuser operası yuhalanmıştı. Tanınmış Alman müzik yazarı Heinz Joachim, «İyi niyetlilerin kıyamı» başlığıyla Neue Zeitschrift für Musik'in 1957/1 sayısına bir yazı yazdı ve bu konuyu ele aldı. «Yuhanın batıda nasıl karşılandığını merak eden

okuyucularımız için bir iki paragrafını aynen aktarıyoruz:

«Operada bir şarkıcının galeriden yuhalanması güney memleketlerinde raslanan çirkin ve taklide değmez bir âdettir; mafih bu âdet sanatseverlerin ve erbabının elinde bir dereceye kadar faydalı da olabilir. Viyana'daki Tannhaeuser hadisesinde ıslıkların ve yuhanın muayyen bir sanatçıdan ziyade bir «sistem» e yöneltildiğini öğreniyoruz; fakat kurbanın artistler olması, gösterilerin sanatçıları hedef tutması son derece çirkin bir tecavüzdür. Viyana Devlet Opera idaresi ister haklı, ister haksız olsun, küçük ve teşkilatlı bir gayri memnunlar grubunun sanatçıları tahkir etmesi, kırması, operayı tethiş etmesi affedilmez bir olaydır ve kültür seviyemize yakışmaz.

Bu işin tehlikesini de gözden kaçırmamak gerekir. Düşünün bir yol: adamın biri çıksa, bir düzine bilet alıp bunları heveslilere dağıtsa ve bu tethişçiler de bedava bileti veren şahsa olan şükran borçlarını rakip sanatçıyı sahneye her çıkışında ıslıklayarak, yuhalarak ödesse! Güç bir şey mi bu?

Yataklı vagon rejisörleri, uçaklı şefler ve seyyah yıldızlar çağında bunun gibi şeylerin yayılmasını ve kültür barbarlığı içine gömülmemizi önlemek için son derece dikkatli olmamız gerekiyor. Galiba biraz da iyi niyetli sanatseverlerin ayaklanması, yangını olduğu yerde bastırmasına ihtiyaç var.»

Hoca Ve Kitap

Devlet Konservatuvarını bitirmiş ve sanatkar olarak hayata atılmış nice genç var ki asgarî müzik bilgisine sahip değil. İçlerinden bazıları önemli mevkilere bile yükselmiştir; fakat bir gün yüzyüze gelir de iki kelime konuşursanız hayretler içinde kalırsınız. Zarf başkadır, mazruf başka. Ne armoni, ne form bilgisi, ne musiki tarihi hakkında bir fikirleri vardır. Üslûplara dair kulaktan dolma yanlış «idée fixe» lere sahiptirler. Hattâ müzik terminolojisine bile hâkim değillerdir. Ve cehaletin verdiği cesaretle hiç durmadan konuşurlar. Onun için Rössicumhur Senfoni Orkestrası Kanunundan sonra konservatuvardaki eğitim sistemini de yeni baştan gözden geçirmek zamanı gelmiştir kanaatindeyiz. Bu müessesede görevli olan öğretmenler muhakkak ki değerli insanlardır. Ancak işlerinde kitap tzmış olanlar parmakla sayılacak kadar az. Derste tutulan notla armoni yahut form bilgisi öğrenilmez ve musiki tarihi, bestecilerin aşk maceralarını, serüvenlerini nakleden bir hikâyeler mecmuası değildir. Yıllardan beri hocalarımızdan müziğin temel kitaplarını bekliyoruz. Yazamıyorsanız çevirin; fakat öğrencilerinizin eline, diplomalarıyla birlikte, hayatta dâma

başvurabilecekleri kitapları da vermiye mecbursunuz. Aksi halde cahil ve yarı öğrencilerin bütün mesuliyeti sizin omuzlarınıza yüklenir. Esasen Türkiye gibi bu sanatta yeni yeni filiz veren bir memlekette bilginizi, ilminizi konservatuvarın dört duvarı arasına hapsedmiye de hakkınız yoktur. Kolları sıvamanızı ve masa başına oturma-nızı dört gözle bekliyoruz.

RADYO

Programlar

1.5.1957, Çarşamba: 20.35 — Ravel: Gas par de la nuit; çalan: Vlado Perlemuter (piyano).

2.5.1957, Perşembe: 20.00 — Müzikseverin Köşesi. 22.00 — Gershwin: Porgy ile Bess Operası.

3.5.1957, Cuma: 12.15 — Viyolonist Rugiero Ricci'nin Paganini resitali.

4.5.1957, Cumartesi: 13.30 — Stamitz: Ré majör viola konsertosu. Mozart: Re majör obua konsertosu. Hanson: flüt, harp ve yaylı sazlar orkestrası için Serenad.

5.5.1957, Pazar: 14.30 — Dittersdorf: La majör yaylı sazlar kuarteti. Barber: Op. 1, Serenad. 15.30 — Saint Saens: Hayvanlar Karnavali.

6.5.1957, Pazartesi: 12.15 — Richard Strauss'un şarkıları. 20.35 — Rimski Kor-sakof: Şehrazat. 23.00 — Hanson: 3. Senfoni.

7.5.1957, Salı: 22.00 — Bestecilerimiz ve İracılarımız.

8.5.1957, Çarşamba: 12.15 — Gershwin: Piyano ve orkestra için 2. Rapsodi. 20.35 — Couperin: Viyolonsel ve yaylısazlar kuarteti için Konser Parçası; çalan Michael Overhage ve Helikon Kuarteti 23.00 — Rodrigo: Gitar Konsertosu.

9.5.1957, Perşembe: 12.15 — Roy Harris: 3. Senfoni. 20.00 — Müzikseverin Köşesi 22.00 — Puccini: «La Tosca» Operası.

10.5.1957, Cuma: 12.15 — Albeniz: İspanyol Süiti. 23.00 — Bloch: 1. keman sonati.

11.5.1957, Cumartesi: 13.30 — 41. ölüm yıldönümü münasebetiyle Max Reger'in eserleri. Yalnız viola için sol minör Süitten Andante sostenuto; çalan: Paul Eschler. Yalnız violonsel için re minör Süit; çalan: Martin Bochmann. Op. 130, Bale Süiti.

12.5.1957, Pazar: 73. ölüm yıldönümü münasebetiyle 14.30 ve 15.30 yayınları Smetana'nın eserlerine tahsis edilmiştir.

13.5.1957, Pazartesi: 20.35 — Menotti: «Sebastian» Bale Süiti. Carl Nielsen: Keman Konsertosu.

14.5.1957, Salı: 22.00 — Yirminci Yüzyılın Müziği. 23.00 — Mozart: «Küçük Şeyler» bale müziği ve la majör piyano konsertosu, K. V. 486.

15.5.1957, Çarşamba: 20.35 — Viyolon-sel soloları; çalan: Enver Kakıcı 23.00 —

Douglas Moore: «Çiftlikde bir gün», Marion Bauer: Flüt ve yaylısazlar orkestrası için Prelüd ve Füg.

16.5.1957, Perşembe: 20.00 — Müzikseverin Köşesi. 22.00 — Alban Berg: «Wozzeck» operası. 23.00 — «Wozzeck» in devamı.

17.5.1957, Perşembe: 12.15 Stravinskiy yalnız viola için Mersiye, Paganini: cadılarının dansı. 23.00 — 46. ölüm yıldönümü mü-nasebetiyle Mahler'in Ölü Çocuklar İçin Beş Şarkısı.

18.5.1957, Cumartesi: 13.30 — Brahms: Keman konsertosu.

OPERA

Van Gogh

F. P.

Van Gogh operasının sanatçılar çevresinde tartışmalara yol açtığı bir sırada romanın tercümesiyle müziği bir yana bırakarak, libretto'yu incelemekte fayda gör-dük.

Birinci tablo, Londra'da Ursula'nın e-yini göstermektedir. Perde açıldığı zaman Vincent sırtında rahip elbisesi, yorgun argın yoldan evin önüne doğru ilerler.

Van Gogh'dan sonra ilk konuşan bekçidir.

Bekçi — Ne arıyorsunuz rahip efendi? (Üçüncü sahifede):

Hayal — Şu papaz cübbesi altında gizlemek istediğin ne? Aynı çirkinlik değil mi?

Birinci perdenin ne şekilde cereyan ettiğini biliyoruz. Vincent Ursula'ya aşuktur. Ursula da başkasıyla evlenmek üzeredir. Vincent, Ursula'yı zorla öpmeye kalkışınca "Haydi oradan, kızıl saçlı budala!" sözleriyle kovulur.

Bir de sanat tarihçilerinin neler yazdığını inceliyalım:

"Van Gogh, 1853 yılında Groot-Zundert'te dünyaya gelmiştir. Babası protestan rahibidir. İki amcası da tablo tüccarı idiler. Vincent 16 yaşına doğru (1869), amcasının, Paris'in Goupil müessesesine devrettiği bir galeride (La Haye'de) çırak olarak çalışmaya başlar. Bir müddet sonra, önce Brüksel, arkasından Londra şubesine gönderilir (Haziran 1873). Londra'da kiracı olarak bulunduğu ailenin kızına tutulur ve onunla evlenmek arzusunu açıklar. Ama bu isteği reddedilir. Samimi olduğu kadar asabi ve istikrarsız mizacı dolayısıyla bu başarısızlık onu çok üzmiştir. Londra'dan ayrılarak yine Goupil'in yanında çalışmak üzere Paris'e gider ve orada 1876 martına kadar kalır. Vincent Paris'te eline geçen bütün kitapları okur, müzeleri gezer, insanlığın ızdıraplarını ele alan romanların, ressamların tesiri altında kalır. Kendi kendini yetiştiren bu rahip çocuğunun tek dayandığı şey Tevrattır. Dinin kendisinden bir fedakârlık beklediğini hissederek gibidir. Tekrar Londra'ya dönerek

bir büyük rahibin hizmetine girer. Daha sonra bir "metodist" papazının yanında öğretmenlik vazifesi görür. Aynı zamanda maden işçilerine dini telkinlerde bulunmak üzere bir vazife arar. O aralık: "Dinin beni çektiğini duyuyorum, fakir insanları teselli etmek istiyorum" diyecektir. Bu maksatla yaptığı müracaatlar müspet netice verince, o yılın sonunda Etten'e, evine döner. 1876 yılının sonundayız. Operanın ilk perdesi, hiç Van Gogh'un bu 7 yıllık ömrünün bir aynası, veya kısaltılmış bir safhası sayılabilir mi?

İkinci perdeye geçelim:

Etten (Hollanda) de Van Gogh'ların evinin ölü. Vincent oturmuş resim yapıyor. Hareketleri heyecanlıdır. Vincent'den sonra ilk sözleri bir köylü söyler.

I. Köylü — Yüzü, yüzü nerede bunun?

Koro — (Gülerler)

II. Köylü — Bu da yüzü olmayan bir insan! Sanki yok mu içimizde böyle yüz-süzler?

Koro — (Gülerler).

(Biraz sonra):

II. Köylü — Bırakın canım, delinin birizaten!

Vincent — (Dehşetle irkilir.) Deli mi dedin? Siz de mi, sizler de mi deli diyorsunuz bana? O kadar severken sizleri!

Koro — Deli, zirdeli, deli, zirdeli, deli, zirdeli . . .

Theo gelir . . . Sonra Kay evden çıkar. Vincent I. perdedeki gibi zorla Kay'i öpmek ister. Aynı hakaret sahnesi, "Haydi oradan kızıl saçlı budala!" sözleri.

Gelelim tarihî hakikate:

"Çok geçmeden Etten'de anasıyla babasıyla münakaşa başlar ve Vincent yanlarından ayrılır. Onu 21 Ocakla 30 Nisan arasında (1877) Dordrecht'te bir kitapçı dükkânında çırak görürüz. Sonra dini temayülleri dolayısıyla Brükselde bir seminere yazılırsa da üç aydan fazla kalmıyarak Belçika'nın en fakir bir ülkesi olan Borinage'da maden işçileri arasında yaşamağa başlar. Her türlü fedakârlıklara katlanarak, onların bütün yoksulluklarına, ızdıraplarına ortak olur; ah şap bir barakada tahtalar üstünde yatar, hastaları tedavi eder ve bir aziz gibi bu zavallı insanları din yoluna sevketmeğe çabır. Bu tarihlerde Vincent üstü başı yırtık pırtık, sert hareketli, parlak bakışlı, bir deri bir kemik kalmış bir keşiş gibi yaşayışı, riyazeti, etrafındakilerde merhamet, minnet yerine hayret ve endişe uyandırıyor. Çocukların korakak kaçtıkları, büyüklelerin acı acı alay ettikleri devir...

1879 temmuzunda bu işinden de olur. İşte bu andan itibaren hayatının en kararlı günlerini yaşamağa mahkûmdur. Aylarca süren fakirlik, perişanlık, iç sıkıntısı, uşuz bucaksız yollar üstünde avarelik. Kardeşi Theo'ya yazdığı insanın yüreğini parçalayan meşhur mektup ve resimle uğraşmak kararı bu zamana rastlar. Nitekim Brükselde resim öğrenmeğe, Millét'den kopyalar yapmağa başlar. 1881 nisanından aralık ayına kadar yine Etten'de ailesinin ya-

nındadır. İşte bu sırada kuzini Kay, kendisine yüz vermeyince yeni bir hayal kırıklığına uğrayarak, kallup La Haye'e gidecektir. Onun tekrar babasının yanına dönüşü, bu defa Neuen'e 1883 yılındadır.

Birbirini kovalayan bütün bu olayların sığıldığı 5-6 yıllık ömrünün ikinci perdede nasıl altüst edildiği, ne büyük değişikliklere uğradığı görülür.

1882 yılının Ocak ayında Vincent'in sokakta rastladığı Christine adında çirkin sarhoş ve hamile kötü bir kadını alıp evine götürmesi, onunla 20 ay bir arada yaşaması, benliğinden fıskıran bütün şefkat ve sevgiyi, belki de sevgiye en az layık olan bu kadına göstermesi, hüsrarla sonuçlanacak, onun kadınlardan uzaklaşmasına sebep olacaktır. Ne insanlık sevgisinde, ne Allah sevgisinde muradına ermemiş olan bu zavallı insanın bu yürekler acısı karanlık günlerine libretto'da hiç yer verilmemiştir. Libretto'yu kaleme alan zat öyle münasip görmüş olacak... İlk perdede sevgililerine saldıran, meczup ile Allaha inanan, insanların ızdırapları üzerine engin bir muhabbet ve merhametle eğilen, hattâ bir sokak kadınına şefkat gösteren bu idealist insanı nasıl bağdaştırabilirdi?

Üçüncü, dördüncü perdeler yine mekân ve zaman içinde buna benzer kıyasıya tasarruflar, korkunç tezatlar, affedilmez hatalarla doludur.

Daha ikinci perdede Etten'de (1881 yılında) deli gibi gösterilen bu temiz insan, hastalığın ilk belirtilerini 1888 sonlarında hissetmiştir.

(Robert Rey'in Gangin adlı eserine, Louis Piérard'ın Van Gogh kitabına Franck Elgar'ın pek değerli etüdüne müracaat).

Libretto, müzik için yalnız bir (vesile) ise özel isim kullanmadan da kompozitör bir senfoni, bir oratoryo yazabilirdi. Libretto'nun gerçekten bu kadar basit bir "trepplin" olmadığını başka bir yazıda inceliyeceğiz.

Libretto'nun 9 uncu sahifesinde (III. perde):

"Maya — Dokuz yıl önce Borinajda seni paslı bir tekerleğe oturmuş ilk çizgilerini çizerken gördüm" diyor.

Van Gogh'un o tarihte yani 1877-78'de resim yaptığı acaba tesbit edilmiş midir? Onun Brükselde resim derslerine başlaması 1880-81 yılına rastlar.

11 inci sahifede ise Gangin şöyle konuşuyor:

Gangin — Tanrının güneşi altında, kâbus geçirerek, resim böyle yapılmaz. İyisi mi gel, ressam olmaktan vazgeç!.."

Halbuki Gangin hâtıralarında o devri şöyle anlatır: "Orişinalitesinden zerre kadar kaybetmemekle beraber bende bir mürşit buldu. Arles'a vasil olduğum zaman Vincent yolunu arıyordu. Halbuki ben, daha yaşlı idim, olgunlaşmış bir insandım."

Dördüncü perdedeki kulak hikâyesi de güllünç olduğu kadar acıklıdır. Çünkü Van Gogh'un 1. ve 2. perdelerin sonunda saldırgan bir "satyre" tipine sokulması yetmiyor muş gibi dördüncü perdede genelev pansiyonerlerinin âdeta bir maskarası haline getirilmiştir.

Sonra kulak hikâyesinin aslı da böyle değildir:

"1888 yılındayız. Hiç bir şey satamadığı için Van Gogh'un para durumu iyi gitmemekte, karnı doymamaktadır. İşte bu sıralarda "Hallucinator" lar geçirmektedir. Bu krizler onu bitkin, sersem bir halde bırakmaktadır. Ölüm korkusu da zihninde yer etmiştir. Günlerinin sayılı olduğunu sezmiş gibi durmadan, dinlenmeden çalışıyordu. Beyni tutuşmuşu benziyor, tabloları altın renginde bir ışık deryası içinde yüzüyordu.

Van Gogh'un kardeşine yazdığı mektuplardaki davet üzerine 1888 son baharında Gangin Arles'a gelmiştir. Vincent orada, sanatçılar için bir koloni yaratmağı tasarlıyordu.

Bidayette Gangin'in dostluğundan kuvvet alan Vincent az zaman sonra ona tahammül edemez olur. Noel akşamı da sudan bir sebeple patlak veren bir münakaşa sonunda bardağı Gangin'in yüzüne fırlatır. Gangin, ertesi gün sokakta giderken, hızlı adımlarla birinin peşinden geldiğini duyunca, arkasına bakar ve Van Gogh'un elinde bir ustura, kendisine doğru yürümekte olduğunu görür. Gangin'in sert bakışları karşısında şaşırarak Van Gogh, ters yüz ederek evine kaçar ve odasında kulağını keser. Sonra da bir mendile sararak bir genelev kadınına hediye eder.

Van Gogh hastahane iki hafta kalmış ve çıktıktan sonra, o, kulağı kesik harikulâde portresini yapmıştır. (Ocak 1889).

Dördüncü perdede Van Gogh'u o meşhur tabloda olduğu gibi görseydik hiç olmazsa rejisörün bazı araştırmalarda bulunduğuna inanırdık.

Gerçek şahsiyetini anlamadan ve araştırmaya lüzum duymadan bazan korkunç, bazan gülünç bir divane olarak tanımlan bu dâhi sanatçı için bir de, Georges Prappe'n yazdıklarına bir göz atalım:

"Onun hakkında kesin hükümler veren birine, elimizdeki metinlere dayanarak, ölümünden bir kaç ay öncesine kadar, akıl hastası olduğuna dair ciddi hiç bir emare bulunmadığını ispat etmek isterseniz, sizinle alay edecektir. Onun sanat bakımından olduğu kadar felsefe, hattâ ahlâk yönünden dikkate değer vasıflar taşıyan mektuplarından yüz örnek göstermeniz, yüzünüze gülecektir.

Bu başı-bozuk papazın, bu alköl ve şehvet düşkünü sözde sanatçının üstü param parça ve bir şeyler geveliyen bu serserinin, inatla bir şeyler boyayan bu adamın ciddiye alınması mümkün mü? Hem satıcı, hem öğretmen, hem misyoner olmakla işe başlayan, bunların hepsinden vazgeçerek yamru yumru eski postalları, hasır iskemleleri, posta memurlarını, zuhaf askerlerini ve daha başka çapraşık konuları tasvir etmeğe kalkışan bir insanın sanat üstadları arasında yer alması hiç caiz midir?

Akademik resme, burjuvaların peşin hükümlerine karşı gelmekle affedilmez suçları işleyen bu kimse, ne yapalım ki, insanların en safi, en asil, en idealisti idi. Pek kısa süren o sefil hayatında, Van Gogh'un

bildiği tek ihtiras, duyduğu tek ihtiyaç *mutlağa* ulaşmaktı. O, bir tek nostalji hissetmişti. O küçüklük Brabançon köylerinden Taymis kıyılarına kadar her yerde, Borinage'in kara yollarında, Pariste, Provence'ta, varlığında taşıdığı nostalji, yer yüzündeki günlerinin garip cilveleri arasında, iyiliğe, güzelliğe ve katiyete susanmış ruhu de bütün arzulanacağı, Allah idi.

Oturduğu evin kızı veya kuzini tarafından sevilmeğe istediği, maden işçilerine ni dayet yolunu öğretmeğe çalıştığı, hattâ bir sürü çocuğu olan o sefil Sarrow ile düşüp kalktığı zaman; teknik çıkmazında, aç karna, iptilâ ile *rengin* sırrını keşfetmeğe, Camargue'ta yıldızlı gök yüzünün haşmetini fırça ile ifadeye kalktığı zaman, aradığı, hep Allah idi. Ve, ne kahramanca katlandığı sefalette, ne aşkta, ne dinde, ne sanatta bulamadığı için nihayet intiharda aradığı belki de, yine Allah idi..."

Bu mutekid, mütedeyyin insanı, bu sanat azizini, sözünü ettiğimiz libretto bize tanıtabildi mi dersiniz?

Bir Ders

M. CİNAVLAR

Günlerdir bu köydeyim. Öğretmenlerle yakından tanıdık birbirimizi. Leman Bey her görüşmemizde rica eder durur dersliğine buyurup da bir dersini dinlememi. Safinaz ve Sacide hocanmlar keza.

Bir Perşembe öğleden sonrası vakit bulup gittim.

Safinaz hanımla karşılaşınca. «hoş geldiniz» dedi «şimşik din dersim var. Buyurun da sınıfımın havasını teneffüs edin bir» «Hay hay, çok sevinirim» Yürüdük dersliğe doğru.

«Efendim, bu din dersi o kadar zevkli oluyor ki» diyor hocanımı «insan vaktin nasıl geçtiğini bilemiyor. Çocuklar da bambaşka oluyorlar din dersinde. Bir hareket geliyor hepsine. En çok bu derse çalışıyorlar ve güzelce hazırlanıyorlar.»

«Ne de olsa dizimizin direği!»

«Öyle tabii.»

«Gerçi okulda din dersi okumadım ama ben de ne edip edip hazırlanmak imkânını buluyorum. Zevk de alıyorum bunları. Çocukların kitabı öyle güzel hazırlanmış ki zaten..»

Girdik dersliğe.

Bu gün işlenecek ders konusu müslümanlığın şartlarını tekrarla bu şartlardan, namaz kılmanın tatbikatını yapmış. Ama konuya geçmeden önce, belki derslik de bir misafir bulunduğundan, önceki dersleri de bir an karıştırmak istedi hocanım.

«Müslümanlığın temeli neydi çocuklar?»

Hep birden:

«Ayetler öğretmenim.»

«Biz âyetlere ne yaparız?»

Gene hep birden:

«İnanırız, iman ederiz öğretmenim.»

«Âyetlerimizi inkâr edenlere ne deriz

Ali?»

«Onlar kâfirdir öğretmenim. Cehennem ateşinde yanacaklar öğretmenim.»

«Aferin Ali!»

Parmağıyla arka sırada oturan bir kız işaret etti. Kız kalktı. Kalkan kız ayakta dururken, yanına yaklaştı Safinaz hanım. Kulağın: «Bakın, bu Halide en çalışkan, en temiz öğrencilerimden biri. Bütün sülaleleri de hacı hoca din adamı.»

Sonra Halide'ye sordu:

«Peki Halide, Sen söyle şimdi: Âyetlere iman edenler, onların gösterdiği yoldan gidenler ne olacak?»

Saniye beklemeksizin kondurdu kız:

«İçinden gürül gürül ırmaklar akan cennetin köşklerinde oturacaklar.»

«Sonunda o köşklere çıkacaklar mı onlar?»

Biraz gecikti kız. İki yandan parmaklar kalkıp havada oynamaya başladı.

«Durun!» dedi hocanın «benim bildiğim Halideyse durun az.»

Halide yetişürdü cevabı:

«Hiç çıkmayacaklar öğretmenim, ebediyen oturacaklar.»

«Aferin Halide otur. Şükrü sen söyle: Âyetlerimize inanmayanlar sadece ateşe atılmakla kâlacaklar mı?»

«Ebedîyyen orada yanacaklar öğretmenim. Cezalarını çekerken azabı iyice tatmaları için Allah Dedemiz onların derilerini yeni'eyecek.»

«Şehnaz, kızım sen söyle bakalım, biz daha nelere inanırız?»

«Meleklerle öğretmenim, kadere öğretmenim, Cennete, Cehenneme, ölüme öğretmenim.»

«Melekler görünürler mi?»

«Görünmezler. Peygamberimize görünmüşlerdir.»

«Ne yaparlar Melekler?»

«Allaha hizmet ederler öğretmenim.»

«Bakın» dedi öğretmen çocuklara «Gayemiz kötü insan olmak değil, iyi insan olmaktır. Günah defterlerini dolduran melekleri sizler hakkında da iyi şeyler yazmaları için kötülüklerden sakınmalısınız. İşte bu dersler de bunun için okutuluyor size.»

Esas bu saattaki dersin konusuna geldi.

«Şimdi, Müslümanlığın şartlarından, «namaz kılmak» nasıl olur, onu göreceğiz»

Şükrüyü eve yolladı bir seccade getirmesi için. Kızlardan birine de hemen süpürge bulup ortalığı süpürmek vazifesini verdi. İçlerinden, herhalde en iyi kılabileceklerden olacak, beş kişiyi seçti, abdest alıp çabucak gelmelerini tembihledi.

Bana:

«Artık okulu bitiriyorlar. Bunlara hayatlarında en çok lazım olacak şey bu namazdır» dedi.

İki sıra oturakların arası süprüldü. Şükrü seccadeyi getirdi. Serdiler. Kibleyi doğrularlar. Bir eli cebinde, bir eliyle yapacaklarını gösteriyor, anlatıyor öğretmen Abdest almaya gelen beş kişi de geldi.

«Çocuklar, hepinize burada namaz kıldırmak mümkün olmadığı için, beş arka-

daşınıza kıldıracağım. Sizler de bakacaksınız.» diyerek seccadenin kıyına durdu. O beş kişiden birini çekti üstüne seccadenin. «şimdi Hâluk, önce nerden başlanıyor, nerde bitiyor, abdest almayı tarif edecek sizlere.»

Hâluk, sanki suyla abdest alıyormuş gibi, yaparak okuyarak gösterdi. Öteki dört de seccadenin üstüne çıktı. Beşi kibleye karşı sıralandılar. Onlar öyle dururken, öğretmen, namazın allaha ödeyeceğimiz bir borç olduğunu, bunu günde beş vakit kılmak suretiyle ödediğimizi açıkladı. Hangi vakitlerde sünnet önce, hangisinde farz önce kılınıyor, elindeki kâğıtta onları da söyledi.

Hoca oldu Hâluk. Öteki'ler de cemaati ni teşkil ediyordu.

Başladılar.

Hâluk, Gülhüyü, Elhamı okurken yarısını yiyordu. Hele Allahüekber diyemiyor. «Allahfeber» diyordu. Öğretmen düzeltmeye çalıştı. Sonra, ellerini ve ayaklarını usulüne göre koyamıyorlar, indirip kaldıramıyorlar. Haklı olarak kızdı hocanın «En lazım olan şeyi de böyle yarım bilirseniz, vay ha'imize» diye söylendi. Hele içlerinde birisi ellerini çok acemice tutuyordu. Arkadan birisi güldü buna. «gülme yin, namaz bozulur, hepiniz hapı yutarmanız» diyerek onu da yatıştırdı hocanın. O aceminin yanına gitti. Hâluk'a bakarak örnek almasını, ellerini kadınlar gibi göğsüne değil aşağıya bağlamasını hatırlattı. O arada bir de kız çıkardı ortaya. El bağlayışta falan kadınların erkeklerden farklı durumlarını gösterip oturdu kız.

Küme hep birlikte namaza, düğün kıl-

mak şartıyla yeniden başladı. Ama hoca olarak açıktan okuyup duran Hâluk'un dili gene dönmüyordu çok yerlerde. Süphanab-bilâlâ diyeceği yerde «Süphanapburap!» diye sertleştiriyordu. Bu düzende kılıp bitirdiler bir ikindi namazını. Daha da çalışarak hatalarını gidermelerini isteyerek, bu dersin bittiğini, gelecek ders için bir dua yazdıracağını söyledi hocanın.

Kâğıt kalem çıkardılar. Yanlışlık olmaması için tahtaya yazdı duayı: «Allahümme inne, Nevsipike, nelhaber hisse..»

«Gelecek derse kadar ezberleyin, manasını da o vakit söylerim.» dedi. «Her müslümanın bilmesi lazım gelen, her yerde işe yarayan çok kıymetli bir duadır bu...»

Bir öğrenci parmak kaldırdı.

«Söyle Sami!» dedi öğretmen.

«Öğretmenim, Yisi köyünde benim bir arkadaşım var; «tam tatbikatlı namaz hocası» kitabı var onda. Nasıl oturulacağını nasıl yatılıp kalkılacağını, elin ayağın ne şekilde tutulacağını hem tarif ediyor hem de oraya çizilmiş şekiller var, onlarla gösteriyor.»

«İyi. İsmarlayın şehre getirtin böylese. Her zaman lazım olur.»

Çıkkık çocuklardan önce. Merdivenlerin başında ezan sesi geldi kulağımıza. İkinci ezanıydı anlaşılan. Karşı evlerin köşerinden sıvalı kollarını indirerek aceleyle camiye çekiliyordu köylü.

Elde çanta derslikten çıkan çocuklar birbirlerine:

«İkinci ezanı okunuyor lan! yürüyün! yetişemeyiz sonra» diyerek itişiyor, koşuyorlardı...

1957 yılında

Milyon LİRA

20 EV VE APARTMAN DAİRESİ

HER 150 LIRAYA BİR KURU NUMARASI VERİLİR.

AKBANK

FORUM'un ABONE ve İLÂN ŞARTLARI

Abone:

Yıllık abone bedeli (24 sayı)

13.— Liradır.

Altı aylık abone bedeli (12 sayı)

6.50 Liradır.

Ecnebi memleketlere iki mislidir.

İlân:

Tam sayfa ilân bedeli

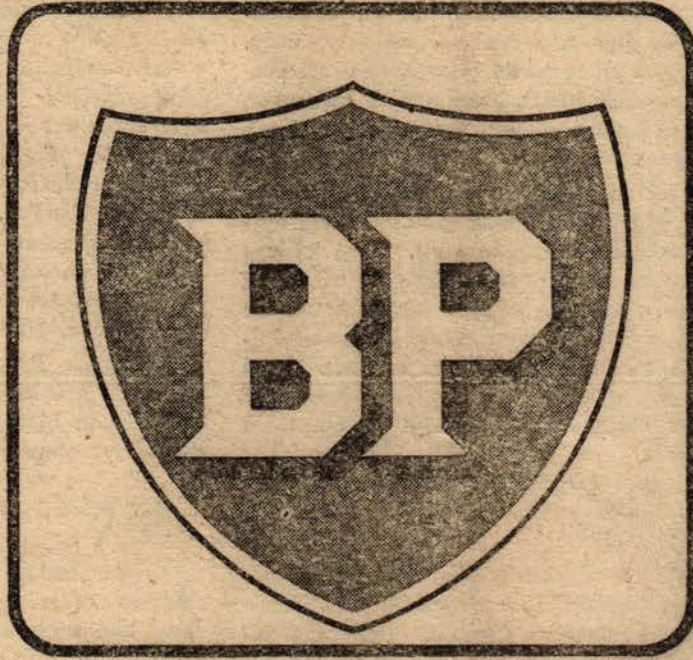
250.— Liradır.

arım sayfa ilân bedeli

125.— Liradır.

Çeyrek sayfa ilân bedeli

60.— Liradır.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter :

Orhan BALI

İdarehane: Büyük Han, No: 55

Yenişehir — Ankara
Tel: 27531

Haberleşme Adresi :

Posta Kutusu 131 — Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Yeni Matbaa Denizciler Cad.
Ankara.

daima emrinize amadedir

YARATILAN
MUCİZE

Yazan : Dr. Zeki BALI
Kitapçılardan arayınız.

Motorlu vesait kullananlar BP servis istasyonlarında geniş imkânlarla malik ve cihanşümül şöhreti olan bir şirketin dünyaca tanınmış mamullerinden ve servisinden faydalanabilirler.

Arabanızdan daha iyi randıman almak için

		
<p>BP Energol "Visco-Static" —her mevsime uygun motor yağı, aşınmayı %80'e kadar azaltır</p>	<p>BP Energol —5 defa rafine edilmiş motor yağı</p>	<p>BP Benzini —daha tatlı, daha yüksek randıman sağlar</p>

Yeşil Sarı

BP şildi British Petroleum Company Limited'in cihanşümül teşkilâtının timsalidir

TÜSTAV
FORUM OKUYUNUZ...